HARASZTI NÉPRAJZA

/doktori értekezés/

Készitette:

Bona Julia

SZEGED, 1959.

JATE KÖZPONTI KÖNYVTÁRA
Folyóiratok
Szeged

Diss. B 65

József Attila Tudományegyetem Könyvtára
SZEGED

B E V E Z E T É S *

Szlavóniában négy magyar őstelepülés van, melyekre adatokat már a XIII. századbeli oklevelekben is találhatunk. Egyes nyelvjárási és néprajzi sajátságok a drávaközi és ormánysági nép nyelvével és tárgyi, szellemi hagyományaival teszik rokonná. Csakhogy a szlavóniai négy magyar őstelepülés: Haraszti, Kórógy, Lászlovó és Rétfalu elszigeteltsége már majdnem négy évszázados, érthető tehát, hogy nyelvét, életét a maga adottságainak, környezetének, más népekkel való érintkezésének megfelelően tovább fejlesztette. Elszigeteltségük másik következménye, hogy igen sok régiséget őriztek meg.

Dolgozatom célja az eddigi gyüjtés tükrében bemutatni néprajzi jellegzetességeiket. A szellemi és tárgyi néprajzot valamint nyelvészetet nem választottam külön, mert azt tartom, hogy életüket egésznek kell látni és ugy feltárni, amint az a természeti környezetben, egyéni világukban és a társadalomban jelentkezik. Ez az oka, hogy nyelvjárásuk anyagából is beleszőttem minden fejezetbe és hogy áttekinthetőbb legyen ritkitva gépeltem.

Az 1953-1958 közötti időszak változásait, amelyek a falu elzártságának felbomlását eredményezték és különösen a szláv lakosság beköltözése szempontjából jelentős - már nem vettem figyelembe.

Az adatok 1953-al zárulnak. A gyüjtést kizárólag Harasztiban végeztem. Kórógy, László és Rétfaluról csak röviden adok számot a bevezetésben:

K Ó R Ó G Y

Kórógyot Kórógh néven 1269-ben emlitik először az iratok, amikor IV.Béla egy a Nyulak szigeti apácák javára tett adományt megerősiti. A kóróghi plébánia a valkói esperességhez tartozott s a palacsai mocsarat, a kóróghi nemesek földjét és várát is emlegetik 1335-ben. /1./ Ettől az időtől kezdve a következőképp emlegetik a korabeli okiratok Kórógyot: 1296-ban Kuelges /Oppidium Kevvlges/. 1343-ban Korongh, 1434-ben Kis Korogh, majd Kelges Korongh, Kórogd, 1704-ben Kórógy. A török idő alatt Korut néven vezették Kórógyot és az eszéki Mehmed bég volt a falu ura. A falu ekkor 15 házból állott.

Anyakönyve, melyen II. kötet megjelölés áll, 1779 június 9-ével kezdődik és tartalmazza a falu rövid történetét is: "Wómelly ekklesiai nevezetes és szükséges dolgokról."

Különféle elméletek élnek arról, hogyan alkottak a kórógyiak hol itt, hol ott újabb településeket, hogyan változtatták lakóhelyüket /2./ Az irásos okmányok hiánya miatt a település fejlődését igy rekonstruálni igen merész s kicsit kalandos vállalkozás is. Egy bizonyos: a mai Kórógy 1745 után épült fel mostani helyén. Akkor jelent meg ugyanis az újonnan felállitott vármegye rendelete: minden kis falut és telepet le kell rombolni, lakóikat nagyobb falvakba kell tömöriteni és az igy létesitett falukban őrházakat és őrségeket kell állitani. Ekkor kerültek Kórógyra a Szöllősiek, az Antiak, a Bellyefalviak 12 családdal /3./. A másik tény, hogy Kórógy nagykiterjedésü határa történelmi emlékü, hires helyek nevét őrzi. Itt található a nyoma és neve a valamikor hatalmas Alsán-család kereskedelmi, vámszedő és pallósjogú városának, Szőcsnek, amit Zsigmond király 1437-ben 15 hozzá tartozó faluval együtt a Thálóczialmak adományozott /4/. De őrzik a mai határré-

szek a következő rég eltünt falvak nevét is: Gergelyfalva, Okosfalva, Bellyefalva, Csabagáta és Ídesfalva.

"A vegyes királyi ház korában öt állandó főúri családja volt Valkó-megyének, úgymint: Ujlaki, Garay, Maróthy, Koroghy és Mikolay-család... Az utolsó Koroghy Mohácsnál hunyt el, s a Mikolay-család is ekkor tünt el e vidékről". /Botka Tivadar I.m. 466/. A falu neve tehát a Koroghy-család nevét őrzi még.

L A S Z L Ó

Valamikor hires uraségi és egyházi székhely. A község anyakönyvének első lapján ez áll: "M.B. A Szent-Lászlói templom épittetett először Ao 1218. A melyet kitanulván Connotált Paksi János Prédikátor Ao 1769." /IV/. A község anyakönyve 1761 április 24-én kezdődik. Ez a templom megmaradt a törökdúlás után is, de roskadozó állapotban. A XV. századbeli okmányokban mint Zentlászló, pápai okiratokban pedig Sanctus Ladislaus néven szerepel. A régi templomot Szirianovity István deszpota emeltette: 1218-ban

R É T F A L U

1398-ban mint Maróthy János tulajdonát emlegetik az okmányok. Előbb pedig Kukei Sumrakus-é volt a falu és Zsigmond király ajándékozta Maróthynak. Rétfalu neve régebben: Révfalu és Réfalu. Valamikor Petres volt. Ma Petres egy Rétfalutól délnek fekvő szántóföld neve. A falu helye háromszor változott. Először a Dráva partján volt, innen a rablások miatt "kelet felé egy dülő földnyire költöztek, a Dráva szigettyébe. Ma is sok nyomai vagynak az ott való lakásoknak. Akkor a Dráva nagyobb részént innen folyt." Balassa József szerint /151 I.m. 4-7 old./ "ez az oka talán, hogy Rétfalu a Lampe Históriájában nem a Szlavóniai, hanem a Baranyai Ekklézsiák-

hoz számláltatik." - De "ez a hely sem volt jó a gyakori áradások miatt, ezért 1780 vagy 90 táján egy magasabb helyre költöztek, a Dráva régi folyásának partjára, a hol ma is laknak." /Balassa J. i.m. 4-7 old./.

1453-ban Magyarrétfalu Szentpéteri Miklós tulajdona volt, akárcsak Haraszti /6/. A kórógyi egyházi jegyzőkönyvek tanúsága szerint Sztárai Mihály és Szentantali Gergely téritói munkájának eredménye, hogy az 1530-40-es évek táján mind a három község Harasztival együtt református hitre tér.

H A R A S Z T I

1453-ban Szentpéteri Miklós birtoka volt. Középkori okmányok Haraszti nevét először 1430-ban emlegetik igy: Possesio Harazthy, 1453-ban Harasthy, 1484-ben pedig Harazth néven. Haraszti mostani helyén voltaképp a bécsi kormány rendelete után épült fel 1740 körül, épp úgy mint Kórógy. Lankával szemben, nem messze a mai Harasztitól, van egy határrész, amit a harasztiak ma is "Régi Harasztinak" neveznek. A "Biboja dombján" van. Ez is bizonyitja, hogy - akárcsak Kórógy - Haraszti is többször változtatta helyét. A 161 évig tartó török uralom alatt a falvak lakossága a mocsarak szigetein, a nádasokban tengődött, bújdosott és rejtőzködött. Ezt bizonyitja egy még ma is élő szájhagyomány: "Ecör nyárákeletről memeg csák ejütek áõm á törökök. De egyöm á hárásztiák észre veték, hugy jünek, osztá mind kimentek á földekre, belé á vízbe, de úgy egyöm, hugy még á feje búbjá se láõcot egynek se. Osztá ná'csévön szedték á levegőt. Jütek á törökök, de máõ csák á pusztá háõzákát tánáõták. E mentek úgy, áhuntyó jütek" /7/.

A középkorban, amit a néhány ránkmaradt határrész-név és régi okmány is bizonyit /8/, Haraszti szomszédai: Diós, Baba-

falva, Doxa vagy Dukcsfalva, Ivánfalva, Izsákfalva, Dobsza, Korothna, Harapkó, Horvátka, Komáróc, Lanka, Kaporna, Sipkóc, Vajdafalva, Tolmán, Mosson és Tótfalu /9/. Később, a törökdúlás után, már csak Haraszti épült fel újra, ezenkivül Dobszin, Koprin, Koritna és Lanka. A ~~IX~~ XIX. század elején települt Lacháza, vagyis Vladiszlavci. A lacháziak nagy része Győr-megyéből való. Szolger telepitette Lacházát. Ő épitette a Lacháza és Haraszti közt ma is meglévő lengyárat. Az első világháború után pedig újabb telepek: Paulindvor és Petrova Szlatina vagy Lanka. Ma is mindegyik közvetlen szomszédja Harasztinak.

Anyakönyve 1759 július 22-ével kezdődik. Temploma 1768-ban épült. Az eklézsia eredetileg Kopornán /ma: Koprin/ volt.

Mind a négy föntemlitett falunak megvan a csúfneve. A harasztiak "brencók", a lászlóiak és rétfalusiak "puzacsok". A "puzások" csúfnév eredete: Vukovár felé, Ernestinovón át, amely német település volt, a búzát fuvarozták, s a németek mondták: "Jünek a puzások" - igy ragadt rájuk a csúfnév. A kórógyiakat pedig "bóbacok"-nak mondják, hogy miért, arra nem találtam magyarázatot.

A négy falu mai néprajzi képe még mindig elég egységes. Rétfalun és Lászlón látszik meg mégis legjobban Eszék közelsége és a városi érintkezés. Nemcsak nyelvjárásuk, de sok ősi néprajzi sajátságuk miatt is "egyik legérdekesebb magyar néptöredéknek fekinthetjük e falvak őslakóit." /10/. Különösen Kórógyot és Harasztit. Az egységes népnyelvi és néprajzi jellegzetességek ellenére is mind a négy falunak megvannak a maga sajátságai. Az alapos kutatás ezért mind a négy falut külön-külön kellene, hogy vizsgálja. Az összehasonlitás dolga lesz azután, hogy rámutasson e négy falu összetartozó néprajzi és nyelvi jellegzetességeire, s a különféle fejlődési feltételek miatt beállt különbségekre is. Az alábbiakban ezért csak a Harasztiban gyűjtött néprajzi anyag fel-

tárására szoritkozom.

A FALU FEKVÉSE ÉS LAKOSSÁGA (*)

Nem célom megirni Haraszti település-történetét, mert ehhez nincs meg a szükséges forrásanyagom. Az eddig feltárt okirati anyag alapján csak feltevésekre szoritkozhatnék, aminek semmi értelme. Bizonyos azonban, hogy "Tótország" /Szlavónia régi neve/ e csücskében letelepülve, sokévszázados történetüknek kevés nyugodt korszaka volt. Járványok, törökdúlás s mellé a vidék, a talaj is kedvezőtlen. Lápos, ingoványos, mocsaras volt ez a vidék s járhatatlan még nemrég is, bár a lecsapolás kisebb munkálatait 1830-36 között elvégezték. Dr.Sztjepán Postity volt zágrábi egyetemi tanár és mezőgazdász 1928-ból származó ~~fujx~~ feljegyzései /11/ szerint: A kanalizáció, a lecsapolás, a védőgátak felállitása és a Vuka szabályozása igazán a múlt század második felében indult és az utolsó regulációs munkálatokat 1914-ben fejezték be. A lecsapolást és a Vuka szabályozását Kreutzer mérnök tervei alapján csinálták. A munka nehezen haladt, mert az úszó treset, amit a Vuka medréből el kellett távolitani, csak kosarakban lehetett kihordani a partra.

A terraint a zsombék képezte, amely sohasem száradt ki. A Vuka ugyanis régebben hajózható folyó volt. Kreutzer mérnök /12/ szerint a valamikori Palacsa mocsár, amelynek legingoványosabb, legvizenyősebb részén épült fel Haraszti, 23.006 kataszrális hold területen húzódott. Ebből a lecsapolás előtt 7.227 kat. hold mocsár, mig a többi 15.779 kataszrális hold megmüvelhető föld, de ezen minden másod-harmadévben tönkrement a termés az áradások miatt /13/.

(*) Az áō hangértéke ąō /mindenütt/

A harasztiak az élő sarat "láóbó"-nak mondják. S azt mesélik, hogy olyan feneketlen volt valamikor, különösen a néhány kilométernyi távolságban lévő Kologyvárnál, hogy aki egyszer belelépett, az ki nem szabadult onnan. Belefulladt a láóbóba. A növény- és nádgyökerek azonban olyan egymásba fonódottak, hogy elővigyázatosan az egyik gyökértömbről a másikra lehetett ugrálni.

Nagyon természetes, hogy a Palacsa-mocsár lecsapolása előtt az egészségügyi viszonyok is rosszabbak voltak itt, mint Horvát-Szlavónia más vidékein. Kreutzer említett tanulmányában /14/ elmondja, hogy 1571-ben a kolerajárvány idején Lászlón az őslakosság 10.37 százalékát vitte el a vész, Harasztiban pedig a lakosság 12.10 százaléka lett áldozata a kolerának.

A haraszti népbizottság irattárában őrzött anyakönyvi adatok szerint pedig 1836-ban hatvanketten haltak meg Harasztiban, 1848-49-ben hetvenhárman, 1873-ban, júniustól augusztusig százhuszonegyen, ugyancsak kolerában.

A lecsapolási munkálatok befejezése óta a talaj éppúgy javult, mint az egészségügyi viszonyok. Igaz, a föld t i p á s z á l o n á ó s lett, ahogy azt a harasztiak mondják a vizenyős földre. De elmaradtak az árvizek és ingoványok. Az egészségügyi viszonyok is javultak. 1914-ben például csak 11 halott volt Harasztiban, 1945-ben 10, 1951-ben ugyancsak 10 halott.

Hogy hogyan került Haraszti a volt Palacsa-mocsár ingoványos sarába, a l á ó b ó k birodalmába, miért lett magános sziget, arról a harasztiak ajkán a következő monda él: "Mikó áz Úristen osztotá á fálukát, ákó kiszálásztotá á kezéből Hárásztit, s restölt utáóná nyúni" /elmondta Süllyös Palkó Miklós/.

Harasztit ma kelet felől Paulindvor és a Lanka, vagyis Petrova Slatina határolja, délkelet felől egy darabon a Vuka folyó és a Gyakar-erdő. Délen, Koprin felől, a Farkasrév. Délnyu-

gatról Koritna /horvát-sokác falu/, nyugat felől Dobszin /szerb falu/ és Vladiszlavci /magyar zsellértelepülés/. Észak felől pedig Csepin, Jovanovac és a Bobotai kanális.

Haraszti határa ma a következő népi földrészneveket őrzi: Hargas, Plantiska vagy Faluvég, Matyó kertyik, Gútszeg, Ecsó szegetyik, Kuruc buncsak, Batona szegetyik. Régebben óriási r e k e t y e, nádas volt, farkast is fogtak itt, de ma már dinnyekert. Madika szeget, Buncsak, Vukoja, Bakcsa. Ma már a harasztiak ezt a földdarabot, vagyis Bakcsát, mind eladogatták a lacháziaknak, vagy ahogy ők mondják, a l á k o s o k n á k. Ivanóc, Gaics, Kubotovica, Sipkóc, Lótré-maláka /m á l á ó k á = lapájos, völgyes rész/, Dombok vagy Nagyszőlők, mely régebben szilvás, később szőlőkert volt. Palina alja, Palina, Tubojka-erdő, Komáróc alja, Komáróc, Csalanos, Lótré-maláka, Dögtemető, Izsák-malaka, Gergöje, Grádáci domb, alatta p á s á é k l e g e l ő j e, Grádác puszta, grádáci legelő és szántóföld /ld. az 1.számú térképet/.

Az agrárviszonyok Harasztiban 1953-ban, figyelembe véve csak Haraszti határát a falu nélkül, a következőképp festettek: szántóföld 627 hektár, legelő 140 hektár, rét és nádas 73 hektár, erdő 60 hektár, szőlő, gyümölcsös a falun kivül 25 hektár. A Vuka 37 hold Haraszti területén. A falu a házmelletti kertekkel együtt ma kb. 50 hektáron fekszik. Mindegyik ház a kerttel kb. egynegyed holdon.

Az 1953-ban végzett hivatalos népszámlálás adatai, ~~[illegible]~~, a következők: Harasztiban 170 család él, 533 lélek. Ebből 289 nőnemű, 244 himnemű. Nemzetiségi megoszlás szerint: 463 magyar, 67 szláv és 3 német. A 170 családból 81 őslakó, a többi bevándorló.

A 170 haraszti család közül 1953-ban 118 család föld-

művelésből élt, 22 gyári munkás, 11 földnélküli napszámos, juhász, csordás, 9 iparos /ebből 3 iparengedély nélkül, mert félig-meddig még mindig földmüves/, 2 kereskedő, 6 hivatalnok és 2 értelmiségi.

A törzslakók és a bevándorló családok viszonya a statisztika szerint 1953-ban a következő képet mutatta:

TÖRZSLAKÓ CSALADOK HARASZTIBAN /nemzetség, felekezetek/

S Ü L Y Ö S, 14 család. Megkülönböztető neveik: Süllyös EGYED, S. JÓNAS, S. POCIK, S. CSONKA, S. PALKÓ és S. SETOM. X Csak a S. SETOM-nál sikerült megtudnom megkülönböztető nevének születését. Valamelyik Süllyös-ös elvéresitette fehér háziszőttes gatyáját s erre megkérdezték "mitő let vérös?" Ezt felelte: "Se tom, se nem tom". Igy kapta a SETOM melléknevet.

M A G D I K A, 6 család. M. SZAPPANYOS 2 család, M. BAJSZOS 2 család, M. PATYI, M. BALOG 2 család és 1 Magdika-család melléknév nélkül.

P O Z S A R, 8 család. P. SZUVITY, P. ROSZITY, P. BÓZSÓ, P. KANYOS, P. CSÓSZÓ. A többi három Pozsár-család melléknév nélkül. A Pozsárok közül csak a CSÓSZÓ-ék melléknevének eredetét hallottam. Valamelyik Pozsár-ősnek volt egy göbéje. Jött egy dobszini szerb és kérdi a gazdától: "Je l' ta ćosasta krmača tvoja?" /Ez a tömpeorrú koca a tiéd?/ Igy ragadt felekezetére a CSÓSZÓ melléknév.

I L L É S, 7 család. I. PIKÓ 2 család, I. PÉTER, I. BALAZS, I. DORA, I. KURUC, I. IJÁS melléknevűek.

B A T O N A, 6 család. Mellékneveik KIS BATONA, NAGY BATONA, B. SZUVITY, a többiek melléknév nélkül.

K Ü R T Ö S, 6 család. K. GYÖNYÖRÜ, K. GYUKA, K. VARSANYI vagy GACÁN, K. SANDOR, K. BRATYO és K. PIKO. A K. VARSANYI vagy GACÁN melléknevének születését igy mondták el a haraszti ak:

Volt egyszer egy kürtös, aki a kancát mindig g a c á n -nak mondta. Igy ragadt rá a GACÁN megkülönböztető név.

S I K L Ó S, 5 család. S. JANKÓ 3 család, S. PETYÓ 2 család.

B A L Á Z S, 5 család. B. PIPAC, 3 család, B. GAL és 1 Balázs-család melléknév nélkül.

I Z S Á K, 4 család. I. KANYOS 2 család. A másik kettő megkülönböztető név nélkül. Az I. KANYOSÍK igy kapták melléknevüket: valamelyik Izsák-elöd a kannak mindig azt mondta k á n y o s. Igy maradt rá a KANYOS ragadvány.

I S T Ó K A, 4 család. I. MILANOVICS. A többi három család melléknév nélkül.

F E R K Ó, 3 család. F. MATÍ 2 család és F. CSOCSA.

M A R C S I T, 3 család. Nincs megkülönböztető nevük.

M O S O N I, 2 család. Nincs megkülönböztető nevük.

M A T Y Ó, 2 család. M. BASINA. A másik melléknév nélkül.

D U D A S, 2 család. D. ECSÓ. A másik melléknév nélkül.

J Ó N I, 1 család. J. KRINKA.

Az őslakó családok száma Harasztiban 81. A már kihalt őslakók családok, akikre a mai haraszti öregek még emlékeznek s akiknek vezetéknevét megtaláltam a régi jegyző- és anyakönyvekben is: I V O, M I L O S.

BESZÁRMAZOTT MAGYAROK HARASZTIBAN:

SZT.LASZLÓ-KÓRÓGY: 7 család. Antal 2 család, Kelemen 2 család és az Egyed-család, valamint a Tóbi- és Moka-család.

KOPÁCS: 1 család. Ozsvaldék.

KARANCS: 1 család. Királyék.

VLADISZLAVCI: 5 család. Miatyánk, Szappanyos, Lovrić, Pápai Gyura, Kopecsek, Kocsis.

A környékbeli pusztákról: 17 család. Zámecsnik, Magyar, Horvát, Fränyo, Koncseg 2 család, Trey 3 család, Kiss, Fábián-család stb.

TÍNYE: 3 család.

VISKÓC: 1 család. Molnár ÖTETÍK.

KORITNA: 1 család.

SEPSE: 1 család. Bakó Julis nanó.

TORDINCE: 1 család. Kovácsék.

VAJDASÁG: 6 család. Bajmokról Kocsisék, Bácsszentiványról 2 Pardon-család, Gombosról Milánovics, Szabadkáról Mánics Ilona tanitónő.

SIMONTORNYA, Tolna vm.: 4 család. Oldiék.

P.P.S.KISKUN vm.: 1 család.

VESZPRÉM vm.: 3 család. A Gál-család.

SOPRON vm.: 1 család.

SOMOGY vm.: 4 család. Lakatosék és Bicsányiék.

Összesen 57 család.

SZLAV BESZARMAZOTTAK:

SZIN: 1 család. Csurkovicsék.

PETRINYE: 1 család. Abrámovicsék.

VRKANOVCI: 1 család.

KLOKOCSEVÓ: 1 család. Marjánovicsék.

DOBSZIN: 1 család. Grubánovicsék.

BOSZNIÁBÓL: 3 család. Petricsék, Szimicsék.

BULGÁRIÁBÓL: 1 család. Perekovicsék.

VLADISZLAVCI: 1 család. Ogrebicsék.

VUKOVÁR: 1 család. Csesznekék.

VAJDASÁG: 1 család. Efendicsék.

Összesen 12 család.

NÉMET BESZÁRMAZOTTAK:

ERNESZTIN: 1 család. Vircék.

KORITNA: 1 család. Háderék. /ld. a 2. térképet/

A többi 18 család eredetét nem lehet pontosan megállapitani. A beszármazottak letelepülése kisebb-nagyobb megszakitásokkal a múlt század végétől egészen napjainkig folyt és még mindig folyik. A haraszti házak elhelyezkedését, megjelölve, hogy beszármazott vagy őslakó birtokolja-e, megtaláljuk a 2/b térképen.

A BIRTOKMEGOSZLÁS TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉSE HARASZTIBAN

A törzslakó harasztiak ősei jobbágyok voltak. Bizonyitja ezt nemcsak a szájhagyomány és a haraszti református eklézsia levéltárában megőrzött forrásanyag, hanem az utolsó földesúr, nemes Adamovics utódainak, Ladiszláv, Béla, Oktávia és Mária Adamovicsnak /az utóbbi szül.Jankovics grófnő/ 1887 és 1889-ből származó okirat adatai, amelyben bíróság útján követelik a harasztiaktól, hogy törlesszék elmaradt tartozásaikat. /15/. Az 1857-ből származó császári rendelet szerint 164, 12, ~~13x~~ 13§ értelmében a jobbágyok kötelesek földesuraiknak a szesszió földekért a váltságdijat, elmaradt dézsma tartozásukat törleszteni 1881-ig. Mivel a harasztiak ezt nem tették, a nemes Adamovics-család élő tagjai bíróság útján követelték 1887 és 89-ben a harasztiak adósságának behajtását. Erről a ma élő harasztiaktól a következőket hallottam: Adamovics földesúr, akinek kastélya Csepinben volt, 1850-60 körül szánt meg Haraszti földesura lenni. A szesszió földeket átadta a harasztiaknak váltságdij fejében, amit 1881-ig törleszteni kellett. De a harasztiak többsége nem akart törleszteni, mert azt tartották, hogy Haraszt

u r á t l á n f ö l d. A váltság-könyvecskéket ezért és a vétel-eladás leveleket is "sárba tapodták", s azt mondogatták, hogy a föld az övéké, nem a falué s ők nem fizetnek az uraságnak semmit. Bajszos ehhez még a következőket mondta el: A népet tulajdonképpen Gál Mihály, akit a harasztiak csak Kuka Miskának vagy Gajának szólitottak, Dudás Ecsó Izra és Magdika Fiskál Józsi biztatták föl, hogy ne fizesse az urbáriális, szesszió földekért a váltságdijat. Ugyanakkor azonban, mondják a harasztiak, ők maguknak kiváltották a szesszió t. Amikor már nagy méreteket öltött Harasztiban a lázadás, Kuka Miska, Magdika Fiskál Józsi pénzt szedtek a harasztiaktól. Ezek fölfogadták Füstös Károly pesti ügyvédet is és a haraszti szájhagyomány szerint egészen a királyhoz akartak menni. Hogy Kukáék eljutottak-e a királyhoz, arról a harasztiak egyáltalán nem tudnak. De azt már biztosan erősitgetik, hogy amikor Kukáék jöttek hazafelé, összeveszte k az úton, egymást hibáztatták, hogy nem sikerült a dolog s ezért jó sokáig nem is mertek hazajönni. Megszökdöstek egymás elól és "libaként", egyenként tértek haza. Ebből az időből maradt fenn a következő néhánysoros népdal:

Kuká Miská, Kuká Miská fölment Pestre,
Váörjuk házá, váörjuk házá szombát este.
Meghozá májd, meghozá örömlevelünket,
Harasztinák... /tovább már nem emlékeznek a szövegére/

Itt kell megemliteni még azt is, amit Kürtös Estör nenikétől hallottam: 1884-85-ben a harasztiak adósságot csináltak. Mielőtt learattak volna, az egér megette a határban a búzát. Ezért búza-, lisztkölcsönöket vettek föl s igy méginkább eladósitották az urbáriális földeket. Igy történt, hogy amikor 1882-89 között a volt földesúr utódai bíróság útján szedték be a harasztiak adósságát, azoknak az ingatlanon kivül semmijük sem volt. Kürtös Estör nenike

emlékszik, hogy ő o s k o l á s p ú r é volt még akkor, s látta, hogy a végrehajtók hogy másztak Gyuka apóék háztetőjére /ma ez a ház Milánovics Miska bacsié/, hogy lebontsák, mert nem fizették meg a föld váltságdiját. Ezenkivül emlékszik, hogy Magdika Illés földjét is akkor vitték el adósság fejébe, valamint a szokákban Balog földjét is. A régi falu központjában lakó Kürtös Gyönyörü Józsi házának tetejét is le akarták bontani, de aztán mégis meghagyták. Ugyanigy jártak Matyóék is. Ebben az időben történt ugyanis, hogy Márko Kohn eszéki kereskedő megvette a nemes Adamovics-családtól a harasztiak földjét, a váltságkönyvecskékkel és adósságokkal együtt s azután megegyezett a harasztiakkal, hogy azok lefizethetik neki tartozásaikat részletekben. Van néhány birósági végzés is ebből az időből, amely fényt vet erre is, meg hogy a harasztiak közül kiknek törölteti ebben az időben Mária Adamovics, született Jankovics grófnő az adósságokat, miután Márko Kohn törlesztette azokat /16/.

Magdika Balog Józsefék 1945 után fizették csak ki végképp a föld után járó váltságdijat Kohn utódainak.

A harasztiak urbáriummal kötött jobbágyak voltak. Szesszió földet kaptak. Volt intravilán-juk /ház kerttel/ és extravilán-juk /szántóföld és legelő használat/. Szlavóniában a szesszió 4/4-ben számitották, a legkisebb részt 1/4-ben. Ezért mondták, hogy valakinek pl. 1/4 szesszió ja van, vagy 4/4, esetleg 2/4. Harasztiban 1/4 szesszionál senkinek sem volt kevesebb extravilán-ja.

A földesúri jogok egy részét a falu gyakorolta. Haraszti maga választotta birájat, természetesen a földesúr beleegyezésével. Ezek a botoztatás jogát gyakorolták a helybelieken. Mivel Harasztiban a reformáció után igen nagy befolyása volt az

egyháznak, igy történt, hogy egészen a jobbágy-felszabadulásig a presbiterek soraiból kerültek ki nemcsak az esküdtek, de a helység birái is. Ez volt az oka, hogy az egyházi jellegü megbeszéléseket együtt tartották a falu ügyeit vitató ülésekkel. Erről még ma is okmányok és jegyzőkönyvek tanuskodnak, amelyek megtalálhatók a haraszti eklézsia levéltárában /17/.

A harasztiak tehát földhöz kötött jobbágyok voltak, szesszások, a már fönt emlitett jurisdictios jogokkal felruházva. Elsősorban az uraságnak adóztak.

1. egész szesszió után 3 forint úrbér járt. Minden évben 48 napi karj-erővel is kellett szolgálni. Amennyiben a jobbágy nemcsak munkaerőt adott, hanem lovat, ökröt és hozzá kocsit, akkor csak 24 robotnappal tartozott;

2. tized vagy kilenced Harasztiban nem létezett, de egész Szlavóniában sem;

3. a robot nemcsak karj-erőben járt, hanem 8 forintot is fizettek évente az uraságnak utak, hidak s egyéb köztulajdont számitó dolgok javitásáért;

4. a Dombokon minden haraszti nagycsaládnak volt két kapa szilvása, utána szőleje. A haraszti jobbágynak jogában volt főzni pálinkát is. A kazánbér két forint volt. A falu, illetve az egyház pedig tarthatott kocsmát, illetve italmérést;

5. a haraszti jobbágy annyi fát vihetett haza az erdőből, amennyire szüksége volt, de csak az uraság engedélyével. A harasztiak legeltethettek az uraság erdejében is, de csak azon a területen, amelyet az uraság erre a célra kijelölt;

6. a szlavóniai jobbágyokat s igy a harasztiakat sem terhelte az uraság a regáljoggal. Csak épp az őrlés díját kellett fizetnie, 1 forint értékben.

Az uraság és jobbágy viszony felszámolása Szlavóniában

ment a legnehezebben. Voltaképp csak az abszolutizmus alatt tettek komolyabb lépéseket eltörlésére. 1853-ban jelent meg az első rendelet, amelynek 9 pontja jelöli az úrbéri viszony megszüntetését és ~~előirja~~ előirja az úrbéri földekért járó kártéritás módját is. Ezenkivül az uraságí és úrbéri földek elkülönzését is előirja ez a rendelet. De mivel ez a patens nem szabályozta pontosan a legelők, erdők kérdését és más égető úrbéri kérdéseket sem, 1857-ben ezért egy újabb, kiegészitő rendelet jelent meg. Ezeknek a rendeleteknek értelmében az úrbéri földek birtokosa a volt jobbágy lesz. De meg kell fizetnie a váltságdijat, vagy le kell az összeget dolgoznia. Mivel Szlavóniában igen nehezen haladt a jobbágyfelszabaditás, 1876 január 10-én és ugyanez év augusztus 1-én újabb rendeletekkel szabályozzák a földesúrnak járó kártéritás kérdését.

A harasztiaknak a rektor /tanitó/ felé is voltak kötelezettségeik, mégpedig ilyenek:

1. készpénz 18 forint;

2. szalonnára 3 forint;

3. notáriusságért fizet a helység 3 forintot /1833 után a notáriusságot kasszálta a vármegye/;

4. olvasztott faggyú 3 oka;

5. só 15 oka;

6. minden pár 2 véka búzát ad a rektornak, a papi vékával;

7. minden pár 1 fertály morzsolt kukoricát, mely ugyanazon vékának 1/4 része;

8. széna 25 petrence;

9. vagyon két helyen földje, melybe a rektor magot adván, mindenféle munkáját s betakaritását megteszik;

10. halott temetéséért a lukmafizető 1 font húst és 1 icce bort ad;

11. szükséges őröltetés;

12. lenvetés az osztás szerént a rektor magvából;

13. eszéki négy vásárkor kocsi;

14. a három sátoros ünnepekben 1-1 tyúk vagy ahelyett 8 garas;

15. fa 10 öl;

16. a háznál lévő kertet megszántják, a mi benne terem, megkapálják. Ezek hiányosság nélkül való teljesitése /18/.

A prédikátornak és az egyházközségnek a következő javadalmak jártak:

1. Plantiskán 2 hold 255 kv. legelő;

2. Plantiskán 2 hold 114 kv. szántó;

3. Gutszegben 1 hold 892 kv. szántó;

4. temető Gutszegben 1544 kv.;

5. Plantiskán 8 hold 606 kv. szántó;

6. Plantiskán 7 hold 381 kv. kaszáló;

7. Plantiskán 12 hold 755 kv. szántó és út;

8. Plantiskán 945 kv. kaszáló.

Ezekbe a lelkész és az egyházközség adja a magot, mindenféle munkáját, betakaritását a harasztiak végzik.

9. a közös legelőből 15 kat.hold;

10. a család minden tagja után jár a lukma /8 személy után 4 véka búza, kukorica. A fát le is lehet dolgozni/.

11. őrlésre évente 4 fuvar;

12. a haraszti iratlan szokásjog értelmében, ha arra szükség mutatkozott, a közlegelőből néhány hold földet elvetettek zabbal s azt a harasztiak felmunkálván, a templom és iskola javára által adták. Nagyszabó Sándor prédikátor 1888-ban ezzel kapcsolatban a következőket jegyzi meg egy levélben /19/: "Honnét is pótolhatta volna ez a szegény és megsanyart nép - melynek már tél közepén is

alig van egy falat kenyere - temploma és iskolája szükségleteit, ha nem ily úton-módon..."

A különféle dézsmák, a rektornak és prédikátornak járó javadalmak törlesztésénél, néha összeütközésre is került sor. /ld. Függelék/.

ÉPITKEZÉS

A régi harasztiak egészen a XIX. század harmadik negyedéig ház- és vagyonközösségben éltek, vagyis had-ban, nagy családban. Nagyon természetes, hogy ez megszabta az épitkezés jellegét is. Mindenesetre a földrajzi fekvés és a gazdasági lehetőségek itt is szerepet játszottak.

A közös ház helyiségei a: szoba, amit a harasztiak n á g y h á ō z -nak mondtak, a nyitott tűzhely, amelynek harasztineve s z e n e s h á ō z és az udvarba épitett ó l -ak. A közös ház mögé, az udvari fronton annyi ólat épitettek, ahány menyecske volt a háznál.

Régebben Harasztiban f á t á l p á s házakat épitettek, úgynevezett t á r á b á h á z á ō k á t /ld. a fényképet/. Ilyen kevés van ma már. Csak néhány maradt meg eredetiben, nagyobbrészt átalakitották /ld. a fényképet/.

Az elmozditható fatalpas házakat a harasztiak maguk épitették. Az épitésnél a rokonok, jóbarátok segédkeztek, de m e s t ö r t is hivtak. Ezek falubeli emberek voltak, nem asztalosok és kőművesek, hanem földművesek, akik jól értettek a faragáshoz is. Ezeknek a mestörüknek nem fizettek semmit. Barátságból segitettek, eljöttek móvába dolgozni, amit illett alkalomadtán valami másfajta munkával viszonozni. A mai harasztiak a következő hires mestörökre emlékeznek még: az öreg Batonára és fiára, Mihályra, Palkó Ilyésre, Varsányi Kürtös Ilyésre, Basina Matyó Józsefre, Kür-

tös Bratyó Izrára, Balázs Esványra, Illés Dora Esványra, Ferenc Mikó Ábelre, Mikó Józsefre, Ferenc Mikó Ferencre és Csonka Ábelre. Ez utóbbit mint a legfinomabb mestört emlegetik az utódok. A még élő öregek szerint Csonka Ábel nem egyszer teritett k e s z k e n y ő t arra a gerendára, amit faragni készült és azt úgy kifaragta, hogy a keszkenőt még csak meg se sértette.

A fatalpas ház alapja nem tégla volt, hanem b á b u r á. Ezek fatuskók és a t á l f á ő k alá kerültek. A talpfák helyzetét a mellékelt ábra mutatja /vö Balassa József i.m. 11 old./ Az 1-re épül az utcai fal; a 2-re a szomszéd udvarra, s a 3-ra a saját udvarra néző fal; a 4-re a szobákat a tornáctól /gangtól/ elválasztó s az 5-re a belső közfal, végre a 6-ra a gang oszlopsora, vagyis xxxxxxxxxx á ő g á s á i. A talpfákba eresztették az á ő g á s o k á t. Ezeken az ágasokon c s á p o k á t vájtak mind két oldalon. Ezekre helyezték a k o s z o r ú f á ő k á t, majd rájuk a s z á l u f á ő k á t, vagyis a tetőt. A szalufákra törték a nádat. A kezdetlegesebb tetőcsinálás mégis az volt, amikor g u z s á l y á l, vagy esetleg venyigével rákötözték a nádat a szalufákra. A faluban mindig akadt földmüves, aki értette ezt a munkát is. A falakat régebben nem téglákból rakták, hanem hasított fából, amit ők t á r á b á n á k mondtak. Ezért volt az ilyen ház neve: t á r á b á h á ő z. És ezt p é v á s sárral tapasztották. A még élő öregek szerint voltak olyanok is, akik bevonták az ágasokat venyigével, azt betapasztották sárral, a mennyezetet pedig még csak nem is stukatérozták, hanem gerendás volt és alatta a középen húzódott az i d e g. /Ld. rajz/

Ilyen máig megmaradt régitipusú ház Marcsit Péjó Éva nenikéé is. Háza még olyan beosztású, amilyen a vagyonközösség idején volt, csak a szenesházat alakitották át konyhává. Marcsit Péjó

Íva neni házának méretei:

Az egész ház hossza: a szenesház /ma konyha/ jobb ajtó fájától az utcai keritésig 4 m. 49 cm. + a szenesház ajtaja: 95 cm. + a szenesház bal ajtófájától az udvar felé: 2 m. 56 cm. Összesen 8 m. A ház udvarra néző fala és a g á n g külső talpfája közt a gang szélessége: 97 cm.

A gangon a két ágas közt rendszerint 1 m. 31 cm. volt, vagyis ilyen hosszú volt a keresztfa a két ágas között. Az ágasok /oszlopok/ hossza v. magassága a gangon: 1 m. 64 cm. A nagyház /ma: szoba/ méretei: hossza 3 m. 46 cm., szélessége 3 m. 36 cm. Az i d e g végigfutott régebben nemcsak a szobán, de a szenesházon is. A gerendák az ideg fölé kerültek, vagyis az ideg alattuk húzódott.

A nagyházban három ablak van, kettő az utcára, egy az udvarra néz. Mindegyik ablak fölött á b l á k p ó c volt, ide rakták régen a diszes tányérokat. Az ablakpolc hossza olyan, mint az ablakfáé, magassága pedig 16 cm. Az ablakfa hossza 87 cm., magassága 84 cm. Egy-egy á b l á k s z ö m 32 cm. x hosszú és 26 cm. magas. Az ablak s á l u k á ō t e r o s volt.

A szoba /nagyház/ bejárata, vagyis ajtaja 1 m. 37 cm. magas és 98 cm. széles.

A mennyezet gerendáinak hossza a szoba szélességével egyezett. Az első-második, valamint negyedik-ötödik gerenda közé szögeltek egy-egy p ó c -ot is. Itt tartották a magot és k i m i k i m i -t.

A s z e n e s h á ō z /ma: konyha/ hossza 3 m. 46 cm., szélessége pedig 2 m. 2 cm.

Az udvari fronton a ház előtt gangot épitettek, faragott oszlopokkal, amelyek magassága rendszerint 1 m. 64 cm. volt. /ld. a fényképet/. A ház homlokzata, vagyis a tűzfal az utcai front

ra nézett, ezért is nevezték f á r o s háznak /ld. a fényképet /.

Az ablakok picik voltak és redősek /ld. a fényképet /.

Az ólak kisebbek voltak a főépületnél és mindig az udvari fronton épültek. Ahány menyecske volt a háznál, annyi ól épült a főépület mellé. Szerkezetük hasonló volt és az épités módja sem különbözött, csak a méretekben voltak különbségek. Az ólon ezenkivül a rendes ajtó mellett egy s e r é n y -nek nevezett félajtó is volt. Külön ól épült a gabonának, csakhogy az belül rekeszekre volt osztva. Ma ennek neve: h á m b á r.

A kút rendszerint vándorolt az udvaron. Sok helyen még ma is csak kiássák a kutat, de nem téglázzák, kövezik körül, úgyhogy csakhamar beomlik és igy kénytelenek máshol ásni új kutat. A kút részei: a c s i g á - á g á s, c s i g á - n y í l, h o r o g, erre jön a vödör. A kutat deszkakerítés veszi körül, ennek neve k á v á.

A kerités rekityevesszőből készült és r e k e s z t - nek hivták. Ilyen ma már nincs. Később jött divatba a t á r á b á k e r í t é s. Ilyen ma is van Jónás Péternél és Illés Jancsinál. Még később az alacsony deszkakerítés járta /ld. a fényképet /.

A múlt század végéig nem épitettek istállót az udvarba. A ló, tehén hajléka a szérűn volt.

Az épitkezés módja a múlt század második felében, amikor a ház- és vagyonközösség bomlásnak indult, az új körülményeknek megfelelően változott. Az osztozkodáskor a közös házat lebontották, az ólakat is elosztották egymás közt és ki-ki újra épitette magának és családjának a hajlókot. Néhányan b á b u r á k helyett most már téglát raktak a fundamentumnak, a fal hol megmaradt taraba, máshol meg téglafalat raktak. A szenesház konyhává alakult. Egy-két ól azonban minden háznál maradt. Nádtető helyett cseréptető került. Az ablakok is nagyobbak lettek. A cifra faragott gang azon-

ban az átalakitott háznál is megmaradt. Lényegesebb változás mégsem történt az általános szegénység miatt. Csak néhány tehetősebb épittetett mesteremberrel és épitésszel. A mult század végén Egzekuc István épitészmester boltives háztipusokat épit Harasztiban is, akárcsak Kőrógyon /ld. a fényképet /. Ő épitette Harasztiban többek között Illés Pikó házát, Dudás Ecsó Ferenc, Istóka József és Dora apó házát is /ld. a fényképet /. Harasztiban ma a legimpozánsabb Antal Peti János háza, amely e század elején épült.

A ház- és vagyonközösség felbomlása után került a t e n ö s /tehenes/ ól is a szérűről a ház udvarának egyik sarkába. Tehát az istállók és disznóólak ekkor kezdenek épülni az udvar valamelyik eldugott részében.

A végén meg kell emlitenem, hogy az udvar végében, a ház mögött mindenkinek volt és ma is van egy darab veteményeskertje amit mindig az asszony művelt meg.

A haraszti épitkezés alakulásának folyamatára, mint már emlitettem, hatással volt a ház- és vagyonközösség felbomlása. Hogy ez a folyamat világosabb legyen, egy példával érzékeltetem. A haraszti Sülyös Csonka-felekezet, amig egybe volt, 18 tagot számlált. Csonka nene szerint - aki 1953-ban, mikor ott jártam, még élt - 1888-ban osztozott meg a családja. A harasztiak nem látják az osztozkodás gazdasági oldalát. Szerintük a nagy család fölbomlására azért került sor, mert a "menyecskék összepörültek". Csonkáéknál a nagycsaládban három fiútestvér volt. Mind a három nős. Az ősi portát két részre osztották, úgyhogy az osztozkodás után két testvér háza egymás mellett épült föl, a harmadiknak pedig a falu másik végében vettek telket és arra épitett. Az egyik Csonka-házba ment 5 tag, a másikba 6, a Dávityéba pedig 7.

A Batonáék ötvenen voltak a nagycsaládban. Erre még

ma is emlékeznek a harasztiak. A Batonák, mondják, a mült század nyolcvanas éveiben kezdtek osztozkodni. Voltaképp háromszor osztozkodtak. Az osztozkodók egyezséget is kötöttek. /ld. Függelék/.

Élnek Harasztiban olyan törzslakók is, akik csak a század elején osztozkodtak. Igy Gyukáék 1920-ban. Az ólakat - igy mondta Ferenc Mikó Éva nanó - úgy h e n g ö r g e t é k el, vagyis vitték egyik helyről a másikra.

Az osztozkodásnál iratlan jogszokások uralkodtak. Az asszony vagyona eszerint, amit a házba vitt, mindig visszaszállt nőági rokonaira. Ugyanigy a férfi jussát sem tulajdonithatta el az asszony vagy annak rokonai. Emlékeznek egy esetre, amikor a felek nem ragaszkodtak az iratlan jogszokáshoz, de abból is harag lett. Az esetet igy mondták el: Istóka Miklós igen fiatalon meghalt. Az asszony megtartotta magának férje vagyonát. Nemsokára az asszony is meghalt. Istóka Miklós öt holdja az asszony halála után nem szállt vissza az á ō g r á, vagyis Istóka Miklós testvéreire, ahogy azt az iratlan jogszokás szerint illett volna, hanem Istóka Miklós feleségének rokonai, vagyis Gyönyörűék kezébe került, ezért még ma is harag van köztük. Ha a házaspárnak gyereke volt, akkor a szülők halála után a vagyon rámaradt.

Azoknak a háza, akik nem törzslakók Harasztiban, hanem úgy költöztek be e század folyamán, már nem faragott, tornácos, sem talpfás. Csak abban az esetben ilyen, ha hajlékukat valamelyik kihaló őslakó utolsó ivadékától vásárolták.

Minden bevándorló téglás, cserepes, alföldi tipusú házat épittetett magának /ld. a fényképet /.

A HÁZ BELSEJE

a. szenesház

A harasztiak a nyitott tűzhelyet mondták szenesháznak.

A nagyházba /tulajdonképp tisztaszoba/ a szenesházból vezetett ajtó. Régebben a szenesházban a szabad kémény alatt füstölték a húst. A tűzhely, vagy ahogy a haraszt iak mondták, a s z é n, a szenesház közepén, a közfaltól mintegy fél méterre volt. Itt 2-4 sor téglát raktak a földre négyzet alakba és ennek közepén gyújtották meg a tüzet. A parazsat sose hagyták kialudni, mindig hamuval takarták le, úgyhogy a parázs reggelig megmaradt.

A mennyezetet p á l á ō s -nak mondták. Ez deszka volt és gerendák tartották. Erről lógott alá a szén fölé egy lánc, amire a kisüstöt akasztották, amelyben főztek. Vas lábakat ritkábban használtak. A szenesházon régebben nem volt á k n á, az ajtó pedig úgynevezett kettősajtó volt, melynek felső része nyitható, akárcsak az ablak. /ld. a rajzot /.

A szenesházban volt a t ó k á, á p o l c, erre rakták a tányérokat, mig a h e g y e s f e n e k ű cserépfazekakat a faszegre aggatták. A szenesházban állt a korsó és a d ü g e n y is. A sarokban volt a kicsi asztal, amelyre a gyerekeknek tálaltak. Szék nem volt. Ezt a nádasból hozott és kiszáritott zsombék, rajta a tárával, helyettesitette.

A tüzet, vagy ahogy a haraszt iak mondták, a s z e n e t régebben mindig a gazda rakta meg. A gazda adta ki a parancsot, hogy mit kell főzni, kiadta a napi húsadagot és egyebet a főzéshez. Kijelölte a r e d u s á t. A redusa minden nap másik menyecske volt, aki segédkezett a gazda feleségének a főzésnél /mosogatott, söprögetett, fát apritott, vizet hordott stb./.

Eleinte fa- és cserépedényeket használtak. A fatányérokat a cigányoktól vették. A cserépedényeket pedig búzáért cserélték. Cserépfazekakban főztek. Az edények közül meg kell emliteni az e c e t ö s d ü g e n y t, á l á g z i s f á z e k á t, á t i g á n y t, melynek nyele volt, benne a t ö p ö r t ő t /sza-

lonnát/ sütötték szabad szénen. Néha a t e k/e/n y ő s b é k á/ő/t, amit a rétben fogtak. Különösen Komáróc alatt találtak sokat. A t é k á b á n volt a s z ű r ő t á ő l és a s z á n t ó t á ő l is. Azért nevezték igy, mert annyi étel fért bele, amennyi szerintük egy szántó-vető embernek elég volt ebédre. A tékában állitak a ~~xxxxxx~~ cseréptányérok és egy-két cseréplábos is. A szenesházban tartották a t i k á/á/n y o s s z á t y o r t is. Ezt a szatyort gyékényből és vesszőből fonták. Hiresebb gyékény- és kosárfonók: Tököli apó, Tóbi Palkó bacsi, Poci apó /Sülyös Poci Józsi/. A legtöbb gyékény és vessző a rétben, Komáróc alatt, Gradacban volt. "K o m á/ő/r ó c l á/ő/b ó j á/á/n r e k i t y e v e s z ő t is s z e t ü n k. 15-20 é v e p u s z t i l t k i."

Amig a konyha fel nem váltotta a szenesházat, volt, hogy évekig, legtöbb helyen nemzedékeken át nem meszelték a szenesházat.

b. nagyház

A n á/a/g y h á/á/z Harasztiban, amig megvolt a házés vagyonközösség, lényegesen más volt, mint manapság. Egyetlen szoba volt ez a házban s méreteiben igen nagy. Padlója földes volt, mennyezete pedig gerendás. A mennyezet közepén húzódott az i d e g (Ld. raj2) Az ideget a szoba közepén az á/ő/g á/a/s támasztotta alá. Ez az ágas a legtöbb helyen ~~xxxx~~ faragott volt, akárcsak a ház előtti gang oszlopai. (Ld: raj2)

A nagyház legfontosabb darabja a c i k ó /kemence/, amely az ajtó mögött ~~jobbról~~ balról volt mindig. A cikót a szenesházból fütötték.

A nagyház bútordarabjai a k u l u p, mely az ágyat helyettesitette /ld. a rajzot /. Itt állt a k ó c s á g is, ebben tartották a ruhaneműt is /ld. a fényképfölvételt /. A szo-

báan állt még a nagyasztal és a p á n k /pad/.x Ez utóbbit a szoba jobb sarkába helyezték az asztal elé. Ritkábban az ágy, vagyis a kulup elé. A nagyházban mindig nagy kulup állt, mig az ólban kicsi, vagyis alacsonylábú. A két ablak között a falon függött a t í k ö r.

A nagyházban az öregek, vagyis a gazda és a felesége aludtak éjjel. Ha valamelyik menyecskének gyereke is volt, akkor azok is a nagyházban háltak. A fiatalok éjjeli szállása az ól volt.

A nagyszoba, vagyis a nagyház, ma is megvan minden haraszti épületben, de a bútor változott. Ma már sehol sem található kulup, mindenhol a polgári ágy váltotta föl, a kócsagot pedig a ruhaszekrény. Az ágynemű is polgári, vagyis vett, csak a háziszőtt es f e k v ő p o n y v á ō t használják lepedő helyett és ágyteritőnek az ugyancsak háziszőttes f ö l s ő p o n y v á ō t.

c. ól

A fiatal házasoknak Harasztiban külön helyiség járt, az ó l. Kórógyon és Lászlón ezt k á m á r á ō n á k nevezik. Az ól egyik bútordarabja a kócsag, melyben ruhanemüjüket tartották a fiatalok. Fekvőhelyük a kulup volt. A falon különféle diszes törülközők függtek, amit az asszonyok egyedül szőttek /ld. a fényképet /.

Itt kell megjegyeznem, hogy a kócsag alá is tettek kis kulupot, hogy annak alja ne rothadjon el olyan egyhamar.

A kulupra, amit ágynak használtak, hosszában deszkákat raktak. Erre a szalmazsák került, rá pedig a t á l u s p á ō r n á, amit régebben a gyékény b u z o g á n y á ō v á l töltöttek meg. A szalmazsákot és taluspárnát f e k v ő p o n y v á ō v á l teritették le, amit "ki egyesből, ki vászonbul" szött. Párna helyett c i h á -juk volt, ez keskenyebb, de hosszabb, mint a mai párnák. A réten akkortájt rengeteg s z i t y ó volt,

amelynek barnásfehér bolyha t á l u /toll/ helyett került a cihába is. Takarónak gyapjú l á z s n á k -ot használtak. A kulupot az ágyneművel együtt á ō g y -nak mondták.

Ugyanilyen volt a kulup a nagyházban is.

Ma már az ólban nem laknak.

d. szérű

A marhák, disznók, lovak kint voltak télen-nyáron a mocsarakban, legelőn s a s z í r ő -ben. Ezért épült fel a szirőn a t e n ö s ó l, amely t á r á b á -val volt körülkeritve. A s z í r ő n volt ezenkivül a p e l é n ö s /pajta/ is, a szénát, búzapelyvát tartották benne. A nagycsalád felbomlása után a pelénös bekerült a faluba, vagyis az udvarba és a p á j t á nevet kapta. (Ld. fénykép)

~~xxxxxxxxxxxxx~~

A s z í r ő k, ahol nyomtattak is aratás után, kint voltak a Vuka túlsó partján, a komáróci földek alatt és Bakcsán. A legények, amig nem nősültek, kint háltak a szérűben.

Miután felbomlott a ház- és vagyonközösség, a szérűk is eltűntek. Eltűnésük az 1870-es évek után történt fokozatosan.

MINDENNAPI ÉLET

a. az élet, a munkabeosztás a családban

Mig megvolt a ház- és vagyonközösség, a család feje a gazda volt. Első dolga volt reggel, mikor fölkelt, hogy meggyújtotta a mécsest és a cikó vállára tette. Aztán megrakta a s z e n e t. Télnek idején a cikót is bemelegitette a szenesházból. Szalmával gyújtott be s rá t ő k é t tett. Amikor az parazsat fogott, sárból és p é v á ō b ó l e l ő z ő t készitett s azzal zárta el a szenesházba nyiló cikó száját.

A nagycsalád feje a gazda, övé volt a föld, a ház, az állatok, ő parancsolt a gazdaságban, ő osztotta ki a munkát a

férfinépnek, menyecskéknek, meg a húst és főznivalót a gazdasszonynak.

A menyecskének nem közvetlenül, hanem a gazdasszonyon keresztül parancsolt. A gyerekeket ő nevelte, ő rendelkezett a pénzzel is. Fiai nem szólhattak bele terveibe és gazdálkodásába. /ld. Függelékben/.

A falu a gazdán keresztül értékelte a nagycsaládot. Minél több földet tudtak szerezni és minél jobban gazdálkodtak, annál nagyobb volt a tekintélyük. A nagycsalád minden tagja a közösbe dolgozott.

A gazda leginkább a házköröli férfimunkákat látta el és közülük kerültek ki majd mindig a faragómesterek.

Az asztalnál a gazda ült a főhelyen. Tőle jobbra-balra fiai és a család férfitagjai, a menyecskék pedig álltak és kiszolgálta mindenki a maga emberét.

b. egészségügy, táplálkozás

A szenesházat soha, ezzel szemben az ólakat és a nagyszobát minden harmad-negyedévben meszelték. Régebben a meszelés az á p ó k dolga volt, ma az asszonyé.

Harasztiban kétszer étkeznek naponta. A reggelit 10 órakor fogyasztották és délután 4-5 óra között ebéd-vacsoráztak.

A haraszti asszony sorsára jellemző, hogy nem ehetett akkor, amikor akart, ezzel szemben a férfinak, de csak ha szántóvető, vagy kocsis volt, elnézték, ha elment az ólba és szelt magának akár szalonnát, akár hurkát.

Az ebédnél, ha volt hús - csiga vagy hal -, abból az asszony nem ehetett, mert az csak a nehéz munkát végző k o c s i s nak járt.

Nyáron, ha kint dolgoztak a földeken, a redusa vitte

nekik az ebédet. Mindegyiknek megvolt a maga fából készült s z á n t ó t á ō l j á s abból evett.

Mig megvolt a házközösség s ha otthon voltak, a nagyszobában lévő asztalt ülték körül ebédkor. Minden férfi a magacsinálta székre ült, a menyecskék pedig férjeik mellé álltak. A gazdasszony a nagy cseréptálat, amiben főzött, az asztal közepére tette. A k á l á n y t azonban már a menyecskék rakták a cseréptál szélére, mindegyik a maga férje elé. Mig a férfiak ettek a közös tálból, addig a menyecskék folyton ott sürgölődtek körülöttük, mindegyik a maga párját szolgálta ki: kenyeret vágott neki, vizet adott vagy bort stb.

A tányérok csak később jöttek divatba.

Az asszonyok és a gyerekek már csak akkor ettek, amikor a férfiak befejezték az evést.

A harasztiaknál reggelire felváltva - ahogy a mai harasztiak emlékeznek - ez volt:

t á r h á n y á ō s lévcse: zsiron pörzsölnek hagymát, erre tesznek kevés pirospaprikát s azt fölöntik vizzel. Ebbe szórják a friss tarhonyát, ha van kolbász, azt is;

s z e l ő s lévcse: nem egyéb, mint rántottleves. A rántást fölöntik vizzel és úgy fogasztják;

k e s z ő e, másképp s á v á j ú vagy e c e t ö s l é v c s é n e k is mondták. Fokhagymás rántást csinálnak, azt fölöntik vizzel, kis ecettel, hogy savanyú legyen. Ma már b á b i l e v e l e t /babérlevelet/ is tesznek bele, sőt egy egész tojást is elkevernek benne. Régebben ehelyett h u r k á ō t főztek bele.

Keszőcét disznótorban is főztek. A különbség csak az volt, hogy akkor hurka helyett májat és húst kockákra vagdalva főztek bele.

b o b o j ó l é v c s e: nem egyéb, mint paradicsom-

leves. Harasztiban régebben apró, sárga paradicsomot termeltek. Azt megfőzték, berántották, ha volt, hurkát főztek bele, néha csíkcsáőt, törpeharcsáőt;

kápisztálévt csak télen főztek. A káposzta levelébe hurkát tettek, esetleg kápiszta lévt főztek csíkal

Itt kell megemlitenünk, hogy a harasztiak, noha tartottak tehenet, az 1880-as évek előtt sose fejték. Igy mondta Kürtös Estör nenike. A fejést a Veszprém megyéből betelepült Gál Ferenc asszonyától, Kis Ágnestól tanulták meg a harasztiak. Ezután hosszú ideig, ha fejték is, nem tudták a tejet mire használni s inkább eladták a lakosok -nak. Kalácskészitéshez csak az 1900-as évek után kezdték használni a tejet a harasztiak. S nagyon ritka még ma is az a ház, ahol reggelire tejet vagy tejeskávét isznak.

Régebben próhát is főztek reggelire. Ez nem egyéb mint málé, csakhogy kenyérlisztből csinálták. Kürtös Estör nenike emlékezett egy mondókára, amit kicsi púré korukban mondogattak, ha proha volt reggelire: "Proha, proha, édös légy, mind a pinom olyan légy."

Hétköznap ebéd-vacsorára a következő ételféléket készitették a harasztiak régebben:

a teknősbékának eldobták a házát meg a fejét, a többit megpiritotáők /sütötték/ zsiron s úgy ették;

régebben a házzaljáró csigát is sütötték, sőt néhol még ma is. A csigára forró vizet öntöttek s addig hagyták benne, mig a csiga testéről le nem vált a ház. Április végén, májusban fölvágták a fejénél is, hogy kivegyék a csálángot, ha esetleg volt benne. Zsirba tették, megpaprikázták, megsózták kicsit és úgy sütötték. Mig halászni jártak lopál, igen gyak-

ran volt ebédre p o c h á l is. Ez apró, 2-3 vagy 5 centiméter hosszúságú hal volt. A pochalat a legtöbbször nyárson sütötték meg, mégpedig úgy, hogy egyszerű vasvesszőre 3-4 pochalat tűztek és forgatták a szabadtűzön. Nem volt ritka azonban az sem, hogy a pochalat a s z á h á ō n y b á öntötték, mégpedig úgy, hogy előzőleg a szahányt m e g p o h á j o z t á k /meglisztezték/. Ebbe öntötték a sok kicsi pochalat és rendszerint kenyérsütés után, a kemencében sütötték:

b á r n e v ó n á. A lacháziak ezt "dödölének" mondják. A p é r á t /krumpli/ kockákra vagdalták, megfőzték, utána összetörték és b é s ó z t á k p o h á j á l /vagyis hozzákevertek lisztet/. Mikor ez megvolt, zsíros kanállal kiszaggatták megfőzték és úgy tálalták. Ma már megszórják kenyérmorzsával, esetleg leöntik tejföllel.

p é r á p ö c s. A krumplit megfőzik, összenyomkodják és hozzákevernek lisztet. Ma már tojást is. Így gyúrják. Ha ez megvan, elnyújtják ujjnyi vastagságúra és 3-4 centi hosszúra vagdossák. Vízben főzik. Régebben csak kevés zsírt tettek rá, ma esetleg kenyérmorzsát is.

s z á r á z h á l u s k i c á. Tésztából készült csipetke, amit régebben b á k r á c s b á n főztek s mikor leöntötték róla a vizet, kicsit megzsírozták és úgy tálalták. Ma már túrósan vagy grízesen eszik.

l i s z t e s p á r é j. A paréjt régebben megfőzték, csináltak hozzá rántást, főzeléknek csinálták, mint ahogy ma a spenótot. Régebben ugyanis a haraszti ak egyáltalán nem használtak zöldségféléket, pl. zöldborsót, zöldbabot, spenótot, sárgarépát. Mindezekre régebben azt mondták, hogy l á k o s é t e l c s e, s nekik a világért se kellett volna. A zöldfőzelékét csak az

1900-as évek után kezdték főzni Harasztiban.

Inepló ételcsék Harasztiban:

kötött háluskicá, vagy ahogy még nevezték, eleven bötyök. Gyakran mondogatták: "Tizennyóc kötött haluskicát csinyátam, kifáratam belé." A kötött haluskica tésztáját a következőképp csinálták: fél kilogramm liszthez 3-4 tojást gyúrtak, pici sós vizet öntöttek hozzá s kiverték olyan puhára, mint a polgárnép a rétestésztát. Ezután kinyújtották jó vékonyra. A tészta felületét megzsirozták, majd összehengörgetik és sorra kötnek bötyköket. Amint egy bötyök kész, levágják, és félreteszik. Igy kötözik a bötyköket, mig el nem fogy a tészta. Ha ez megvan, lábasban zsiron hagymát piritanak, pici pirospaprikát tesznek bele s az egészet fölöntik vizzel. Régebben ebbe főzték az eleven bötyköt és igy lév-vel együtt tálalták. Ma már a lév elmarad. A bötyköket tiszta vizben megfőzik, mint mi például a gombócot, aztán grizt, kenyérmorzsát, túrót vagy egyebet tesznek rá, abban hempergetik meg.

Kedvenc ünnepi ételük volt az ecetös babcsá is. Régebben - igy emlékszik erre Kuruc Julis nene és Kürtös Estör nene is -, majd minden vasárnap ecetes babcsát főztek minden háznál. Nem csináltak külön bablevest meg külön sürü babot, ilyet nem is ismertek. A babot félig sürüre főzték, belé ecetet tettek, hogy kicsit savanykás legyen és mindig kötelezően karvastagságú füstölt véröshurkáõt is főztek bele. Enélkül el sem tudták képzelni az ecetös babcsát.

tíkot /tyúk/ csak nagyon ritka alkalmakkor főztek, igy húsvét, karácsony, pünkösdkor. Ilyenkor főztek húslevest is, de abba egészen az 1900-as évekig nem tettek zöldségfélét. Az egész tikot a levesben főzték meg, utána kivették és fölvagdalták. Igy ették főtten. Leginkább lencse mellé. Régebben a tikhúst nem

piritották. Csak az első világháború után kezdték sütni is a tyúkhúst.

p u l u l u s k á. Akkor főzték, ha őszkor elmentek p u d á r n a k a szőlőbe. Olyan mint a bár ne volna, csak lisztből. Ragadt az inyhez, ha ették.

g e g ő. A harasztiak a múlt század végéig csinálták. "M e g c s i n y á l t á k á t é s z t á j á t. Bordán megcifrázták. Enyujtották á tésztát min mást is, vékonyrá, áhutyó kel. Ákó vágták egy levelezőlap nágyságú dárábot. Láti, így tetek á szákácskálányál. Á tésztárá teték, hájtotá á szákácsászony, pödörte, megzsíroztá á tésztát, memeg pödörte, rálápilt á tésztá á bordárá, cifrá let. Csinyáták két ászony, három is. Lévbe főzték mint á kötöt háluskicát. Rántották rá zsírbá vöröshágymát, páprikát."

p i s ó j. Régebben az öregek, de gyakran ma is, ha maradt disznóvágáskor bél, akkor csináltak pisojt is. A kukoricakását megsózták egy kicsit, azzal töltötték a disznóbélt, aztán o b o r á l é v -ben /abalé/ tették, megfőzték s úgy frissen fogyasztották.

A mai haraszti szájhagyomány azt tartja, hogy régebben alig várták az öregek, hogy megérjen az árpa, rögtön kinyomtatták lóval, mert volt idő, mikor "az árpapogacsika vót a harasztiak kalacsa." Azt sütöttek lakodalomra is.

c s ö p ö r k e. Gomba. Harasztiban többféle gombát, vagy ahogy ők mondják, csöpörkét, ismertek és főztek. A vörösbélű csöpörkét rendszerint ősszel főzték ebédre. A podvas diófán termett a d i ó f á c s ö p ö r k e, Tubojka erdőben termett a v á r g á n y á és á p á p r e n y á c s á. Főzték a s z ö g f ű c s ö p ö r k é t is, ezenkívül a k é k s z á r ú c s ö p ö r k é t. "Sütötték meg, főzték is ecetösen á csöpörkét."

A gyerekek kedvenc étele a p í r o s k e n y é r c s e volt. A kenyeret bablébe áztatták, megpiritották, megzsírozták, megsózták és paprikázták, úgy ették.

A purék - mondta Kürtös Estör nenike - ha kint voltak a mezőn, szivesen ették a p á p i c s k fehér magvát is. De mielőtt fölfejtették volt a pipacs bimbóját, elmondták a kis mondókát: "Ser-e, bor-e, pálinkā-e, rózsaszínű pántlikā-e?" Ha fehér volt a szirma, az a pálinkát jelentette, a piros szirom a bort, a rózsaszínű pedig a pántlikát. A felelő gyerekek közül mindig azé lett a pipacsból a mag, aki eltalálta, hogy milyen szinú a szirma.

A gyerekek másik kedvelt nyers eledele a s z ö d ö r n y e és a nádasokban, mocsarakban található különféle vizimadarak tojása volt, amit úgy nyersen megittak. A tojásokat persze úgy loppal szedegették össze s ez gyakori ma is.

A gazdasszony dolga volt a kenyérsütés is. M e g h ā t ā k ā k i n y é r c s é b ő l e g y n y e r s k i n y e r e t Ā k ó f ő z t e k v í z b e k o m l ó t, ā ō r p ā t. H ā ō r o m f e j c s í r h ā j m ā ō t m e g h ā ō r o m f o g h ā j m ā ō t i s f ő z t e k, h u g y ā z ö r d ö g ö k n e m e n y e n e k r ā ō. M i k ó m e g h i d e g ö d ö t t ā v í z h u g y l ā n g y o s v o ô t, ā k ó b e l é ö n t ö t t é k ā t e k e n y ő b e. B e t é t e t é k ā k i n y é r c s é t i s ā k i t m e g h ā t ā k. Ā k ó e l m ā r i c s g o l t ā ō k /szétszaggatták darabokra/ m ā r k i k ā l ā k i n y é r t é s z t ā ō t. F o g t ā k ö r e g k o r p ā ō t, ā k ó s ó z t ā ō l m i n d ā d i g ā m i g k ĕ v ā n t ā ā z ā t é s z t ā. M i n d ö r ö k é m ā r i c s g o l i k e r e - ā r ā m í g ā p r ó n e m l e s z. Ā k ó h ā g y i k ā t e k e n y ő b e e g y ó r ā i g n y ú g o n i, m í g m e g n e m k e l.

Ákó fenviszik á pádrá /padlásra/ szelel terütik száõráni. Evel sütek ázelőt kinyeret, ez á "sávájó korpá", má éleszt ő korpáõnák mondik.

Két ászon-náp közt szokik megcsinyáõni. Há késő b, ákor máõr nem igön száõrád ki.

Há megszáõrád, ákó eltegyök ácskóbá, felákászok á levegőre á pádon.

Mindön kinyércséhő egy öklös márokál megtegyök vele á kováõszt. Áõtálszűrjük á szitáõn, á korpáõt ne tegyök á kinyérbe. Á korpáõt kicsávárjok, hugy ne márágyon bene á vize. Á víz ákit leszűrjünk egyöm á kováõsz.

Ákó megkeverjök á kováõszt á kováõszkeverő lápáõtál, ákó bétákárgások, hágyak kelni regelig. Esve kel megteni á kováõszt.

Regel melegücsünk vizet, ákor mindön kinyérhő tegyünk fél márok sót, ákor ledágászok á kinyércsét. Jó fél óráig dágászok, ákó hágyok kelni egy óráig. Kiszákászok á szákásztóbá egy-egyet. Memeg megkeleltesök. Mikó megkőt béhányok á kemincébe lápátál. Háõrmát csucsorítnák szájikál s mikó máõr bé ván áz utolsó kinyércsis, á lápáõtot is megbilegetik háõromszor.

Gyere megfült máór á cikó, mégse háónyod bé á kinyércsét - mondták olykor-olykor.

Mikó kiszeték á kinyeret mindörökó megmozsdóztátáók.

Ilyenkor sütötték a láksát /lepény/ is. Tésztája kenyértészta volt.

"Ráótegyök á láksát á láksádeszkáóra, elvigyök á kemincébe, ákó háórmát csucsorít á cselíd." Ugyanúgy, mint mikor a kenyeret rakják a kemencébe. A szájcsücsörités azt célozza, hogy a kenyér és lepény szépen keljen és süljön meg.

Az apók télnek idején összejártak. A szenesházban körülülték a szenet és pipáltak. Lábatlankodtak a gazdasszonynak. Erről szájhagyomány is maradt fenn, mely igy szól: Az apók egyszer összejöttek Csonkáéknál. A gazdasszony főzte az ebédet: a kötött haluskicát. Véletlenül leejtett egyet a hamuba, ahová előzőleg az apók pöktek. Sebaj. A gazdasszony fölvette a kötött haluskicát és visszadobta a kászró -ba a többi közé.

I T A L O K

Haraszti határában vannak ma is dombok. Régebben ott volt minden harasztinak egy darabka szilvása. A termésből pálinkát főztek, úgyhogy minden családnak volt valamennyi pálinkája. Kukoricából, r é p á ~~ó~~ b ó l i s f ő z t e k p á l i n k á ~~ó~~ t. A répából való pálinkafőzés a második világháború alatt kezdődött. A nagycsaládban az itallal is a gazda rendelkezett. A kocsisnak, aki aznap kint szántott-vetett a földön, a gazda szabta meg a pálinka porcióját. Az asszonyok szeszesitalt nem kaptak. Szájhagyomány őrzi, hogy történt egyszer a Batona-családban, mig mind az ötvenen együtt voltak, hogy a menyecskék este, mikor már egészen besötétedett, körbeültek a nagyházban a szoba közepén. Fontak a sötétben. Közben valamelyik menyecske loppal bort hozott. A kancsó sorra járt. Mikor ittak, meglökték könyökükkel a mellettük ülőt s tovább adták a kancsó bort. A gazda úgy tudta meg az egészet, hogy valamelyik menyecske véletlenül elárulta magát.

L o p o s á n i s z o m - mondták néha titokban egymásnak az asszonyok.

A falunak a XVIII. században is volt italmérése. /ld. Függeléket/

A Protokol C adatai szerint 1846-ban Sütő István volt a kocsmáros, de a kocsma voltaképp az egyházé volt. Ugyanebben a jegyzőkönyvben megtalálható adatok szerint 1849-ben 364 váltó forint 37 krajcár tiszta nyereség volt a kocsmából.

1850-ben tiszta nyereség 250 for. 14 kr.

1851-ben tiszta nyereség 408 for. -

1852-ben tiszta nyereség 495 for. 9 kr.

1853-ban tiszta nyereség 220 for. 31 kr.

1854-ben tiszta nyereség 317 for. -

1855-ben tiszta nyereség 231 for. 19 kr.

1856-ban az egyház nem tart kocsmát.

1857-től az úgynevezett "helységkocsma" van, amit a falu tart fönn s a nyereség a falu pénztárába megy.

1865-ben a falu János zsidónak adja árendába a kocsmát. Árenda fejében 15 forintot fizet egy negyedévre.

1869-től Simon a kocsmáros.

1874-től Radó Mihály a kocsmáros.

A nyolcadik oldalon a Protokol C-ben pedig ez áll: "A helység kocsmája a falu lakóitól a következő mennyiségű pálinkát, bort vette:

Istóka Samutól 3 akó pálinkát 30 for.
Magdika Sándortól 3 akó pálinkát 30 for.
Milos Istvántól 4 akó pálinkát 40 for.
Illyés Andrástól 4 akó pálinkát 40 for.
Balázs Jánostól 3 akó pálinkát 30 for.
Illyés Józseftól 3 akó pálinkát 30 for.
Sülyös Mihálytól 1 akó pálinkát 10 for.
Kürtös Istvántól 4 akó pálinkát 40 for.
Pozsár Ilyéstől 4 akó pálinkát 36 for.
Magdika Józseftól 5 akó pálinkát 50 for.
Ifj.Sülyös Miklóstól 2 akó pálinkát 20 for.
Milos Istvántól 2 akó pálinkát 20 for.
Magdika Józseftól 5 akó pálinkát 50 for.
Ilyés Józseftól 2 akó pálinkát 20 for.
Kürtös Pétertől 1 akó pálinkát 10 for.
Szt.Lászlón jan.1, 1 akó bort 16 for."

A 12. oldalon pedig ezt találjuk bejegyezve: "A leg-

többet jövedelmezett a korcsmagazdaság és len-gazdaság".

A jegyzőkönyvben itt megszakadnak az idevonatkozó adatok.

1953-ban, amikor ott jártam és a rákövetkező években, Harasztiban nem volt kocsma. Több mint két hónapig éltem egyfolytában köztük, de olyan részeg emberrel, aki nem tud magáról, nem találkoztam. Azt azonban nem állitom, hogy nem szeretik az italt. Szivesen isszák, ha van, de mértékkel.

Akadtak azonban kivételek, megrögzött alkoholisták még asszonyok közt is. A mai haraszti szájhagyomány a következőkre emlékszik: Ricsi nene, Csorobi Béri itókás volt örökké, Batona Boris, Gábri szülike, Basina Sári, Bocka ángyi és Csonka nene.

A mértéktelenül részegeskedőre azt mondják a harasztiak: "Semi embör, rongy embör".

Népi orvoslás

Harasztinak sose volt orvosa. Eszékre kellett volna menniök a beteggel, de nem mentek. Még ma is csak nagyon ritkán járnak orvoshoz. Ezer eset közül egyszer.

"Beteg vót, beteg vót, oszt meghót" - igy őrizte meg a szájhagyomány az ősök véleményét erről a kérdésről. Ha öreg hal meg, akkor - a szájhagyomány szerint - igy könyvelték el: "Jó hejt hát meg". "A mágá gödrit tőti".

A faluban, vagy a szomszéd faluban mindig akadt egy-két asszony vagy ember, ~~akikxxi~~ akik minden bajra tudtak orvosságot. Akikre a szájhagyomány még emlékszik: Joszics Julis nenike, Roszics Mári nanóka és Cigány Boris.

Pozsár Csószó Nancsi nanó mondta a lányának 1958-ban: "Á t e n e n é d v o û t á b ű t i b o s z o r k á ō n y. T o m k á ō t, á p á p o t i s f ö r ö s z t ö t é k m i k ó s á r g á s á ō g b á v o û t. K ü r t ő P i k ó E s t ö r n e n é d m e g s z e t e á f í v e t, B á l á z s M á r i s m e g f ő z t e é s m e g f ö r ö d ö t á p á p.

S z e t e k m i n d ö n b ő l k i l e n c e t, e g y ö r e g f ű z f á á ō g á t, s á ō r g á t á t o g á t ó t, p i l e s z á r t, f e h é r e p ö r n y e - á ō g á t."

Pozsár Csószó Nancsi nanó mondta: "E n g ö m m e g B á l á z s É d ö s f ö r ö s z t ö t, á z s z e t e á f í v e k e t i s.

M i k ó i g ö n n á g y o n b e t e g v á l á k i m i n d i g s z e g y e n n e k i v e l á ō g v á l á s z t ó f í v e t, á g y o n n e k i: v á g y m e g h á l i v á g y t o v á ō b é l i.

Ha valaki azt mondta, hogy: "T é r d t ő l á r á l e i g ö n s z á g á t i" - tudták, hogy reumás, köszvényes. "K ö s z v é n y f í v e k e t s z e t e k. Á b á r á k t á á l á ō b á t. Á l u g z ó b á f ő z t é k m e g á k ö s z v é n y f í v e k e t, á k ó m e g p á l o l t á ō k" a fájó végtagot.

H á á p ú r é b é h u g y o z i k r e g e l k ű d i k s ó j é. S z á k á c s k á l á n y t á t á k á k e z i b e. Á d o k é d ö s m i n g y á l e s c s a k e k i c s i t - mondták, ha megérkezett. Igy járt Dora Jancsi is. A szomszédasszony meggyújtotta a kerti söprűt, megfogta Dora Jancsi kezét és megverte vele, hogy elmúljon róla a rossz szokás. J ü n á p i k á ō m: M i l e l t e e s z t á p ú r é t. K ű t e m s ó j é - e g y ö m í g y á n y i k á ō m - mesélte Mikó Iva néni.

A szomszéd falubaliek közül pedig egy daróci nanót emlegetnek. Ez a daróci nanó - igy mondták - Estör nenike rérikéjének eltörött lábát úgy m e g c s i n y á ō t a h u g y m é g j o b m i n t á z e g é s é g ö s.

Minden családban akadt valaki, aki egy-egy betegségre tudott gyógyfüvet. De voltak úgynevezett f í v e s e k is. "E s t ö r n e n i k é m, á z v o ů t á f í v e s e g y ö m - hallottam 1958-ban, amikor Kürtő /Kürtös/ Pikó Estör nenike, akitől 1953-ban még igen sok adatot gyűjtöttem, már pihent a sír alatt. Előbb se ő, se a falubeliek egy szóval se árulták el, hogy Estör nenike f í v e s á s z o n y. Iratlan törvény, hogy ilyesmiről csak az illető halála után beszélnek, a legszivesebben akkor sem.

Meghitten, anélkül, hogy bárki is kimondta volna, mindenki tudta, hogy ha nem fives segitségét kérik, akkor a csa-

ládban, vagy még régebben a nagycsaládban mindig annak kell szedni a f ű v e k e t, akinek már nincs tisztulása. S azt is tudta mindenki Harasztiban, hogy a füveket nem szabad szombaton szedni, mert akkor - ahogy tőlük hallottam - n y u g s z á n á k. Az ősöktől örökölt hiedelem ez, s mindenki engedelmeskedett.

Gyógynövények

Kolera ellen fokhagymás pálinkát ittak. Gripp ellen jó a vöröshagyma. Ha valakinek szája fájt, ezerjó-füvet főztek neki, hogy azzal öblögesse. Ha torka fájt valakinek: á k á c f á - v e r á g b ó l, esetleg s z á r k á l á ō b ó l főztek teát s azon gőzölték. Az u t i l á p u t sebre tették. A nyitott sebet az á p r ó b u t o r j á ō n -ból főzött teával mosták ki. A h e g y e s l á p u -ból főzött teát is szivesen itták, mert azt tartották, hogy "pucoli á tüdőt". Tapasztalatok alapján úgy vélték, hogy a b ó k á p e t r e z s i j o m b ó l, p e r e v e - r á g b ó l, á k á c f á v e r á g b ó l és k í g y ó v e r á g - b ó l főzött tea is jó a tüdőnek. Vesebaj és különféle vesebántalmak ellen a következő gyógynövényekből főztek és ittak teát: t á l m o s o g á t ó, g á g ó j á - v e r á g, é l ö k - h á - l o k és v í z i m á ō k.

E z e r j ó f ű: pálinkába főzték, jó volt gyomorfájás ellen.

G y í r ó g á z, z s i j - g y ö k é r vagy z s i - h i d - g y ö k é r -nek is mondják a harasztiak.

Ha valaki áldott állapotban maradt, de nem akart gyereket, akkor mondták: "ő, á v á l k e v é s b á j v á n, o t á g y í r ó g á z - g y ó k é r."

"R é g ö n e z v o ô t á z á s z o n y o k o r - v o s i k."

Cicáfárok: "Meghugyoztáők akó ráteték a sebre. Megfehéríti."

Fehér gávéz: Megfőzik s a levével mossák le a sebet aztán a fehér gávéz levelét fordítva ráteszik a sebre.

Váradics: Ezzel dörzsölték ki a kasokat, mielőtt befogták volna a méheket.

Páprikágáz: Levelét nyersen eszik hasmenés ellen. Savanykás ízű.

Lóskóska: Megfőzik a magvát, ha valakinek hasmenése van.

Szulák: A sebre használták. Levével kimosták a sebet, a levelét pedig megzsirozták, úgy ragasztották a sebre.

"A kutyószőlő levelét sebre hásznáőlik. Ez igön jó."

A jószág sebeinek fertőtlenitésére fárkás-álmáfá levelét és levét használták.

"A vádsáőrgárépá gyökerét á disznák szereték."

Tűzgyökér. A disznók fülébe dugták, ha lázuk volt.

Ha valakinek gyomra fájt, fehérírőm -öt főztek neki s azt itatták vele.

Ha a púré rosszalkodott, mákhéjáőt főztek és adtak neki egy kálányál. Attól elhallgatott.

Ruházkodás

A harasztiak már több mint 50 éve nem járnak népviseletben.

"Népviseleten szorosanvéve azt a viseletet értjük, melynek anyagát a nép maga termeli s a ruhát ebből az anyagból maga készíti" /20/.

A haraszti asszonyoknak ilyen népviselete volt a k e b é l c s e.

A lány először mindig a m e j e s vagy h á t i j o s p é n t y ő j t vette föl. A mejes péntyő két részből állt: a m e j és a p é n t y ő j -ből. A p é n t y ő j sima vászon volt, a m e j e pedig ritka v e sz ő s. A péntyőj voltaképp alsó ing volt. E fölé vagyis a k e b é l alá került a b é l é s, amelynek ujja igen c i f r á, p ö sz m é s, v e s z ő s, h i z o n á ō s volt.

A nők felső ruhája a kebélcse. Ez sok r e g y -be szedett szoknyaféle, amely egybe van varrva a rövid, hónaljig érő í m ö g -gel. Az imög bő ujja az i n g v á ō l. A fehér vászon kebélcsét először mindig kimosták, kilúgozták és kikeményitették, hogy később ha k i r e n d ö l i k úgy álljon, mint a t í t á r a /trombita/. Csak félig száritották meg a napon és ö s z e t e k e r t é k, majd térdükhöz verdesték, hogy r e g y e s legyen. Az igy mindkét térdükön regyesre kivert kebélcsét újra b é t ű r t é k és b ö t y ö k r e kötötték. Ha nem viselték magukon, akkor is bötyökre kötve tartották a kócsagban vagy a ládában. A g y ő c s k e b é l c s é t nem verték, csak b é s z e t é k. Ilyenkor s z e d ő t k é n e k mondták /ld. a rajzokat/. A kebélcse örökös volt, tiz unokát is kiszolgált. "ő r i z n i k e l a

portékáőt, nem kobá ejteni".

A kebélcsét - ahogy azt Kuruc Julis nené mondta - nem tuta kirendőlni mindenik." Sándor Estör nenike volt az utolsó, akit úgy emlegetnek, hogy igen értett ehhez a munkához. Azt is megőrizte róla a haraszti szájhagyomány, hogy ő tudott a legszebben tambúrozni és ráőskolni.

A kebélcse bélése fölé, mely pöszmés volt, vagy egyszerűen hizonás, vesszős, került a váől, amely hozzá van varrva a kebélhez. A váll lehetett tilánglí váől, esetleg tintuk váől. A váll vége mindig bodros volt. S ez piros, zöld, esetleg kék pászonántál meg levegővel volt díszítve. "Ezt se tuta kirendölni mindenik." Kuruc Estör neniket emlegetik mint olyant, aki nagyon szépen tudta vasalni a vállakat és keszkenyőket.

A kebélcsét elől nem verték regyesre. Simábbra hagyták. Ezt mondták előszél-nek. Erre a sima részre jött a takarító. A takarító mindig vétöt anyagból készült és lehetett sík, lencsés, meg mádárás tilangliból s azt tambúrbodorál diszitették. Sőt a füleket is horgoltak néha a bodorba. Volt úgynevezett honi takaritójuk is. A kék alapszínű, fehérvirágos kötényt hivták igy.

Mielőtt a takaritót magukra kötötték volna, derekuk köré tekerték a török futát vagy szoritót, erről lógott alá a fárháőm. Ez pántlika. A futa két megkötős végébe kicsi pálcákat varrtak s ahhoz sinyórt. A keszkenyót a végén kötötték magukra. A lányok ünnepnap slingölt tilánglí keszkenyót hordtak. A menyecs-

kék és középkorú asszonyok t i n t u k o t, vagy g y ó c s o t, az öregasszonyok pedig, ha t o r o n alá mentek, háromszögű tarka keszkenyőt kötöttek magukra. A keszkenyő, a takarító és a váll volt csak v é t ő t, tehát vett gyári anyag rajtuk.

Fejviseletük időnként változott. A legősibb a f ű - k ö t ő s ezt maguk v e r t é k. Néhány idősebb haraszti asszony még érti csinálni. Mutatták is: van egy fakeret és egy nyelv. Az egyetlen, amit Haraszti ban találtam, ma már a vajdasági múzeum tulajdonában van /ld. rajz/. Ezen verik a főkötőt. Két szállal dolgoznak kézzel, s a n y e l v e l verik meg olykor-olykor, hogy s í r ó b legyen. A főkötő alatt kontyban hordták a hajukat. A fűkötőn hátul volt két s i n y ó r s azzal kötötték meg hajukat. A hajnak azt a részét, ahol megkötötték a főkötőt s ahol a haj a legvastagabb volt, nevezték g u g á-nak /ld. rajz/.

Nyakukra ö r e g gy ö n g y ö k b ő l 4-5 á ő g á t is kötöttek. A múlt század második felében a legelterjedtebb a s z e r v i á n y gyöngy volt. A falujáró dalmátok, akiket ők b á b k á r o s o k n á k neveztek, árulták ezeket.

A mai haraszti szájhagyomány szerint az ősök még ünnepnap sem viseltek lábbelit. Kürtös Estör nenike szerint is "f ö l ő t ö z t e k k e b e l c s é b e s m e z i t l á ő b". A szegényebbek, márpedig a harasztiak majd mindannyian szegények voltak, még télen is csak mezitláb jártak. Ugyancsak szájhagyomány őrzi, hogy: télen, ha templomba mentek, c s ö p ü t vittek magukkal és a b ö g ö r é b e v i s z k é t. A templom előtt megmosták a lábukat s a t o r o n alatt a kisszékre ülve, a csöpüvel b é b u g y o l á z t á ő k.

Az élők még jól emlékeznek, hogy 1900 körül az öregasszonyok még mindig mezitláb jártak. A fiatalok azonban divatba

hozták az úgynevezett e b e l á s z t i cipőt s vele majdnem egyidőben a b á ő r s o n y cipőt. Mindkettő formájában a m á m u z -hoz hasonló, talpára filcet varrtak, vagy bőrt. A m á m u z t m e g m e g o s i n y á t á ő k c s á r á p s z á ő r b ó l, á k ó b é b ú t o t á ő k. T e t e k b e l é c s ö p ü t á t á l p á ő b á. H á e g y b ú t á s e s z á k á t, á k ó t e t e k m á ő s i k á t. A bársony cipő fejét fehér meg színes pamuttal kivarrták, kirózsázták. A népviselet ekkor már a fiókokba került. Csak néhány öregasszony viselte már, köztük a legtovább Balog Judi néni.

A harasztiak úgy emlékeznek, hogy az elsők, akik levetették a kebélcsét és s z o k n y á ő t /egyberuha/ kezdtek viselni: Istóka Rebe, Balázs Judi és Ferkó Zsófi volt. Az egyberuhával egyidőben hozták divatba főkötő helyett a n e c c e t is. A neccet legtöbbjük szerint a pusztáról Harasztiban letelepült l á k o s menyecskék hozták be. A harasztiak még a neccet is maguk kötötték.

A n e c k ö t ő t ű k e t, úgy tudják, hogy ugyanaz a Marcsit Józsi csinálta, aki a s z ü v ő f á ő k á t is faragta. Földműves volt.

A kebélcséről még csak annyit, hogy: ha sáros, esős volt az idő, f ë l b ü k t é k, a takarító övébe szoritották oldalt a kebélcse szélét. Ilyenkor azt mondták, hogy f eák á d ó z u n k k e p ő c é r e. Kürtös Pikó Estör nenike pedig, mikor egy alkalommal egyedül maradtunk, bevallotta, hogy megtették ezt akkor is, ha azt akarták, hogy a legény lássa a lábuk szárát. Persze, csak játékból.

A múlt század végéig hétköznapi viseletük is a kebélcse volt, de nem olyan diszes, mint az ünneplő. A tilangli váll

lekerült hétköznap, a takarító helyett pedig p r e g á c s á t kötöttek. A pregacsa magukszőtte vászonból készült, de volt úgynevezett m o s ó p r e g á c s á j u k is, amit keskenyre vagdalt rongydarabokból szőttek. Kicsit finomabb volt, mint a rongypokróc és kötény alakban szőtték.

A régiek, még az öregek is, mindig tiszta fehér kebélcsében gyászoltak.

A női kabát-félék

Az öregasszonyok a kebélcse fölé télviz idején k á n k ó t híztak. A kankó magukszőtte vászonból készült. A vásznat kétrétbe hajtották s közé e g y e s b ő l bélést tettek.

A tehetősebbek, akiknek 20-30 holdjuk volt, a Batonák, a Pap Esványék meg Izsák Esványék asszonyai viseltek c s u v á ō t is. Ez v é t ö t posztóból készült s aljét, gallérját, néha ujját is b á r ó k á ō v á l /rozsdavöröses szín vadnyúlszőrmével/ díszítették. A csuva elülső részét néha fölfűzött töltött, sárgá rézgyűrükkel csinositották. Az, ha lépkedtek, csilingelt, A harasztiak ezeket a sárga rézgyűrüket d u k á t -nak mondták.

A lányok kankó helyett c u r á k o t viseltek. A curák felső anyaga rendszerint k l á t volt és kötelezően fekete szinü. Ezt vászonnal szegték körül. Alját fekete gyöngyökkel diszitették s alá fekete r u s t y á ō t varrtak. Gyöngy helyett pántlikát is használtak diszül. A század végén a curák anyaga fekete alapszinü selyem lett. A curákot vászonnal béleltek, később barhettal. A fiatalok ma már kabátot hordanak, az öregek nem.

Hajviselet

Az asszonyok, menyecskék és nanókák is hosszú hajat

viseltek. A hajat középen választották s hátul két k i t á ō b á fonták. A kitába n é g y n y i s t ö s madzagot is fontak, hogy annak segitségével kerek kontyba köthessék a hajukat.

A múlt század végéig az asszonyok is, akárcsak az apók, zsirozták a hajukat. Az asszonyoknak is megvolt a maga kis g ö c s e s ha jött a disznótor, félig megtöltötték. "E z e s z t e n d e i g e l é g l e g y ö n" - mondta ilyenkor a gazda.

A lányok és menyecskék ma rövid, polgárias, bodoritott hajat viselnek. Az idősebbek még kontyba teszik hajukat s még viselik a n e c e t /ld. a fényképeket/. 1958-ban már senki sem viselt n e c e t.

Gyermekviselet

A gyerekek, fiúk és kislányok egyaránt, vászon egyberuhát, vagy ahogy ők mondták, p ő r ő - i n g e t viseltek egészen 12-13 éves korukig. Az asszonyok a pőrő-inget maguk szőtték és maguk varrták kézen gyermekiknek. A pőrő-ingen kétoldalt alulról háromszögbe futó betoldás volt, hogy a ruhácska alul kicsit bővebb legyen. Különben egyáltalán nem szabták. A gyereket ruhával az asszony, illetve az asszony családja tartotta el. Ez volt az iratlan szokás az asszony ruházkodásánál is. A lenföld egész termése az asszonyé volt. Mindegyik asszony megkapta a maga lenrészét. Sokszor az idősebbek is a fiatalabbaknak ajándékozták lenrészüket. A múlt század végéig az asszonyok szőttek úgynevezett p é z ö s p o n y v á ō t is. Azt eladták s vettek gyerekiknek meg maguknak, ami kellett. De segitette az asszonyt, ha megszorult, családja is. Csak éppen a férje s annak rokonai nem.

A századforduló a gyermek viseletére is rányomta bélyegét. Igaz, a gyermek egyberuhája lassabban megy ki divatból,

mint a kebélcse. Van egy átmeneti időszak 1900 körül, amikor a magukszőtte vászon helyett v é t ö t s z e r b ő l csinálták a fiúk, a lányok pőrő-ingét. Gábri Józsikát még 1952-ben is szoknyában járatták. 1910 óta azonban már általánosabb, hogy a kisfiút bugyiba, nadrágba és ingecskébe öltöztetik, a kislányt pedig szabott ruhába.

Férfi viselet

Régebben a haraszti férfi viselete is a maguktermelte és maguk szőtte anyagból készült, vagyis vászonból.

Nyáron széles g á t y á ō t hordtak, amely nem ért le egészen a bokáig. A gatya egy-egy szára 2-2 szélből készült. Volt beszegés is, amit azért hagytak, hogy a p á r t á z ó dupla legyen. A gatya ülepét b u g y o g ó n á k mondták. A bugyogóvégeken volt egy-egy p i c k ő. "Á k ó o d á l e l ó g o t c s á k n e m á t é r g y i k n é l á g á t y á b u g y o g ó j á".

Ünnepnap r u s t y á ō s gatyában jártak. A rustyás gatya szárának a végéből 3-4 milliméter szélesen szálakat húztak ki s azt kivarrták f i ó k o s k á ō v á l.

Az ünneplő í m ö g eleje is fiókoskával volt kivarrva. Az ujjak helyébe jött a bélés, mely mindig piros-kék, hizonás, vagy esetleg pöszmés volt. ~~xxx~~ Az ujj, vagyis a bélés fölé került a s í k t i l á n g l i v á ō l. A fiúknak több ímögük volt s több válluk, de bélésük csak egy.

Az ímögöt bekötötték a gatyába.

Ünnepnap az ímög tetejébe még f o s z l á n y -t is viseltek, mely ki volt r á k á l sárga rézgombokkal.

Régebben a férfiak is mezitláb jártak, vagy a maguk-

készitette szivás bocskorbán. Csáráp helyett, amely újabb dolog Harasztiban, régebben esetleg kápcáőt húztak, amely a magukszőtte egyesből volt. Este, ha a férfi levetette és vizes volt a kapca, akkor az asszony földobta a cikórá. Ha reggel fölkelt, levette a cikóról, a lába alá dobta és jól megtaposta, úgy adta oda férjének.

A férfi kabát-féle a dáróc kánkó volt. /ld.a rajzot/ Fehér szinű, cifra daróc. Eszéken vették a szürszabónál s hogy tovább tartson, bébútották maguk szőtte vászonnal. Télen, ha nagyon hideg volt, derékban körülkötötték magukon a daróckankót ëstrángál. Daróc kankót leginkább csak egyes pántálóhoz viseltek, ritkán gatyához. Daróc kankója nem volt minden férfinak.

Az emberek fejükön télen-ősszel mindig széleskarimáju, fölfelé perdülő kálápot hordtak /ld. a rajzot/. Legénykoruktól egész mig meg nem haltak, egy kalapot viseltek. A szájhagyomány szerint, ha hosszú évek után, mikor a folyton zsirozott hajtól bezsiroződott a kalap is, azt a rosszalkodó púróhoz vágták, igen fájt neki, még el is esett.

1900 óta már városiasan öltözködnek. Nadrágban és európai szabásu ingben járnak. Minden vött, vagyis vett, gyári anyagból készül, még a munkásing is.

Hajviselet

A mai harasztiak úgy emlékeznek, hogy az öreg apók még 1900 körül is hosszú hajat viseltek, amit sudortak és a fül mögött hordtak. A szájhagyomány szerint Lótri és Gyuka apók az utolsók, akik igy hordták hajukat.

Pikó Estör nenike emlékszik, hogy az apók a hajat

középen választották, jól bezsirozták, aztán kétoldalt s u d o r - b á tették ~~azt~~ s fülük mögé rakták /ld. a rajzot/

1900 után, mikor már erősen érezhető a városi hatás, a fiatalok és középkorúak fülig vágatták hajukat. A hajat most már oldalt választották, de még mindig erősen zsirozták és fülükre fósülték. Ilyen hajra került a széleskarimájú kalap.

Az első világháborúban járt férfiak aztán divatba hozták az egészen rövid, nyirott hajviseletet. 1916 és 1920 között szokás volt, hogy a férfiak a nyirott haj mellett a fül előtt t á k o n p á r t i t hagyták. /Cákompárti-nak is mondják egyesek/

Ma a nyirott, rövid haj van divatban.

A férfiak 1900 előtt bajuszt viseltek. "K i n e k á z i s t e n h o j á t á o j á n v ó t" mondták, de a bajuszt régebben senki le nem borotválta. Akinek nem volt bajsza, azt a régi öregek s e m i e m b ö r n e k tartották. Szájhagyományként maradt fenn egy jelző Sándor Esványról, akinek nem volt bajsza. Azt mondták rá, hogy b ő r b á j u s z o s.

A bajszot karikára s u d o r t á ō k. A bajuszt is zsirozták, hogy jobban álljon.

Bajuszt az 1890-es évek óta nem viselnek.

Lentermelés és feldolgozásának módja

Népviseletük minden darabját lenből szőttek-fonták, ezért foglalkozom az alábbiakban a lentermeléssel, a szövéssel-fonással is.

Valamikor a régi temetőhelyen, ahol ma Március széleje van, termelték a harasztiak a legszebb lent. De termett len a Nagyszőlőben, a Dombok nevű határrészen és - igaz, hogy itt csak a múlt század vége felé kezdték ültetni a lent, amikor a szőlők ki-

pusztultak - Gutszegen, Bakcsában, Komárócon pedig csak a középszerű földekbe vetettók a lent. Mig megvolt a nagycsalád, mindenki termelt lent. Persze csak annyit, amennyire a családnak szüksége volt. Mivel a múlt század végéig nem volt b ó t i r u v á, maguk s z ü t é k és f o n t á ō k. Mindenki s z ü t - f o n t magának. Az asszonyok néha el is adtak vásznaikból, ez volt aprópénzük, amiről nem kellett számot adni a gazdának. Az ilyen eladott vásznat mondták: p é z ö s v á ōs z o n á k, v. pézös ponyvának

A lenföldet 2-3 esztendőnként trágyázták. Ha előtte búza volt a földben, akkor aratás után rögtön szántottak. Kétszer f e k e v e r t é k a földet. Az első b u k t á t á ō s /ugarolás/ után kb. 14 napra elvégezték a második ugarolást is. A harmadik buktatást már csak jó kiadós eső után csinálták, mikor a föld m e g r o k á n t. /Még régibb kifejezés erre: ö s z e é r ö t; értelme: összesürüsödött/. Ezután pihenni hagyták a földet.

Tavaszkor, március közepén, újra fölszántották. A lent Gergely és József nap közt vetették. Aki 12-16-ig és 25-ig el nem vetett, az ne is vessen lent abban az évben, mert nem lesz belőle semmi - igy tartották a harasztiak. A legjobb - igy mondták - József napkor vetni a lent. A szakácsasszony ilyenkor t i k m o n y á s k á t s ü t ö t á s z é n ö n és evett belőle a gazda meg a családja is. Tojást azért sütöttek ilyenkor, hogy a l e n i s o j á n s á ō r g á l e g y ö n, m i n t á t i k m o n y á s k á x /tojás liszttel elkeverve, megsütve/.

Sokáig csak a tavaszi len ültetése volt szokásban és csak a múlt század végén, amikor a Vladiszlávcit és Harasztit összekötő fűút mellett felépült a kender- és lengyár, akkor kezdtek a harasztiak vetni téli lent is, amit ők z i m á c -nak mondtak. Az elnevezést a karitnai és szömölcsi horvátoktól vették át.

akik jóval a harasztiak előtt terneltek már zimacot.

M e n y ü n k á z i m á c o t v e t n i - mondták szeptemberben, mert akkor vetették a téli lent. A vetés dolga mindig a férfié volt. Történt néha, hogy f e l m á g á s z t á l t á k egy-egy öreget, hogy milyen szépen tudja elvetni a lent, akkor mások is kérték, vetné el nekik is szivességből.

A zsákban volt egy-két s z á p u v á l /10-15 kg. között/ lenmag. A zsákot a vállukra vették, egy-egy lépést tettek s újra meg újra lenditve a karjukat, szórták a magot. Ld. rajz/

Vetés után is m e g h o r d o z i k /boronálják/ a földet, hogy betakarják a magot. A len igy hetedik, nyolcadik napra kikel.

A l e n n y ü v é s /lencsupálás/ júliusban, aratás közben, esetleg utána történt. Mikor f e n y ü t é k a lent, markokba kötötték. Öt-tiz markot aztán kévébe kötöztek.

Régebben nem hordták rögtön haza a felnyüt lent, hanem a kévéket elteritették kint a földeken s hagyták, mig meg nem szárad. A kévéket aztán sással, vagy gyékénnyel összekötötték, kocsira rakták és haza szállitották. A mult század vége felé jött csak szokásba, hogy a lent, amint fölnyüték, rögtön hazaszállitották. Otthon, ha volt idejük, t ü v é r e állitották, persze a napra, hogy száradjon. Ha nem volt idejük, a szin alá tették s csak néhány nap mulva került a napra száradni.

Ha a len a napon megszáradt, v á s t á g p o n y v á ō t teritettek az udvarra. /Ugyanezt a ponyvát használták hordáskor is, amikor kazalba rakták a búzát, vagy ha malomba vitték őrölni, ezzel takarták le a zsákokat. /Erre a vastag ponyvára tettek egy kévét s a lentörő s u l y o k á l leverték a len b i m b ó j á ō t /magvát/. A magot ezután a s z é r e s t á ō n

kiszelelték, hogy a z s u z s ó k belé ne essen. A len szárát pedig gyékénnyel vagy sással nagy nyalábokba kötötték. Négy kéve egy nyalábot jelentett. A nyalábokat levitték a vizre. Régebben nemcsak a harasztiak, de a kórógyiak és lászlóiak is a haraszti határban: Komárócon és a Hosszú-vizben áztatták a lent. A lent oldalt fektették a vizbe, lenyomtatták sással, amit úgy tövestől, sárosan tettek a vizbe fektetett lenre. A lent 5-6 napig hagyták úgy a vizben. Minél langyosabb volt a viz, annál jobb. Hogy a lenből melyik kié, úgy ismerték meg, hogy karót b ü k t e k a földbe s arra ki-ki a maga rongyát kötözte, amely más-más szinü volt.

Az ötödik vagy hatodik nap után a d ö g - s á ō s á t /rothadt sást/ leszedték a lenről. Ladikon vagy karjukon kihordták az áztatott lent a partra, kocsira rakták és hazaszállitották.

Otthon f e n á l t o g á t á ō k. E l t e r i - c s ö k s z á ō r á s z t á n i - mondta Kuruc nene. Néha meg is forgatták, de ha vékonyan rakták, még forgatni sem kellett. Mikor igy megszáradt, újra n y á l á ō b o k b á kötözték s b é r á k t á ō k a fészer alá s z á ō r á z b á hugy ne m o s á á z e s ő.

Két-három hét múlva este, holdvilágnál elkezdték t ö r n i a lent. Ugyanazzal a t ö r ő s u l y o k á l, amelylyel a bimbót is kiverték.

"Á k á r m i s i m á f á ō r á tették a lent, az asszony ráült a fára és úgy ütötte, t ö r t e - mondta Estör nenike /ld. a fényképet /.

Mikor megtörik, c s ö p ü s lesz a len. Ezt aztán m á r k o l n i kell és b e l é t á k á r i k p o n y v á ō b á.

M é g á b á á z é j e l b e m e g k e z d i k á t í l ó l á ō s t s t í l ó l n á k r e g e l i g -

magyarázta Estör nenike - úgy csàtogták àz àszonyok, hugy àzt lehetöt hini, hàòború vàn - tette még hozzá elégedett mosollyal.

A tilolás eszköze a tíló volt. Beültek a tilóba. Vastag pregàcsájuk alá 10 marok lent is tettek, hogy meleg legyen. Onnan vettek elő egy-egy markot, ha kellett.

A markot két tílólevélre tettók - magyarázta Csószó Nancsi nanó - a harmadik tilólevéllel meg vágták. Húztàòk, àlàòvetók, megütötók, megújrá húztàòk hugy à pazdernyá menyönki belőle - mutogatta a tilolás szertartását /ld. a fényképet /.

A kitilolt lent márokbá rakták s ilyenkor már guzsáj a neve. Ezután 24 markot összetettek, bétekertók és az ólba a ládára rakosgatták, de deszkára is rakhatták. Huszonnégy marok egy tekerű tés volt.

Gerebenezés

Egy-két héttel a tilolás után a tilok újra lekerültek a padlásról. Az udvarban kerestek neki helyet. Csakhogy a tilólevelek kuy helyébe most a gereben-t kötók fen és úgy gerebeneztek /ld. a fényképet /.

Mikor befejezték a gerebenezést, àkor elklàszolik - mondta Kuruc Julis nene.

Ami a hegyén volt, azt hegyinek mondták s abból szőttók a vàstág ponyvàòt.

A II. szöszi ebből szőttók az egyest. Pàntálókàt, kàpcàòt, kànkót àvàl bútotàòk /bélelték/ - magyarázta Kürtös Estör neni.

A III. is szösz, de ez szebb, mint az előző. Belőle alsó ponyvákat szőttek. A szálából, vagyis a guzsajból meg a gatyákat, ingeket, pántyát, kebélcsét szőttek. A guzsajból fonták a házi cérnát is, mert régebben gyári cérnát nem használtak a harasztiak.

A férhőmenő szeri let belőle- igy mondta Kürtös nene.

A lent a gerebenezés után fonták, télnek idején, éjjel. Leültek a pádikára s késő estig, 10-11 óráig dolgoztak, majd lefeküdtek. Éjfél után 1-2 órakor újra fölkeltek és folytatták a fonást.

A szöszt éppúgy, mint a guzsajt, az asszonyok fonták a rokán /ld. a fényképet /. A szöszből belet, a guzsajból pedig melékőt fontak. Csak a hegyit fontak gyálogárson, méghozzá mindig férfiak. Persze, nem minden férfi értett ilyesmihez, csak az, akinek kezéhő áőlott áz. Voltak férfiak, akik móvába csinálták ezt.

Fonó

Pikó Estör nenike s még néhány vele egykorú, igy Kuruc nenike is, emlékeznek, hogy a mílt század végéig Harasztiban megvolt még a fonyó. Kivettek fonyóházát valamelyik egyedülálló öreg nénikénél. Itt jöttek össze a lányok és menyecskék. Télen novembertől februárig ide jártak. Már kora reggel összejöttek a fonyóházban. A fiúk is benéztek néha. Sőt akadt fiú, aki - ha történetesen nem volt egyéb dolga - egész nap ott ült a lányok közt a fonóban. A lányok sorban főztek ilyenkor. Miki vitte az ennivalót, az meg is főzött és együtt ebédeltek mind-

nyájan. De ez az ebéd egyben vacsora is volt.

A fonóban dalolgattak és játszogattak is. Két játékot jegyeztem fel, amit csak fonóban volt szokás játszani.

A fiúk loptak a lányoktól kicsi csomó s z ö s z i t. Két gombócot gyúrtak belőle, a földre tették egymástól negyed méterre. Az egyik szöszi jelképezte a fiút, a másik a lányt, akire a fiú a legtöbbet gondolt. A fiú meggyújtotta a két szöszit. A meggyújtott szöszi k i n y i k e /könnyű/ volt és felszállt fél méter magasba is és vagy s z e l e l /széjjel/ ment, vagy összehajolt. Ha s z e l e l ment, azt mondták: nem szeretik egymást. Ha összehajolt, azt tartották, hogy igen szeretik egymást a fiatalok.

A másik játék meg olyan volt, hogy:

"Á z á l ó t /ollót/ b e l é s z ú r i k á r e s t á ō b á é s f e l e m e l i k m i n d k é t u j u k á l, á k ó m o n d j u k: m o n d m e g n é k ö m, h u g y P e t y ó P e s t á e l o p t á - e á c s i n g é m e t?" De néha igy is járta a kérdés: ...h u g y á g y e r ö k s z e r e t e e n g ö m? H á f o r d i l t - magyarázta tovább Estör nenike -, á k ó j ó v ó t. Márpedig hogyne fordult volna az ollón függő rosta, mikor a lányok akarták, hogy forduljon?! Készakarva úgy ügyeskedtek, hogy megforduljon. Hogyne, mikor ez azt jelentette, hogy szereti őket a kiválasztott legény.

Fonóházak ma már nincsenek Harasztiban. A század elején kihalt bennük az élet. De otthon még ma is fonnak és szőnek. Leginkább az öregebbje.

A ráskolás és ami utána következik

Mikor a rokkán az á r s ó megtelt, a fonalat

rá ő s o k r á r á ő s k o l i k /ld. a fényképet /.

Ha m e g f o n i k mind a fonalat, m e g l ú g o z i k á l u g z ó b á.

Hogy milyen Harasztiban a lugzó? Egyszerű, nyitott tetejű hordó, amelynek oldalán j u k van. Azon folyik ki a lúg. A lyukat egy méter hosszú c s á p j á ő v á l /bot/ dugaszolják el, ha azt akarják, hogy a lúg a hordóban maradjon.

Majd m e g s z á ő r o g á t i k a fonalat, utána a v i t o l r á került, ahonnan a c s é v i l ő segitségével a m e l é k ö t meg a b é l t is a m á ő s z o r á c s é v ö l i k /ld. fénykép /. A meléket ezután p e l e n k á ő r á vetik /ld. a fényképet /. A meléket eztán f e n t e k e r i k á h á s á l ó u k r á, f e n t é s z i k á s z ü v ő f á ő r á, b é f o g i k á n y i s t b e, utána a b o r d á ő b á. A bélt a m á ő s z ó r u l á c s é v ö k r e /nádból van/ c s é v ö l i k, á k ó b e l é t e s z i k á v e t é l ő b e /ld. rajz / s azt hányták oda meg vissza, oda meg vissza. L á ő b á v á l n y o m t á á c s e l é d, k e z é v e l h á ő n y t á é s ü t ö t e á b o r d á h é j á ő t. I g y v ó t - fejezte be magyarázatát Kürtös Estör nenike. Még csak annyit tett hozzá, hogy amikor elfogyott a fonál, akkor a v é g z ő k ö t e l e t r á k ö t ü k á m á z á g á l á h á s á l ó u r á, á k ö t é l v é g e m e g á n y i s t p á ő c á r á k e r ü l t. Á m i k ó v é g e s z t ö k á s z ü v ő t - í g y v o ű t e g y ö m."

A régi s z ü v ő f á részei: négy ó d á l f á, Á z ó d á l f á ő b á j ü n n é g y k e r e s z t f á, á l u l m e g f ö l ü l i s k e t ő. B e l é á z ó d á l f á ő b á j ü n á n y o m d o k ó f á. H á ő t u l, á z á m i j ö n á

melék ván: á hásáló. Ákó á melék jün á nyistbe, ákó á bordáōbá. Á bordáōból jün á folyóhásálórá. Á folyóhásálóbá á szorító-fá ván, ábá meg jün á jukásfá. Á jukásfáōbá tészik á szegel. ~~el~~. Á hásálóúbá ván á feszűtőfá /ld. fénykép /.

Egyöm, ez á csévösláōdá, á csévöket meg á vetélőt tártik bene.

Amikor arra került sor, hogy a fonalat a szüvőfára rakják, akkor többen is segédkeztek réfen a fölrakás munkájánál. Balázs Éva nenike és Süllyös Palkó Miklós mondták el, hogy: "Á fonálát egy tártotá, egy bábáōltá, kető meg igyengete. Á báōbá odá-viszá voût egyöm." Á báōbá tekeri fel á fonálát á hásálórá.

Ámá á szomszédbá Mikó Évá, áz is érti á báōbálást."

A megszőtt vásznat is lugzóba tették /ld. razj /. Fahamuval lúgoztak. A vásznat addig mártogatták a lugzóba és szárították a napon, mig tiszta fehér nem lett. Ezután sujkolták.

Ákó bétürték. Eből let á türet. Egy türet 40 - 60 meter vót. /ld.fénykép /. Egész tele ement evel áz ászonynák oszt néháōny órá álát elvárkoltáōk. Kézel várták, nem másináōn. A házisztőttesnek különböző fajtái vannak még ma is Harasztiban. Van úgynevezett: egyes váōszon, simá vászon, pámukos

vászon é s h i z o n á ō s vászon. De van k é t n y i s ö t s és n é g y n y i s t ö s vászon is /ld. fénykép /.

A harasztiak a színes pamutot nevezik hizonának.

Tiszta lenből csak az egyes és a sima vászon készült. A pamukos vászon vagy tiszta pamutból, de még gyakrabban pamut és len keverékéből készült. Néhány mondás is járja: "O j á n á l á ō b á m i n t á k ó r ó g y i máuszor. Ha formátlan valakinek a lába, akkor mondják.

"T e n á ō r k ó k c s ö p ü v á g y o l." /fölösleges, semmittevő/.

Családi élet

a/ születés

Az áldott állapotban lévő asszonynak külön helye volt a nagyházban. Kulupja fölé s z ú n y ó k á ō l ó t erősitettek. A szúnyókáló anyaga a magukszőtte p o n y v á volt. Négy faragott lécet egymásba eresztettek, ezt fölszögezték a gerendákra, pont a kulup fölött. Erre a téglalap alakú keretre erősitették a szúnyókálót, amely nem ért egészen a földig, csak a kulup alsó szélig. A terhes asszonyt igy a szúnyókáló alatt nem láthatta senki és hitték, hogy ilymódon a rossz szellemektől is megvédik. Az asszony, mig a szúnyókáló alatt hált, nem beszélgethetett, csak asszonyokkal, azokkal is ritkán.

A terhes asszony körül régebben nem foglalatoskodhatott akárki és nem is láthatta mindenki, még a férje sem.

A f i k ó t /fiút/, akit örömösebben vártak mindig, mint a j á ō n y c s á t, á h á z á i b á ō b á /falubeli öregasszony, aki értett ilyen dolgokhoz/ segitette a világra. A köldökzsinórra különösen ügyeltek, mert a régiek hiedelme volt, hogy: á k i n e k á k ő g y ö k e r á ō t e k e r e d i k á n y á k á ō r á, á z á k á s z t ó f á ō n h á l m e g.

Á G y u k á P á l k ó j é r á i s r á ō t e k e r e d e t [e g y ö m."

Az anya a szülés után 3-4 hétig is ágyban maradt, mert a régiek igy mondták: m i n é l j o b á n f e k s z i k, á n á ō l j o b á n t i s z t u l.

Ma már egy hét után fölkel.

Azonban még ma is szokásban van, hogy az anyának

szülés után é t el c s é t hordanak hozzátartozói, rokonai. Ezt mondják p á s z i t á-nak. Első nap kötelezően k ö t ö t h á l u s k i c á ō t vagy e c e t ö s b á b c s á ō t vitt neki a n á p á. Ma már könnyebb ételeket, főzelékfélét és csirkehúst.

A gyerek közelébe nemigen engedtek senkit. Annak helye a b á ō b ó t e k e n y ő volt /ld. rajz/. Később a b ó c s ő /ld. rajz/. A bölcsőt lehetőleg mindig bent tartották a nagyházban. Arra biztosan emlékszik a szájhagyomány, hogy a gyerek bölcsőjét nem jó o s z t o r h é j alá tenni, mert könnyen megronthatják. Igy rontották meg - mondják a haraszti ak - Sánta Esványt is.

P o r t s z e g y é ö s z e á p á d o k á l á t, á k ó t e g y e d r o n g y b á, o s z t t e d á p ú r é f e j e á l á. Á m á n y i, i g ö n - i g ö n s í r. L o p j á d e l á s z o m s z é d o k n á k á m o s o g á t ó - r o n g y i t, á k ó m e g j á v i l á b á b á - mondták.

Ha a gyerek véletlenül megijed valamitől, a régiek ó l m o t ö n t ö t e k rá. Az eljárás módja, ahogy a szájhagyomány őrzi, a következő volt: a gyereket a bölcsőben letakarták ú j z sák á l. A szive fölé cseréptányért tettek, benne k e z e t l e n v i s z k é v e l /használatlan, tiszta viz/ s ebbe öntötték az ólmot, amit előzőleg tűzön olvasztottak. Az igy kiöntött ólomfigurát aztán a gyerek feje alá tették. Ha a gyereket 4-8 hónapos korában véletlenül magára hagyták, mert mindenkinek dolga volt, akkor fölforditották a söprűt és a sarokba támasztották a falhoz.

Ha a kicsi gyerek rossz volt, sokat sirt, főztek neki mákhéjat s adtak neki egy k á l á ō n y á l, attól elaludt. Néha ijesztgették: J ü n á gu g á! J ü n á v é r ö s f o - gu á p á d r u l.

b) ISKOLA - NEVELÉS

A ref.Ekkla oklevéltárában talált protokólumok bejegyzéseiből összeállitottam a haraszti tanitók névsorát.

Harasztiban "1768-ban állittatott fel az oskola mesterség".

Tanitók:

1768-ban Monori István

1772-től Szoboszlai János

1773-tól Fodor János

1778-tól Hamar Mihály

1781-től Kis Ferenc

1782-től Békési Sámuel

1782 végén Szőke Pál

1784-ben Monori István újra visszatér

1796-tól Biharí Albert

1800-tól Imre Sándor

1803-tól Pasl Sándor

1804-től Imre Sándor újra visszatér

1811-től Hazai András

1815-től nemes Földesi Nagy Gábor

1815 végén Sallai Mihály

1823-tól Veresi János

1832-től Vészenyi István

1857-től Lázár Antal

1863-tól Apostol János

1865-től Túróczi Endre

1871-től Dávid László

1872-től Csontos Zsigmond

1873-tól Bárdy Pál

1888-tól Csete Ambrus

1896-tól Magdika Mihály

1913-tól Pozsár József /1914-1916 között őt helyettesitette Matanosevits Gyula/

1917-től újra Pozsár József

1926-tól Győrfi Balázs

A haraszti prédikátor egyik hivatalos levelében, 168 szám, amit 1932 október 18-án küldött a főesperesi hivatalnak, elmondja többek közt, milyen az iskola ügye Harasztiban. Néhány részletet idézek ebből a levélből. "...1930 ápril. végén megnyilt az állami iskola. A község nem gyakorolt befolyást a szülőkre, hogy ide vagy oda adják gyermekeiket; de a más vallásúak oda utaltattak. Bakó János rómkat. vallású apa nem akarta az iskolai év végén egy-két hónapra iskolánkból kiiratni, de büntetéssel kényszeritették erre. Sülyös Pál ref. szegény napszámos ember leányát nem küldte oda, agrár földjét elveszitette. Hogy a lét szám több legyen, a vladiszlávcai iskolából és a len- és kender gyári munkások gyermekeit a hrasztini államiba iratták át. De felvették oda az "öntudatos" ref. szülők gyermekeit is, akik elhitték, hogy ez által egyházi teher viselés alól mentesitve lesznek. Nem felel meg a valóságnak, hogy iskolánkban a gyermekek az elemi ismeretekben való előhaladás mellett, az V és VI osztályokban már az állam nyelvből is nem tanultak volnax annyit, amennyire az életben szükségük lehet és a melynek alapján azt egészen is elsajátithassák. Maga Tihomirovity tanitó is az átutalt gyermekek állam nyelvi ~~kikk~~ tudását annyira kielégitőnek találta, hogy a IV-V osztálybelieket nem tette vissza az I. osztályba, hanem alkalmasoknak itélte arra, hogy mindjárt a III. ikba sorozza be őket...

Azt mondja a község: tanitóink sem birtak kellő-

kép az állam nyelvet s név szerint emliti Győrfit, a többieket elhallgatja. Pedig épen Győrfivel lehetett legjobban megelégedve, legalább azt igérte neki a községi nácselnik, hogy ha felekezeti tanitói állásáról lemond, biztosan ki fogják eszközölni, hogy ő legyen hx hrasztini állami tanitóvá kinevezve. Le is mondott még iskolánk bezárása előtt."

A haraszti felekezeti iskolát eztán fokozatosan államositották.

Magyar tannyelvű iskolájuk csak 1945 óta van újra. Eleinte négy, most ötosztályos.

Az oskola mesteri hivatás régebben együtt járt a notáriusi hivatallal. Ezt bizonyitja a Protokolum-B-ben /137.old./ talált bejegyzés is. "...Az oskola mester panaszol az eránt, hogy az osk.tanitósággal egybeköttetve lévő notáriusi hivatalt oly sok és eddig szokásban nem lévő kötelességekkel terhesitették mint a F.főbiró úr, mint a Ft.uraság, hogy azok miatt tanitói hivatalának eleget nem tehet..."

Sallai Mihály, aki 1815-1823-ig volt Harasztiban tanitó, egyben a notáriusi, illetve a helység jegyzőjének hivatalát is betöltötte. Erről tanuskodik néhány Recognitio, amit ő adott ki, mint a helység notáriusa, és ő irta alá. /ld. Függelék/

A Protokolum 4-ben megőrzött egyik esperes körlevél másolata pedig a következőkről szól: "A vallás és közoktatási miniszter 1851 szept. 18-án kelt rendeletében kimondá azt, hogy semmi névvel nevezendő tanintézetben és elemi iskolában nem fog oly kézi vagy olvasó könyvet megtürni, melly a legközelebb lefolyt forradalom eseményeit felemlegeti. Annál fogva kijelöli Varga Sándor úr tankönyve 2. részét, melynek cime "Az embervilág szemlélete" és az elemiben használt földrajz, hogy az minden iskolában tiltassék el." /megjegyzés: a körlevelet Polgár Mihály irta alá. B.J./

Milyen tankönyveket használtak a múlt század derekán a haraszti felekezeti iskolában? Erre is a Protokolum 4-ben találunk bejegyzést: "...Az első elemi osztályra nézve különös vallási kézikönyv nem leend, hanem a vallástan legelső elemei is a köztantárgyi kézikönyvben leendnek befoglalva. Köztantárgyi kézikönyv pedig leend Varga János úr á b c -je /a falu á b c -vel együtt/, de újra átdolgozva.

A második elemi osztályban külön vallástani kézikönyv leend a mostani katekizmus első ti. történettani része.

A 3.ik osztályra nézve vallástani könyv leend ugyanazon kis katekizmus második ti. hittani és erkölcstani része. Az olvasás, irás, éneklés, számvetés folytattani fog mind a másodikban. Köztantárgy könyvet készitend Jomori Szabó Sándor úr.

A 4.ik elemi osztályra nézve marad vallástani könyvül a kiskáté, annak ugyan azon részei ismételtetvén. Földrajz, történelem is bevezetendő. Köztantárgyi könyvet készitend Jomori ~~xxxx~~ Szabó Sándor..."

Egy 1863 február másodiki bejegyzés pedig a következőket tartalmazza: "A közelebb múlt napokban Pozsár István az oskolába fölmenvén a tanitóval összeszólalkozott, minek az lett a következménye, hogy a tanitó őtet ott az iskolában a gyermekek előtt feltaszitotta s hajából egy csomót kiszakitott és mint Pozsár István mondja hüszszor is pofonverte. A lelkész a panaszra jött Pozsár Istvánt kárhoztatta azért, hogy miért támadta meg a tanitót az iskolások előtt oly goromba módon. De a tanitó tettét sem hagyta helyben, hogy e-botrányt a gyermekek szeme előtt tette. Azomban a tanitó azzal menti magát, hogy ő ki akart jönni az iskolából, de a panaszos Pozsár István az ajtó kilincsre tette a kezét és hangosan mondá, hogy ő az iskolások előtt akarja megmon-

dani amit akar és őtet ki nem eresztette. Ezért ő felbosszankodván tette azt amit tett. Ezt a történetet a panaszos Pozsár István másként adta elő, nevezetesen azt mondá, hogy ő nem veszekedési vágyból ment fel a tanitóhoz, hanem azért, mivel a kis leánya nem akart fölmenni az iskolába mivel a tanitó gyakran pofozza, annyira, hogy a fél fülére meg is süketült, és ő azt szelid modorba akarta a tanitónak tudtára adni, hogy ezt többé ne tegye. Ezt az ügyet némellyek az elöljárók közül úgy akarták elintézni, hogy a tanitót is előhivatván Pozsár Istvánnal kibékitsék, azonban - mivel már ekkor a tanitó ezt az ügyet a megyei szolgabiró úrhoz beadta - az elöljárók nagyobb része úgy gondolkozott, hogy ez az ügy most már a megyei törvényszék elé tartozik."

A szájhagyomány, de minden jegyzőkönyvi adat is azt mutatja, hogy az értelmiség nem érezte Harasztit a maga közösségének. Nem mint barát, segitőtárs, tudat-nyitogató lép a harasztiak életébe, hanem mint fegyelmező. Ezek az értelmiségiek, ha fölismerték is a harasztiak elmaradottságát és ezeregy baját, az sose egyesült bennük a gyógyitás szükségérzetével.

S ha akadt tanitó, aki magáénak érezte a falu közösségének ügyét s melléállt a legválságosabb pillanatokban is, mint az történt Istóka Dávity biráskodása idején, akkor - ahogy azt a szájhagyomány őrzi - a biró figyelmezteti: V i g y á ő z o n k i g y e l m e d, m e r h á k o r p á k ö z é k e v e r ö d i k, m e g é s z i k á d i s z n á k.

Ugyancsak szájhagyomány őrzi, hogy Magdika Mihály tanitót is figyelmeztette Degenfeld József: "Nem kell annyira kifejteni a gyerekeket meg a népet, mert kinyilik túl a szemük." /Elmondta: Pozsár Csószó Ferenc/.

Talán ezért is történt, hogy a gyerekeknek, akik is-

kolába készülődtek, nem ritkán mondták a szülikék - ahogy a haraszti öregektől hallottam -, hogy: Új le édös, ne menj az oskolába.

Kürtös Estör nni neni tanitója 1888-tól Csete Ambrus volt, Kuruc Julis nenike meg Bárdy Pál elibe járt iskolába.

Tenyereskét sokszór káptám - mondta Kürtös Estör nenike.

Az 1880-90-es években télen az iskolások egy-egy fát vittek hónuk alatt. Az iskolában kemence volt s azt fütötték.

1895-ből egy iskolai leltár is fennmaradt. Idézek:

"1 vaskályha az iskolaterembe
1 iskolai almárium
1 fekete tábla
1 fali olvasótábla
1 földgömb
4 fali térkép
16 természetrajzi ábrák
9 természetrajzi ábrák
1 ivókanna bádogból
1 Ferenc Józsefx arckép
1 métermértékeket ábrázoló kép
1 métermértékek gyüjteménye
1 számológép
iskolai könyvtár 33 drb. horvát, 25 drb. magyar."

Hogy a régi iskola mikör épült, azt nem tudtam pontosan megállapitani. Arra azonban emlékeznek, hogy a mai helyén állt és nádtetős volt. Biztos, hogy a mai iskola 1882-ben épült fel téglából. Ekkor bontották le a régi iskolaépületet is és használható anyagát beépitették az új iskolaépületbe. A padokat, amelyek még

ma is megvannak, 1884-ben csinálták a haraszti faragó emberek, vagyis á c s o k. Az iskolában a tantermet /még ma is csak egy van!/ és a tanitói lakásban a szobát 1890-ben padlóztatták.

A haraszti felekezeti iskola a tanitók lapját 1894-től járatta, de könyvtára már 1841-ben is volt.

Harasztiban nem találkoztam egy törzslakóval sem, aki ne tudna irni-olvasni. Az öregebbje hat elemit járt, mind kivétel nélkül. A fiatalabbak között azonban akadnak, akik csak négy elemit végeztek.

Ifj. Istóka Dávity az első, aki elkerült Harasztiból. Mérnöknek tanult. A faluból ma ketten tanulnak tovább. Az egyik tanitónak, a másik technikusnak.

Hogy a művelődés kérdését más oldalról is megvilágitsam, ide irom: 1948-ban 28 rádió volt a faluban, 1938-ig pedig nem volt a faluban egy kerékpár sem.

A gyakorlat, a tapasztalat a haraszti embernek is nagy segitője volt. A gyakorlatból maga vonta le a tanuságot. Szájhagyomány őrzi: Ha korán, már márciusban b é f o g j á a vizet a h i m b á ō r /fehér apró vizi virág/, akkor ott a hal nem szeret tanyázni. Egy másik tapasztalatuk, mely mint tudás firól-fira szállt: ha a himbár befogja a viz tetejét, akkor az az év esős esztendő lesz. Ha áprilisban nincs eső, e l ö r e g s z i k a földben a növény és s i n l ő d i k. Az áprilisi eső - ahogy ők mondják - kisegiti a májusit.

Á z á f ő d e g y ö m n e m j ó k e n d ö r n e k, m e r m i n d á g é c s á v é s z i f e l.

E l k ö l r e n d ö l n i a f ő d e t - mondogatták.

Tapasztalat útján rájöttek, hogy: v i z e s f ő d -

b e m é r g e t v e t á z em b ö r. Meg arra is, hogy: b ú z á ō t p o r b á, z á b o t s á ō r b á k e l v e t n i.

Megfigyelték azt is, hogy: á g á z á f ő d n e k é d ö s g y e r ö k e, á v e t é s m o s t o h á g y e r ö k e A gazt ugyanis nem kell elvetni, mégis nő.

S ha májusban véletlenül fagy volt, azt mondták, hogy: m e g ü t i á z ó r á ō t. U r b á ō n. Szájhagyomány őrzi, hogy 1866 május 25-én elfagyott a rozs és búza s hogy azóta él ez a mondás.

Arra is volt gondjuk, hogy mikor télviz idején l o p á l mentek halászni, mindig megkerestók azt a helyet, ahol a legvékonyabb a jégréteg. Azt tartották, hogy a jég ott azért olyan vékony, mert a halak kinyalják. Ilyenkor k o l o s b o t o t vittek magukkal és k o c o l t á k vele a jégen. Amikor vékony jégrétegre akadtak, v é k e t vágtak.

Azt is kitapasztalták, hogy a K á r h á s b á és M á t y ó á p ó t i s z t á ō s á b á lehet a legtöbb csikot, meg pontyot fogni. Evezővel nem tudtak volna boldogulni a nádas közt a zsombékos vizben, ezért a magukfaragta h á j ó t, amit fatörzsből vájtak, nem evezővel, hanem c s á k j á ō v á l hajtották.

A régi öregek nem széken, hanem napon kiszáritott z s o m b é k o n ültek. A szükség és tapasztalat leleményességre is megtanitotta őket.

S á ō n d o r, J ó z s e f, J o h á ō k j ü n e k á g á g ó j á k - tartják a harasztiak. Valóban. A háztetőkön ilyenkor jelennek meg a gólyák.

A harasztiak még ma is igen találékonyak. Az ősöktől örökölt tapasztalatokat és tudást nemcsak tovább adják, de a

mezőgazdaságban és mindennapi életükben gazdagitják és korszerüsitik is.

Nem annyira az iskola, mint inkább a megfigyelés és tapasztalat tanitotta őket évszázadokon át gondolkodni.

c/ gyermekjátékok

Ami gyerekjátékot lejegyeztem Harasztiban, mind a 8-10 évesektől tanultam.

Játékaik nagy részét a felnőttektől vették át, de a maguk világához idomították, szinesebbé tették.

Ismerkedésünk első óráiban k i c s i i g ó l o k r á futballoztam velük. Ennél a játéknál mindegyiknek megvan a maga kapuja. A C s i n g é t /labda/ rúgni kell. Játék közben mindenki otthagyhatja saját kapuját és rúgja a labdát, ahogy éri. A cél, hogy a labdát az idegen kapujába rúgják.

P á p u s z. Ezt a játékot már nehezebben sajátitottam el. Nagy ügyesség kell hozzá. A pápusz voltaképp egy kb. 25 centiméteres fadarab, mely egyik végén kihegyezett. A pápuszozásnál mindegyik gyereknek kell, hogy legyen egy-egy kb. 80 cm. hosszú botja. A földre kb. 120 cm. átmérőjű kört rajzolnak. A körtől két méterre pedig egy vonalat. Ez a d o b ó v o n á l. A dobóvonaltól két lépésre pedig ü t ő v o n á l á t kell húzni.

A játékosok a dobóvonalhoz állnak s botjukat igyekszenek a pápusz közelébe dobni, mely ott van a kör közepén. Aki eldönti a pápuszt, ha ilyen nincs, akkor az, aki a legtávolabb dobta botját a pápusztól, a c s o c s k á ō r o s. /Ld. fényképp/

A csocskaros a pápusznál marad, a többi játékos pedig az ütővonalhoz megy. Innen igyekeznek botjukkal eldönteni a pápuszt. Persze, a csocskaros ügyeskedik s az ide-oda szaladgáló játékosokat próbálja megérinteni botjával. Ha ez sikerül, mielőtt a játékos keresztet rajzolna a földre botjával, a megérintett lesz helyette csocskaros. De akkor is felváltják őrhelyén a csocskarost.

ha a játékosok közül valamelyik eldönti a pápuszt.

A győztes mindig az, aki a legkevesebbszer csocskaros.

B i l i c k e. Ennél a játéknál mindegyiknek kell, hogy legyen párja, aki az elosztózásnál az ellentáborba kerül. A játék tárgyai: l á p á ō t és a b i l i c k ex /egy mindkét végén meghegyezett kisebb fadarab/. A ház falára egy nagyobb négyzetet rajzolnak.

A játékosok a lapát egyik ~~sz~~ oldalát bevizezik, mig a másik fele száraz marad. Ezután mindegyik csoport megmondja, hogy a száraz vagy vizes oldal-e az övé. Valamelyik játékos a magasba dobja lapátját s a játék kezdetét az dönti el, a lapát száraz, vagy vizes felére esik-e. Ha a vizes oldalára esik, a szárazok ütnek, vagyis kezdik a játékot és forditva.

A vizesek ilyenkor s i p k á ō t vesznek elő s leteszik lapátjukat. A szárazok elkezdik ütögetni a b i l i c k é t. Ezalatt a másik csapat, a vizesek, sipkájukba próbálják elkapni a repülő bilickét. Ha a csoportból egyiknek se sikerül, akkor valamelyik közülük a falra rajzolt négyzetbe céloz. Ha megüti, vagyis ha a bilicke a négyzeten belül esik, akkor ~~xxxxx~~ nem cserél a két csapat helyet. Ellenben ha a bilicke a négyzeten kivül esik, akkor a vizes csapat valamelyik tagja megpróbálkozhat a szerencsével. A bilickét háromszor földhözvágja s háromszor elüti a lapáttal. Ha egyszer se sikerül igy a négyzetbe röpiteni a bilickét, akkor a két csapat helyet cserél.

M á s z l á. Játék közben ügyetlenkedtem, mert mindig attól tartottam, hogy fejemhez repül a maszla. A haraszti gyerekek nevettek ezen. Ők igen otthonosan mozogtak játék közben. Fejét félteni, vagy egyéb testrészét, egyiknek se jutott eszébe.

Körbeálltunk, egymástól 2-2 méter távolságra. Mind-

á j t magának kis lyukat, kb. 10 cm. átmérőjút.

Mielőtt a játékot megkezdtük volna, egymás mellé álltunk egyenes vonalba. Az egyik gyerek tőlünk 3 méterre vonalat rajzolt. Meghegyezett botunkat a vonalra kellett dobni. Akié a legtávolabb esett a vonaltól, az kezdte a játékot, az dobta elsőnek a m á s z l á t /a két végén meghegyezett kicsi fadarab/.

A tulajdonképpeni játék megkezdésekor körbe álltunk, ki-ki a maga lyukjához. A játékkezdő a tőle balra álló gyereknek röpitette botja segitségével a maszlát, aki igyekezett a repülő fadarabot botjával tobább ütni. Ha a tőle jobbra állónak nem sikerült a maszlát ugyanúgy elütni, akkor szaladnia kellett utána. Ezalatt a többiek elhagyva helyüket, igyekeztek szaladó társuk lyukját minél nagyobbra és mélyebbre á j n i. F ő d l o p ó v á lettek. Mikor látták, hogy társuk a maszlaggal már visszafelé tart, akkor mindannyian siettek, ki-ki szaladt a maga helyére s beleszúrta botja végét a maga lyukjába. Ha a maszladobó előbb ért helyére és előbb szúrta botját a saját lyukjába, akkor az lett helyette a maszladobó, akinek nem sikerült időre helybe érni.

A győztes az, aki a legkevesebbszer maszladobó s akinek a lyukja a játék végéig a legkisebb marad.

B ú g á. Ezt a játékot csak öten játszhatják.

K o l o s b o t j u k á l túrnak egy 30 cm. átmérőjű lyukat. Ez a v á ō r. A vártól két és fél méter távolságra négyzetbe még négy 15 cm. átmérőjű lyukat kapárnak.

A játék elején valamelyik lyuk köré gyülekeznek s onnan dobják kolosbotjukat a várba. Akinek botja a legmesszebb esik a vártól, az a c s o c s k á ō r o s.

Mondókájuk ilyenkor:

B ú g á d i s z n ó r o p o g á c s o n t y á e g y
B ú g á d i s z n ó r o p o g á c s o n t y á k e t ő
B ú g á d i s z n ó r o p o g á c s o n t y á h á r o m

Ezután már szaladni kell.

A búgát a várba a csocskáros dobja, a másik négy játékos meg azon ügyeskedik ez alatt, hogy a repülő búgát kolosbotjával elüsse minél messzebb, hogy az ne essen a várba. Ha a búga a váron kivül esik a földre, a csocskáros kolosbotjával ütögeti a búgát, vezeti a várba. A többiek dolga, hogy ezt megakadályozzák. Ha a csocskárosnak ezek ellenére is sikerült a búgát kolosbotja segitségével a várba vezetni, a többieknek, mikor ezt látják, valamelyik lyukhoz kell szaladniok, csak a sajátjukhoz nem. Ezt csak akkor tehetik, ha van idejük háromszor körülszaladni a várat.

Ha a búga dobás közben véletlenül nagyon messze esett a vártól, akkor a csocskárosnak nem fontos kolosbotjával bevezetni a búgát a várba, hanem dobhatja kézzel. Ha beletalál, akkor a többi játékosnak valamelyik lyukhoz kell futnia. De ha nem, akkor éppúgy akadályozzák a búga vezetésében, mint az előbb.

A búgának vagy a várba, vagy valamelyik játékos lyukjába kell esni. A csocskáros ilyenkor mindig az váltja föl, akinek lyukjába esett a búga.

A haraszti gyerekektől is hallottam a gyermekdalt:

K i c s i v á g y o k é n
M á j m e g n ö v ö k é n.
M i n d á t i d ő á f á z é k b ó l
K i d á g á d o k é n.

Ha megnőtt a gyerek, régebben levetette a p ó r ő i n g e t. A maiak meg elfelejtenek ilyenkor egy darabig pápuszozni meg bilickézni. Inkább a lányokkal játszanak és forditva.

d/ lány- és legényélet

A haraszti lányok és fiúk igen korán kezdtek nagylánykodni, legénykedni. De házasságra csak 18-19 éves korukban gondolhattak.

A nagylánnyá avatás régebben egybeesett az á g e n d á v á l. Ágendára már rendszerint megvolt minden j á ó n y c s á n á k a maga párja.

Az avatás úgy történt régebben, hogy mikor a lány fölvette az ágendát, nem a k á r b á járt többé, hanem beült a nagylányok közé a p á d b á.

A szájhagyomány ~~xxxxxx~~ azt tartja, hogy: m e g e s k ü t e k á z o k m á ő r ő j e n k o r á b u r z á f á á l á t.

Megerősiti ezt a szájhagyományt néhány megmaradt irásbeli adat is. Az 1821-től vezetett Protocollumban az ötödik oldalon a nyolcadik pont alatt ez van bejegyezve: "Rossz szokások lévénn az részerént az itteni Legény eknek Vasárnap Dél utánni Istentisztelete előtt - az éréshez közelgető szőllőkben ki menni; részerént pedig az érni kezdő szőllő ~~xxxxx~~ őrizése kedvéért ki menni szokott Leányoknak estve /Megjegyzés: egy szót itt olvashatatlan. B.J./ jönni haza -: Ki kérdezte a Presb: - hogy a legények a két isteni tiszteletet megvárni, a Leányok pedig alkonyodásra haza takarodni: - Szoross kötelességeknek es merjék - A mely Leányokat pedig a Szőllőbe nints semmi szükség - azok itthonn maradván a Templomba meg jelenjenek."

Az 1827. esztendőben pedig ugyanennek a Protocollumnak 22. oldalán ez van beirva: "Az Ifjak és Lányok eddigi szokás szerént mind edig a falun kivül a gyepen jádszottak, de mint hogy

az tapasztaltatott hogy a jádszó helytől, páronként sokan közzülük a Szilvásokban, pajtákban és más félre való helyekre elmennek, sokan szerelmeskednek, sőt talán többet is csinálnak, tehát végeztetett és ki is hirdetetett: Hogy soha többé a falun kivül ne jádszanak ha nem benn a faluban /:nevezetesen a falu Hambárja körül:/ és a játékból se egy se más helytelent ne lássak, mert a fiúk pálcát, a lányok pedig korbácsot kapnak."

Ugyanebben a Protocollumban a 159. oldalon megtaláltam bejegyezve, hogy kik voltak ~~ez~~ 1827. esztendőben ágendások. Idézek: "Kürtös Sofia, Ferkó Sofia, Magdika Ilona, Pozsár Julia, Pozsár Eszter, Becse Éva, Ferkó Éva, Ferkó Katalin, Ferencz Katalin, Jóni Judit, Kürtös Éva. Fiúk pd. ezek: Kürtös János, Pap Pál, Milos Ferencz, Süllyös János."

A 157. oldalon pedig 1826.März.26-án ezeket a jegyeztek be a fiatalok közül, akik átestek a "magános megpróbáltatáson", vagyis ágendáltak: "Kürtös János, Kürtös Ferentz, Mosoni József, Ferentz Rebeka, Balázs Mária, Istóka Éva, Ivó Illyés."

Ezek voltak tehát a fiatalok 1826-ban és 27-ben, akiket a prédikátor - amint azt az előbbi idézetek mutatják - megintett, hogy ne járjanak a szőllőkbe, szilvásokba, pajtákba.

A szájhagyomány szerint a régi harasztiak öregek nem voltak egy véleményen a prédikátorral. Nem tartották jó ~~asszonynak~~ kontyalávalónak azt a j á ó n y c s á t, akinek nem volt szeretője.

Ugyancsak szájhagyomány őrzi, hogy: ha férjhez mentek, megházasodtak, azért még tovább is egybejártak a szeretők. Ugyancsak szájhagyomány őrzi: Sándor Józsi felesége Bózsó Estör. Az asszony szeretője pedig Magdika Patyi Izra volt. Izra kint legeltette lovát a szérán túl, mint általában a legények. Mikor besötétedett, vállára vetette a d á r ó c k á n k ó t, pajtására

bizta lovát és bement a faluba Estörhöz.

Másnap - mondja a szájhagyomány - találkozott a két férfi: a férj és a szerető. Kérdi a férfi: N o, p a j t i k a o m, v ó t á l a f e l e s é g ü m n é l?

Nem haragudtak ilyesmiért egymásra - mondta Pozsár Nancsi nanó, Kürtös Estör nenike és az apók is.

Régebben mindenki így volt. Ma azonban már más. Változott a felfogásuk. Ma is akad persze, akinek férje vagy felesége mellett van szeretője is. Olyan sem ritka, hogy a lánynak van szeretője. Csakhogy ma már megszólják az ilyeneket és féltékenykedők. Már nem a prédikátor a tiltó és büntető fél, hanem saját felfogásuk és féltékenységük.

Á j d e v i g y e n á z ö r d ö g b e n e t e k e t n e n y e t e k m á ō r d ö g l ö s n i - mondták a legényeknek a lányos háznál még 1910 körül is, ha azok harangszó után megálltak dalolni a ház előtt.

Régebben a lányok és legények csak h á r á n g s z ó - i g maradhattak házon kivül. Ma már éjfél utánig is kimaradnak.

A lányok és legények ma már nem játszanak. Mig ott voltam, kétszer láttam őket pápuszozni. Később tudtam meg: csak kedvemért csinálták, hogy közéjük álljak. Ujabb szokásuk inkább a tánc a tűzoltó otthonban, a séta a b ö n t ö n, vagyis a Vuka partján.

A szájhagyomány azonban őrzi, hogy régebben az u t ó - i n e p napján néha a szérün, máskor az utcán játszottak is. S z ű r ö m ö z t e k. Libasorba álltak egymás háta mögé s az első elkiáltotta magát: S z ú r ö m á s z t á k ó t u t ó t. A két utolsó szaladni kezdett. A kikiáltó kergette őket s ha megfogta valamelyiket, az volt helyette a kikiáltó.

Néha h á ō r m á k á t játszottak. Körbe álltak,

méghozzá párosával. Az egyik pár mögött azonban elhelyezkedett egy harmadik is. Amikor a kör közepén a kérdező ez elkiáltotta magát: H o l á h á ō r o m? - a pár mögött álló fölösleges harmadik futni kezdett. A középen álló utána. Ha megfogta, amaz ment a középre. Aki meg előbb volt a kör közepén, most odaállt harmadiknak bármelyik pár mögé.

Így játszottak néha harangszóig is, vagy nézték a fiúkat, hogyan b i l i c k é z n e k.

Régebben a lányok mikor érőfélben volt a szőlő, kijártak a Dombokra p u d á ō r k o n i is. Voltak, akik k o t o g ó t vittek magukkal, egyre járták körül a szőlőt és kiáltoztak: S e r e g e á r i g ó r a h á j, h á j. P o z s á r B ó z s ó J á n o s v á k v o û t é s e g é s z d i c s ő n á p e z t f ú t á. Vagy: H i s m e l, h i s e l s e r e g e m á d á ō r, P o z s á ō r J u l i s á p u d á ō r.

A fiatalok mai életében már pudárkodás sincs, ill. ritka

A mai fiatalságra, a haraszti lányok és fiúk legtöbbjére jellemző, hogy szeretnének elszökni onnan, ahol vannak. Többet akarnak, mint amennyit a szűk haraszti határ adhat. A röghözkötöttség már nem él bennük olyan gyökeresen és szivósan, mint Kuruc Julis nenikében, Varsányi Nanóban, az egész idősebb nemzedékben.

e/ lakodalom

Régebben, mig nádas, mocsaras volt a vidék, a legények kint legeltettek. Néha hetekig nem jártak a faluba. Ha eljött az ideje, hazahivatták a szülők a legényt és kijelölték, kit kell elvennie. Ma már ebben a fontos kérdésben a fiatalok egyedül döntenek. A legutóbbi néhány évben pedig elterjedt a szökés is, főleg, ha más falubeli és nemzetiségű legényről van szó.

Kikérés

A fiú szüleinek megbizásából a két keresztapa elment, rendszerint pénteken este, a lányos házhoz. Magukkal vitték a z s a z s a g o t /piszkafát/ is. Amint a szenesházba értek, megpiszkálták vele a szenet és szétverték és megkérdezték: v á n - e k e t ö k n e k e l á d ó l á ō n y i k? /20/

A felelet erre mindig igen volt, mert a szülők részéről már előre meg volt beszélve, hogy a lány hozzámegy a fiúhoz. A lány szülei hellyel kinálták ezután a keresztapákat és megkinálták őket vacsorával. A fiatalok is vacsoráztak. Után kiküldték őket a p á d á l á ō. A keresztapák pedig a szülőkkel bent megbeszélték, mikor és hogy is tartják majd az áldomást és a lakodalmat. (Vö: Garay „Szlav. régi m. falue" Népr. Ért. 1911: 230-231;

Áldomás

Az á l d o m á s t vagy ö s z e k ö t ő t ú j a b b szavuk erre: g y í r ö l ő, szombaton tartották. Az áldomás ma már nincs szokásban.

Régebben a keresztanyák ilyenkor, áldomás napján,

már reggel kezdtek sütni p ó g á ō c s i k á t és főzni e c e t ö s b á b c s á ō t.

Mikor harangozták a vacsoraidőt, a fiatalok, a keresztapák és a vendégnép elindultak a prédikátorhoz ö s z e k ö t ő r e. /Kórógyon ezt o d a a d ó n a k mondták./ A prédikátornál a legény egy b i s k ö r f é j t adott a lánynak, esetleg egy forintot is. A lány pedig selyem j e g y k e s z k e n y ő t ajándékozott a legénynek. Még előbb, az 1860-as évekig, ahogy a fennmaradt okiratokból látni, szerződést is kötöttek ilyenkor a fiatalok. /ld. Függelékben/.

A legutolsó dátum az ilyen egyezségeken, amit a ref. Ekkla levéltárában találtam, 1856. Mivel a maiak már nem emlékeznek, hogy őseik összekötőkor a falu birája és a prédikátor előtt ilyen szerződést is kötöttek, valószínűnek tartom, hogy már legalább száz éve nincs szokásban.

Az összekötő után a prédikátor három vasárnapon át kihirdette őket. Ez alatt a család megtette az előkészületeket a lakodalomra. A lány összehivta lánypajtásait s az összekötőt követő nyolcadik nap, vasárnap, kiment velük együtt a temetőbe, ahol m e t é n g ö t és b o r o s t y á ō n t szedtek egy zsákkal. Amikor ~~kx~~ hazavitték, a borostyánt rákötözték a komabotra. A meténgből meg koszorút csináltak. A lányok ilyenkor ott maradtak ebéden is a lányosháznál.

A hivogatás rá egy hétre történt. A komák fogták a ~~xxxxx~~ borostyánnal (pántlikával) díszitett komabotot és borosüveget, a t i k m o n y á s kosarat s elindultak hivogatni („jelöngetni"). Az 1890-es évek körül már nem a koma, hanem valamelyik kisgyerek a családból vitte a tikmonyas kosarat, szedte bele a tojásokat. Ki mennyit adott a meghivottak közül.

A koma igy hivogatott: "Á s z t ü z e n t e K ü r t ö s F e r e n c g á z d á u r á m. K e d r e v á c s o r á r á, s z e r d á r á e b é d r e, j ó, h i v á t á l o s v e n d é g e i l e g y ö n e k á z ő á s z t á l á n á k."

A rokon férfiak és valamelyik jó faragó mester hirében álló falubeli, akit ilyenkor móvába hívnak meg, elkezdik faragni a kulupot, a kócsagot és ládát.

A komasszonyok hétfőn kezdik a sütést-főzést. Sütik a fehér k i n y é r c s é t, amit kalács helyett tálaltak régebben. Az ebédhez pedig barna kenyeret ettek. Két-három kenence p o g á c s i k á t is sütöttek, meg d é - k é t s z á h á n y rétest, amit csak a lakodalom napján, vagyis szerdán este szolgáltak föl.

A tulajdonképpeni lakodalom szerdán volt. Délelőtt tartották az egyházi eskivőt, onnan ki-ki ment saját házába. Déltájban aztán eljött a fiús háztól a legény komája. A lányos háznál a lány komája várta. Amikor a fiús ház komája megérkezett a vendégek kiséretében, megkopogtatta a komabottal a kapufélfát s mondta: "K e r e s ü k á s z t á f e h é r g á l á m b o t, m e l y e t á s z e n t e g y h á z b á á s z e r e t e t l á n c á v á l ö s z e k ö t ö t e k. Ú g y t u g y u k, i d e s z á l t b é."

"K e t ö k n e m - e v á n d o r o k? - kérdezi a lányosház násznagya, vagyis komája. - V á n - e i r á s u k?"

Amazok fölmutatják a pálinkát, hogy az az irás.

A három kérdést már a szobában teszik föl, az asztal előtt. A háznép még idő előtt elfoglalja az összes székeket, hogy a koma meg a fiús házból jött vendégek ne ülhessenek le. Csak akkor ültetik le őket, ha kitalálták a kérdéseket, vagyis: f e l -

ádátot. A szájhagyomány ilyen kérdésekre emlékezik: "Kinek á gáng ájtójá ván háōrom deszkáōból Hárásztin?" Vagy: "Háōny csilág ván á Kürtő págyikon?" Vagy: "Melyik tű á legfényöseb á világon?" Ha valamelyik kérdést nem tudja megfejteni a koma, akkor száz cigarettát vagy mást köteles adni.

A lányt ezután a szülők elsiratják kint az udvaron. A násznép ezalatt fölrakja a kocsira a kulupot s az alsó ponyvába kötött ágynemát, a másik kocsira meg a ládát, kócsagot. A menyasszonyt, amikor már mindenkit megápolt, a komája a kocsira ültette a nyoszolyók közé. Kürtös Estör nenike úgy emlékszik, hogy régebben menyecske volt a nyoszolyó. Estör nenike nyoszolyója is még asszony volt: Ferkó Veronka.

A komabotot földiszitették erre az alkalomra: selyem jegytakaritó, farhám, bokáōs csáráp került rá s a koma ezt a menyasszony arca előtt tartotta, hogy ne lássák

A menyasszony esküvőruhája régebben a kebélcse volt, a fejére meténg koszorót tettek, amit szines pántlikákkal diszitettek. Ezek a pántlikák az arcára estek.

Mielőtt elindultak volna, pohár bort adtak a vőlegénynek, aki ivott belőle, majd utána a menyasszony is. Ami maradt, azt kiöntötték az útra, a poharat pedig odavágták a kocsikerékhez.

Az egyik nyoszolyó kicsi meténg koszorút is adott a menyasszonynak, amit az szétszaggatott s bedugták a fiú csizmaszárába. A mai harasztiak szerint jelképként: a férfitől függ most már, mennyi család lesz, s övé a „láōnyságá"!

A másik komabotra bicskákat meg kimit-kimit kötöttek s azokat a fiús háznál elosztogatták a vendégek közt,

csúfot üzve velük.

A fiús háznál a n á p á és i p á várta a fiatalokat a szenesház ajtajában. A legközelebbi rokon, akit megbiztak erre, egy türet vásznat takart le a földre s a menyecske azon ment a kapuajtótól a szenesház ajtajáig. Utána visszagöngyölitették a türet vásznat s átadták a menyasszonynak.

A napa egy kanál mézzel fogadta a menyasszonyt a szenesház küszöbén. De előbb még megapolta a napa és ipa is.

Amig megvolt a szenesház, a menyasszonyt az á k n á /szabadkémény/ alá vezették s ott föl kellett néznie, hogy olyan szép, feketeszemű porontya legyen, mint az akna füstös fala, és hogy jó gazdaasszony váljék belőle.

Innen bevezették a fiatalokat a nagyházba, de nem az asztalhoz, hanem a s z ö m é t b e, az ajtó mögé, a sarokba ültették őket h u g y s z é g y ö l j é k m á g i k á t. Itt fúrón, sarlón, kalapácson ültek.

Itt is vacsoráztak, a vendégek pedig az asztalnál. Vacsora után a vendégek elkiáltották: S e f ú r ó, s e k á l á p á ō c s! M á k á s z á ō l o k, h ó n á p g y ű t ö k!

A menyasszony ekkor fölállt, elindult a sarokból és végigapolta őket. A vendégek meg ezért pénzt dobtak a tányérba, amit a koma hordozott körül. Amig a lány apolgatott, a fiú ott ült maga a sarokban. Amikor a lány befejezte, a fiú is fölállt s oda ültették mindkettőjüket a t í k ö r alá, h u g y t ö b e t n e s z é g y ö j e n e k. Ezután nyers s ü t ő t /sütnivaló tök/ tettek az asztalra s talpára állitva leütötték a szárát s lyukakat fúrtak belé. Ezekbe tették a gyertyákat s meggyújtották, közben dalolták:

Á d i g á h á ō z á d b ó l k i n e m m é g y
M i g k i l e n c s z á ō l g y e r t y á e l
n e m é g

Á t i z e d i k i s m á ō r f é l b e é g
Á sz e r e l ö m m é g s e v o û t e l é g.

Menyasszonytánc régebben nem volt. Az csak újabban van szokásban. A szórakozásnak a következő módját őrizte meg a szájhagyomány: ami meténget nem használtak föl koszorúcsinálásra, azt zsákba kötötték s ha már meggyújtották a sütőbe a gyertyákat, előhozták a zsákot, k á r é j b á álltak s dalolva k ó l é t, d e r e n k á ō t, csárdást jártak. A zsák annál volt, aki a karéj közepén táncolt s az mindig átadta valakinek. Ilyenkor helyet is cseréltek.

A lakodalomban játszottak k ú t b á e s ő c s k é t is. Egyet maguk közül székre ültettek s azt mondták rá, hogy a kútba esett.

- Ki húzi ki? - kérdezte a koma.

A széken ülő szólitott valakit, az megapolta s odaült a helyébe, vagyis helyet cseréltek.

I g y m u l á s z t i k m á g i k á t m i n d ö r ö k é, c s á k d á n o l t á k, n e m h ú z h á t i k á h e g e d ü t sx s e, n e m v o û t -magyarázta Pikó Estör nenike és Kuruc Julis nene.

Ha valaki nem akart játszani vagy táncolni, b ö t y ö k r e k ö t é k á k e n d ő r u v á ō t s azzal ütötték az ünneprontót. Igy hát menni kellett, ha akart, ha nem.

Amikor a gyertyák elégtek, elvezették a vőlegényt és menyasszonyt lefektetni. Amig azok az ólban vetkőztek, addig kint a vendégnép dalolt. A fiú csizmáját a menyasszony húzta le s jelképesen hozzáütötte a fiú homlokához. A vőlegény pedig a menyasszony cipőjét húzta le s odaütötte megint csak jelképesen a lány homlokához.

A l á k z i s nép lassan újra visszatért a nagyházba s tovább mulatott, most már a fiatalok nélkül. Kora reggel azonban újra dallal költötték a fiatalokat.

Az új asszonyt bekisérték a nagyszoba közepére, ahol a fiú komája megfésülte, csak úgy jelképesen, egy kicsit, de a f ö l k o n t y o l á ō s t már a komaasszony végezte, s mondta:

M o s t f ö l t e t e d á k o n t y o t,
v e d f ö l á g o n d o t.

Ezután kivezették az új asszonyt a szenesházba, ott söprűt adtak a kezébe. Kannát, fát raktak elé s elmondták, hogy a söprés, a fahordás, a vizhordás most már az ő gondja lesz, mig a n á p á főz.

Á z ú c á ō t i s b é s [illegible] k p é v á ō v á l. Azt is ő az új asszonynak kellett fölsöpörni.

Ma már az egész szertartásból csak az egyházi maradt meg, ezenkivül a kikérés és a kérdések. Uj mozzanat a menyasszonytánc. Kebélcse helyett pedig polgári, fehér esküvőruhában kötnek házasságot.

A régi anyakönyveket lapozva megfigyelhető, hogy Harasztiban igen virágzott az endogámia. A lányok ma már szivesen mennek férjhez más falubelihez, sőt más nemzetiségűhöz is.

Ebben a tekintetben egészen elpolgáriasodott Haraszti. A gyors, ütemes fejlődés ezen a vonalon figyelhető meg leginkább, s történt a legtermészetesebben, a legkevesebb tragédiával.

f/ halál - temetés

"Mindönik megrendölte hálónák a kebölcsét -magyarázta Kuruc Julis nenike. - Kicosán ákárt meni á máōsviláōgrá is" - hunyorgott a szemével.

Hanem bizony amikor Kuruc Julis nenike megvendógelt izes ecetös bábcsáōvál, amibe véreshurka is főtt, és egy kicsit fölmelegedtünk, elárulta, hogy ő is megrendölte hálókáōnák á szerit. Elő is vette a ládából. Különben, az idősebb nemzedék még ma is, mind ezt teszi Harasztiban. Előre készülnek a halálra.

És ha bekövetkezik?

Rögtön jelentik a hálot-bírónák.

Az egyik harasztí jegyzőkönyvben a következő tartalmú papirszeletet találtam: ""Halot Ferentz Ferentz. Meg halt 10 Juny temettetet 12 1839. ... élt 53 évet. Sinlődő nyavajába. Visgáló Magdika István."

1952-1953-ban Kányos Ábel bácsiká vót á hálot-bíró. Hogy régebben kik voltak? Egy jegyzőkönyvben sem találtam bejegyezve a nevüket, de voltak, az biztos, mert a szájhagyomány tud róla.

A halottat a táluspárnáōvál együtt leveszik az ágyról és a padlóra teszik. Lemossák, majd fölöltöztetik hálószeribe.

Ezután kinyútóztátik á hideg áōgyon.

Amig a halottat bent ravatalozták a nagyházban, a

a t í k ö r alatt a szoba közepén nyújtóztatták ki. A tükröt vagy beforditották a fal felé, vagy letakarták fekete-vesszős p ö s z m é s k e n d ö r u v á ō v á l, amit maguk szőttek. Amig a halott a nagyházban volt, a szemetet a sarokba söpörték, mikor vitték ki a halottat a temetőbe, akkor ebben az irányban dobták ki utána a szemetet is, hogy ne járjon haza.

A halottat mikor ráteszik a hideg ágyra, letakarják h á l ó p o n y v á ō v á l. Erre jön újabban a szemfedél. A négy sarkából keresztbe levágnak egy kicsikét, azt egy lapát parázsra teszik és füstjével megfüstölik magukat és a házat, hogy a halott szelleme ne bántsa őket. Igy magyarázta Kurus Julis nenike.

A halott mellett a család egész nap virraszt. Az ágy két oldalán, a halott fejének irányában, két széket tesznek, s odaülnek legközelebbi rokonai. A távoli rokonok, ismerősök, szomszédok csak éjjel virrasztják a halottat. Régebben a n à g y é n ö k ö s e m b ö r ö k énekeltek és virrasztották a halottat. A szájhagyomány Illés Dora Esványt, Siklósi Petyó Esványt, Pipác Illést, Pétör Ábel bácsikát, Brátyó Joszó bácsit és Balázs Jánost tartja nagy éneklőknek. Történt ilyenkor, hogy virrasztás alatt még iszogattak, meg ettek is.

Szájhagyomány őrzi, hogy régebben nem ültettek virágot, ehelyett o r v o s k o p o r s ó t tettek a sirra, amit falubeli faragómester készitett mindig. Illés Péter Pistának volt még orvoskoporsója. Ez az orvoskoporsó háromszög alakú volt /ld. a rajzot / s amikor elhantolták a halottat, rátették az orvoskoporsót a sirhelyre. Ugyanakkor két c ü v e k ö t is ütöttek abban az irányban, ahol a halott lábait gondolták. Ma már csak egy c ü v e k ö t vernek a lábhely irányába. Az orvoskoporsókra pedig már csak az öregek emlékeznek.

A halottat a temetőben mindig a legközelebbi hozzátartozója siratta. Így van ez szokásban ma is.

Csonka nene, a szájhagyomány szerint, a következőképp siratta el férjét:

Áz isten áőlgyá meg áz egész fálut, hugy kijüt á temetésödre édös jó páőrcsám.

"Oszt terögetőzöt á kezivel. Pökdösöt is áőm" - magyarázta Pozsár Nancsi nanóka és Pikó Estör nenike. És tovább idéztek Csonka nene siratásából:

Édös árányos/ uráccskáőm, hutyó szeretel mikor fiátál vóltám. Kilenc monyástul féltő dráőgá jó párcsáőm. Jájájáj édös uráccskáőm. Jáj éneköm, megbetegedet á kán málácká, ki vági meg á fülét?

Kuruc neni mondta, mikor meghált réfiké́m: /az ura/ "Édös topos tőkém, édös ápócsáőm..."

Illésné, Kürtös Eszter pedig így siratta édesapját:

Dráőgá, édös ápikáőm ákárháőnyszor kelöt meni váláhová béfogtád á lovát, mindönt csák neköm tetél.

Kedves édös ápikáőm így még senkit se temetek. Jájáj, máőr mine nem meritek ki á vizet?

A sirgödörbe ugyanis talajviz szökött, amikor a halottat leengedték, úgyhogy a koporsó úszott.

Örökké voût egy rigmus egyöm, egy jáj-szó - magyarázta Pikó Estör nenike.

Kuruc nenike mondta:

Jáj édös ápikáōm, kejék ked föl, mer megijed nágáōbá.

A halottat pedig, mikor halálos ágyán vergődött, igy biztatták: Ne féjön, há meghál, káp egy jájszót.

Illésné pedig ezt mondta nekem magyarázónk:

Há fáōj, ákor böcsületösen megsirátik.

Ha valakit nem siratták meg, ha nem szerették és nem sajnálták igazán, akkor járta a mondás: "Jáj sehuty ó se siráti, még á segin is fojik á könyel"

A hálóti tort a temetés után tartották. A temetőből egyenesen a tórbá mentek. Ha megérkeztek a házhoz, a küszöbön lavór várta őket, benne viszke. Megmosták a kezüket és bényiztek a kemencébe, hugy ne féjönek. De a haraszti szájhagyomány még azt is őrzi, hogy: ha halott van, nem jó áōlni és várni a küszöbön.

A gyászoló család rendszerint paprikást tálalt ilyenkor, vagy sült hust. Persze, ittak is rá.

A siratás és a tor még ma is szokásban van.

Statisztikai adatok

A születésről, halálról és házasságokról a haraszti anyakönyvek statisztikai adatokat is őriznek. Számok, csupa számok 1798-tól 1953-ig, de aki alattuk nem érzi a csökönyös ragaszkodást az élethez, az sose tudja majd megérteni a harasztiakat. Azokat a harasztiakat, akik mocsáron, lápon épitették föl otthonaikat és megmaradtak. Azokat a harasztiakat, akik lábbal tapodták az urbáriális könyvecskéket, mert azt tartották, hogy Haraszti u r á t l á n f ö d.

Anyakönyvi kivonatok, csupa számok 1789-től 1953-ig.

Év	Születtek lány	Születtek fiú	Házasodtak	Meghaltak, s ha nagyobb számban miben	Szaporodás	Fogyás
1789	10	10	19	14	6	-
1790	14	14	15	19	9	-
1791	15	21	9	32	4	-
1792	17	14	1	15	16	-
1793	16	16	9	19	13	-
1794	16	12	10	27	1	-
1795	12	17	1	15	14	-
1796	14	14	15	16	12	-
1797	16	15	4	15	16	-
1798	14	23	16	28	9	-
1799	17	20	2	32	5	-
1800	16	22	8	17	21	-
1801	16	21	10	24	13	-
1802	5	23	4	26	2	-
1803	25	11	6	49	-	13
1804	19	23	5	27	15	-
1805	19	10	17	17	12	-
1806	20	23	7	21	22	-
1807	24	11	14	28	7	-
1808	23	18	5	34	7	-
1809	6	21	8	14	13	-
1810	25	11	15	26	10	-
1811	19	17	9	22	14	-
1812	15	13	12	28	-	-
1813	16	20	8	34	2	-
1814	14	20	5	16	18	-
1815	9	11	12	32	-	12

1816	14	13	14	1o	17	-
1817	18	12	16	20	10	-
1818	10	10	12	17	3	-
1819	15	7	16	28	-	6
1820	11	14	6	19	6	-
1821	14	11	26	22	3	-
1822	9	15	20	15	9	-
1823	12	10	32	24	-	2
1824	12	11	19	16	7	-
1825	12	19	5	21	10	-
1826	6	6	13	33	-	21
1827	14	13	19	14	13	-
1828	12	6	3	32	-	14
1829	8	10	13	23	-	5
1830	6	13	4	43	-	24
1831	10	8	16	33	-	15
1832	12	10	6	32	-	10
1833	13	8	14	21	-	-
1834	16	11	16	28	-	1
1835	17	12	10	29	-	-
1836	9	15	9	62 kolerában	-	38
1837	10	21	15	18	13	-
1838	14	13	13	24	3	-
1839	14	11	19	21	5	-
1840	8	11	8	20	-	1
1841	15	16	4	23	8	-
1842	17	10	14	19	8	-
1843	12	15	6	35	-	8
1844	12	16	12	24	4	-

1845	17	11	9	17		11	-
1846	13	8	9	24		-	3
1847	14	11	7	36		-	11
1848	7	8	-	32		-	17
1849	15	11	7	41		-	15
1850	7	14	13	23		-	2
1851	12	10	8	15		7	-
1852	13	9	4	30		-	8
1853	16	18	3	25		9	-
1854	7	10	7	21		-	4
1855	4	10	23	19		-	5
1856	11	9	2	15		5	-
1857	14	9	10	16		7	-
1858	11	11	9	25		-	3
1859	3	12	4	13		2	-
1860	10	9	3	22	vérhas	-	3
1861	9	7	20	22		-	6
1862	16	5	9	24		-	3
1863	18	11	11	20		9	-
1864	11	16	2	44	vérhas és himlő	-	17
1865	16	12	8	30		-	2
1866	13	12	8	16		9	-
1867	16	9	8	20		5	-
1868	13	12	7	19		6	-
1869	19	11	2	21		9	-
1870	10	10	3	27		-	7
1871	6	12	3	37	vérhas	-	19
1872	7	4	15	38	hurut	-	27
1873	8	12	11	121	kolera	-	101

1874	7	8	9	36		-	21
1875	11	11	4	20		2	-
1876	12	13	6	19		6	-
1877	5	9	8	19		-	5
1878	10	9	9	18		1	-
1879	7	8	6	11		4	-
1880	5	17	3	24		-	2
1881	13	13	5	16		10	-
1882	5	5	6	11		-	1
1883	7	9	9	18		-	2
1884	9	12	10	19		2	-
1885	10	8	5	13		5	-
1886	8	6	6	26		-	12
1887	7	11	7	8		10	-
1888	2	5	7	12		-	5
1889	4	13	5	16		1	-
1890	4	7	4	15		-	4
1891	7	8	6	18	tifusz	-	3
1892	11	11	3	23		-	1
1893	13	8	6	28		-	8
1894	13	5	5	14		4	-
1895	7	7	9	16		-	2
1896	8	9	16	24		-	7
1897	8	5	6	22		-	9
1898	4	9	6	17		-	4
1899	5	7	10	26		-	14
1900	9	10	16	14		5	-
1901	6	6	6	13		-	1
1902	11	11	9	11		11	-

1903	17	20	7	31		6	-
1904	13	8	16	15		6	-
1905	11	13	11	20		4	-
1906	4	11	3	14		1	-
1907	2	8	5	8		2	-
1908	8	8	4	29	sarlah	-	13
1909	7	10	6	11		6	-
1910	9	5	5	12		2	-
1911	10	11	6	15		6	-
1912	5	9	4	15		-	1
1913	10	6	5	20		-	4
1914	4	5	1	11		-	2
1915	5	3	2	26	vöröszél	-	18
1916	2	2	-	8		-	4
1917	1	4	4	12		-	7
1918	1	2	4	7		-	4
1919	3	10	10	12		1	-
1920	3	6	7	9		-	-
1921	7	6	8	18		-	5
1923	1	6	1	9		-	2
1924	5	2	5	11		-	4
1925	2	4	1	8		-	2
1926	5	1	1	10		-	4
1927	1	3	6	13		-	9
1928	3	3	2	11		-	5
1929	1	2	3	14		-	11
1930	4	5	2	11		-	2
1931	3	3	7	6		-	-
1932	7	4	4	6		5	-

1933	6	6	-	13	-	1
1934	5	3	4	12	-	4
1935	7	4	4	13	-	2
1936	4	1	4	7	-	2
1937	1	3	2	7	-	3
1938	5	2	4	13	-	6
1939	2	2	2	6	-	2
1940	4	3	2	16	-	9
1941	2	4	2	8	-	2
1942	2	4	6	14	-	8
1943	2	4	=	16	-	10
1944	3	-	-	5	-	2
1945	-	-	2	10	-	10
1946	5	8	7	20	-	7
1947	15	9	7	16	8	-
1948	4	-	5	17	-	13
1949	5	4	6	12	-	3
1950	5	5	3	12	-	2
1951	5	7	10	10	2	-
1952	6	3	6	12	-	3

A D A T K Ö Z L Ő K:

Kuruc Julis nene, Kürtös Pikó Estör /meghalt 1956-ban/, Sülyös Palkó Miklós, Balázs Pipac Ferenc, Antal János, Mikó Éva, Istóka Éva és Varsányi Julis nenike, Sülyös Setom apó. Illés Éva nenike, Batona Rebe, Marcsit Péjó Éva nene, Illés Pikó Palkó, Pozsár Csószó Ferenc és felesége. Mindannyian őslakók és földmüvelésből élők. Kivételek: Illés Pikó Palkó, aki őslakó ugyan, 1945-ig földmüves, azóta azonban egy ideig a helyi Népbizottság elnöke, ujabban a Lacházi Téglagyár igazgatója. Ezenkivül Antal János, akinek csak édesanyja haraszti őslakos, édesapja viszont szt. lászlai őslakók gyereke, aki ugy nősült be Harasztiba.

Az adatgyüjtés helye: Haraszti, Szlavónia

Az adatgyüjtés ideje: 1953-1956

Az adatok ellenőrzésének munkáját 1958 nyarán végeztem.

J E G Y Z E T

/könyvek,cikkek,irások amelyekre kéziratomban hivatkozom/:

1/ Pesty Frigyes "Az eltünt régi vármegyék" 1:254-305

2/ Döme Izra "Kórógy multja" Magyar Képes Ujság"11.évf.1953 5.sz. 2.old.

3/ - " -

4/ - " -

5/ Balassa József "A szlavóniai magyarokról" Bpesti Szemle,1894.79.köt.211,212,213.sz. 1-17.

6/ Pesty Frigyes i.m.L:293

7/ Bartha Katalin "Egy elfelejtett magyar népsziget:a szlavóniai magyarság" Kalangya, 1940,9.évf.2-3 kettősszám.

8/ Botka Tivadar " Tájékozódás az eltünt magyar Valkó-vármegyéről" Századok,1868:457.

9/ Josip Bösendorfer: "Slavonija" Osjek.

10/ Győrffy István "Magyar nép.magyar föld" Bpest,1942:20

11/ Stjepan Postic "Agronomska ekskurzija zagrebackog sveucilista u Osjek i okolicu" Zgb. 1928:6

12/ Kreutzer "Die Vuka-Regulierung"

13/ Stjepan Postic i.m.:11.

14/ Kreutzer i.m. és Stjepan Postic i.m.:7.

15/ Ladislav és Bela Adamovic kérvénye 1887-ből,okirat.

16/ "Maria Adamovic szül. Jankovic grófnő kérvénye 1889-ből a harasztiak névjegyzékével" okirat - a szerző tulajdonában-

17/ A haraszti ref. eklézsiában megőrzött jegyzőkönyvek és anyakönyvek:
Matricula 1. 1759-1789
Matricula 2. 1789-től máig. /1950 óta ez a Matricula a haraszti Népbizottság birtokában van/
Protokollum A.
Protokollum B.
Protocollum C.
Protocollum 4.
Jegyző Könyv 1821-ből. /A szerző birtokában/

18/ A haraszti rektori fizetés - Sz.485.
Kijegyzés Nagyszabó Sándortól.

19/ Nagyszabó Sándor levele.

* A tájszók magyarázatát nem adom a dolgozat keretét belül, mivel azok megtalálhatók "A haraszti nyelvjárás szókincse. Szójegyzék." c. szakdolgozatomban, 1-XXXVIII, és 1-158. old. -

I R O D A L O M :

Ágoston Mihály — "A szlavóniai magyarság és a Julián Egyesület"Kalangya,1940.1X.évf.11.sz.477-485.

Balassa József — "A szlavóniai magyarokról"Bpesti Szemle, 1894,79.köt.211,212,213 sz.

Balassa József — "A szlavóniai nyelvjárás" Különnyomat a MNyőr XXlll.köt.1894.

D.Bartha Katalin — "Egy elfelejtett magyar népsziget:a szlavóniai magyarság" 1940.1X.évf.2-3.sz.

D.Bartha Katalin — "Szlavóniai népnyelvi szövegek" Magyar Népnyelv 111.1941.377-380.

D.Bartha Katalin — "Mutatvány a készülő szlavóniai szótárból" - A,Á - Magyar Népnyelv 111.1941 381-387

D.Bartha Katalin — "A szlavóniai nyelvjárás szóképzése" Magyar nyelvjárások 1.1951.34-63.

Bona Julia — "Lakodalmi szokások Harasztiban" Hid, 1954,7-8 kettőssszám

Bona Julia — "A lentermelés és feldolgozása Haraszti-ban".Néprajzi dolgozatok.Különnyomat az Acta Universitatis Segediensis. - Néprajz és Nyelvtudomány - 1959.

Botka Tivadar — "Tájékozódás az eltünt magyar Valkó-Vármegyéről" Századok,1868.

Bösendorfer Josip — "Agrarni odnosi u Slavóniji" Zgb.1950. Izd.Jug.Akad.

Garay Ákos — "Szlavóniai régi magyar faluk" Népr.Ért. 1911.

Garay Ákos — Régi magyar férfihajviselet" Különnyomat a Népr.Ért.1911:4

Garay Ákos — "A szlavóniai gyüjtés"A Kisfaludi Társaság megbizásából - Néprajzi Muzeum, Ethnologiai adattár,jelzet nélkül.Kézirat.

Jantolek Stevan — "Istorija drzave i prava Hrvatske od XVI do XIX stoleca" Bgd. Naucna knjiga 1952

Katona József — szt.lászlai lakos katonakönyve az 1860-as évekből.Tartalma: katonaszövegek,versek,levelek,trufa.Megtalálható a Népr. Muzeumban,Bpest.Sz.:Ea.001125

Klaic Vjekoslav — Matturina.Slavonska daca u srednjem veku."Zgb.1904. Prestampano iz knjige 157 "Rad"-a Jug.Akad.

Klaic Vjekoslav — "Slavonija od X do XIII stoleca" Zgb-1882

Kreutzer — "Die Vuka-Regulierung"

Lampe Frid.Ad. — "Historija ecclesias reformatas in Hungaria et Transylvania"1728.II.köt.

Kis Lajos — "A szlavóniai sziget-magyarság ősi népzenéje" Kalangya,1941.X.évf.1-2 sz.

Kis Lajos — "A szlavóniai magyar népdalok" Bpest, 1943.Különnyomat a Kodály Zoltán emlékkönyvből.

Penavin Olga — "A szlavóniai sziget-magyarság" Hid, 1950,XIV.évf.11-12.sz.;1951.XV.évf.1.sz

Penavin Olga — "Szlavóniai magyar népballadák" Hid,1951 XV.évf.10-11.kettősszám.

Penavin Olga "Izvestaj o dijalektoloskom istrazivackom radu obavljenom u vremenu od 17-29 septembra 1957 godine po selima Slavonije sa madjarskim zivljem /Koröd,Laslovo/.Godisnjak Filozofskog fakulteta.Knj.11.1957.

Penavin Olga dr. "Kórógy nyelvében található idegen elemek" Godisnjak Filozofskog fakulteta.Knj.111.1958.229-240.

Penavin Olga dr. "Kórógy lakosságának névanyaga" MNyőr. 1958.4.sz.476-481.

Postic Stjepan "Agronomska ekskurzija zagrebackog sveucilista u Osjek i okolicu"Zgb.1928.

Ruh György "Magyarok Horvátországban"Kézirat.Sipos Mihály,kórógyi tiszteletes tulajdona

Szarvas Gábor "A szlavóniai tájszólás" 1-11.rész MNyőr.1876 ; 1 rész:9-13.old. 11.rész 61-65.old.

LEVÉLTÁRI ANYAG : A haraszti ref.eklézsiában megőrzött jegyzőkönyvek és anyakönyvek.

Az eszéki levéltárban megtalálható defterek.

A haraszti Népbizottság padlásán felhalmozott - rendezetlen - okiratanyag egy része,amit átnéztem.A teljes anyag felmérése még hátra van.

F Ü G G E L É K

/irattári és levéltári anyag/

Protokolium A, B, C, 4. -

1790 október 12-én.

Illyés János birósságában "Néhai Ferenc Sándor fia, Illyés, édesanyja Hango Katalin. Fent nevezett Ferenc Illyés mint vádoltatott, hogy Balogh Mihály házát meggyújtotta volna. A helység elöljárói próbálták, hogy bizonyságot tehessenek rá, de nem találtunk, ezért most is abban maradt. Ha jövőben bizonyság találtatik reá egész cselekedete is elővétetik. Most 8 korbáccsal megbüntettetik káromkodásért."

1805 július 14:

"Kuruc Józsefné Magdika Istvánt azzal hirelte, gyalázta, hogy Illyés Jánosnéval együtt lettek volna, de semmit sem tudott bizonyitani. Nem különben Balázs Jánosról is olyan forma gyalázásokat költött. Mint minden alap nélkül másokat gyalázásba keverő személy 12 korbácsra itéltetik."

1805 október 13:

"Süllyös István az uraság szérüjén Kürtös Sándorékkal valami csekélységen összve veszvén, minthogy Kürtös Sándornak szólott: "Vén disznó". A fiának pedig azt mondta: "Csinálom a papod" ezért is 12 pálcára büntetődött."

1806 június 16:

"Mosoni Illyésné Pap Éva Becze Mihályné kócsagjából egy keszkenőt lopott és sok keresés után is meg nem mondott, sőt alatomban másokat adott. Végeztük, hogy keszkenő legyen ugyan az övé, de a lopásért, az eliktatásért és a háznép közt háborúság támasztásáért 8 korbácsra büntettetett."

1806 október 14:

"Perkó Istvánt harangozónak megfogadtuk négy kila búza fizetésre és a rabot szolgálaton kivül minden szolgálattól szabados lesz."

1806 november 2:

"Gál Illyés Izsák József fiával a Nagy révben a kaszérral vágott tisztáson halászni akarván a hajó miatt rutul öszve vesztek, egymást a vizbe hányták, szigonnyal kötötték, szidták a teremtetésük. Minthogy Gál Illyés volt a verekedésnek legnagyobb oka és legjobban káromkodott 6 pálcára büntetődött."

1806 december 26:

"Kürtös Sándor Batona Jánosnéval Istóka Évával sokáig szóban lévén, kivált abban, hogy nemrégiben Istóka Miklós házában együtt voltak estve későn. A paráznaságot ugyan tagadták, de az akarást és a tsókolást megvallották ezért 12 pálcára büntetődtek."

1807 augusztus 1:

"Ifjú Süllyös Mihály minthogy az Elöljárókat utcza előtt azon mocskosságokkal gyalázta, hogy csak pálinkájért tudnak itélni, ezen becstelenitésért 10 pálcára itéltetett."

1811 június 30:

"Dudás István és Dudás Dávid ~~xxxxx~~ testvératyafiak verekedvén és egymást káromolván hat-hat pálcára büntetődtek. A felesége Dudás Dávidné is büntetésre itéltetett mert békeveredett a veszekedésbe, de mivel viselős, máskorra marad."

1812 november 8:

"Péter Mária Mosonyi Dávidné Törvényt biráltatván azért hogy a testvér nénjét Istóka ~~xxxx~~ Illyésnének két terités lenjét ellopott, nem különben Mosonyi Mihályné asszonytól is egynéhány markot. Ezenkivül prédikátort, birót és másikat is már több izben összecsunyitotta sőt tulajdon javait s nehezen szerzett keresményeit is eltékozolni és részegeskedni szokta, 12 korbácsra büntettetett."

1814 március 27:

"Ujra felállitván helybeli törvényszékünk legelőször is Pozsár Illyés hivatott eleibe, hogy a télen helységünk Birója Istóka Miklós házánál gyülés lévén, a többek közt öreg-fiát Kürtös Istvánt gyalázta mondván "hamis volt". Melyért is 12 pálcára büntettetett, de mivelhogy szépen kérte és követte az esküdteket és magát minden jóra kötelezte, felét elengedték és 6 pálcát szenvedett

1814 május 8:

"Süllyös Pál a Karhas tiszta táján a csónakjából gyékényt húzván kiesett a vizbe s rögzött szokása szerint ijedtében nem hogy imádkozott volna hanem még teremtettével káromkodott, amely ről mikor intették volna az esküdtek még azt mondta: ha a pap vagy az isten ott volna is káromkodott volna, melyért 6 pálcára büntetődött."

1814 május 30:

Illyés András Ferenc Dávid birót szidta mondván "Nem Uram nekem" /s azt is hozzátette: Csinálom a lelkit/ melyért 6 pálcára büntettetett. Ugyanő a birák keze közül, mikor büntették, erővel kiszabadult. Földes uraságnak bejelentetett és három napi munkára büntettetett."

1817 március:

"Istóka Sámuelné Roszity Éva a nyelviért 3-om korbácsra büntettetett."

1817 május 26:

"Süllyös Mihály esküdt, testvér ötsével Jánossal verekedvén Mihálynak ugyan most egyszer mint becsületes esküdtnek megengedődött. Megelégedett a gyülésünk azzal, hogy megkövetett bennünket és magát minden jóra kötelezte, az ötse pedig mint a verekedés szerzője és kezdője 12 pálcára büntettetett."

1821 október 7:

"Ferenc János botrány késztető szavaiért 12 botnak kiállására méltónak ítéltet. Minekutána a Prédikátor kötelessége Ferenc vétkének utálatosságát észrevenni és jobbulásra serkentetett.

1826 június 11-én tartott ülés anyagából:

"Kürtös Illyés, Marcsit Miklós, Izsák István mint káromkodók elől hivattal és hat pálcával büntettettek." /15.old./

1826 október 1:

"Illyés István a teremtő Istennek szidalmazásáért egy éjszaka a Sztrázsa Házban tartatott és 12 bottal elbocsátatott." /16.old./

1826 október 19:

"Süllyös József, Marcsit Miklós, Mágdika István és Süllyös Miklós kanász ifjak megvallották, hogy a Temetőből a széltől letördelt fákat egyszer is, másszor is hordták s lopták. Végeztetett: mindenik egy-egy kocsi fát tartozik hozni a T.Prédikátornak." /17.old./

1827 áprilisában:

"Ugyan ezen ülésben a mostani öreg és betegeskedő bába mellé Pozsár Katalint Süllyös Jánosnét rendeltük segédnek." /19.old./

1827 június 10:

~~Illyés~~ "Illyés Ferenc és Pozsár István mint nyakas és engedetlen emberek a sokszori intés és fenyegetés után is arra a nyakasságra vetemedett, hogy Ó-dicséreteket énekeltek harangozás alatt a Templomban. Hogy tehát már valahára a Fő tisztelendő Superdia parancsolatjának elég tétessék vasárnap mindjárt elküldöttem Curator Süllyös Miklós Uramat, hogy biró uram által másnapra az Elöljáróságot hivassa össze és az emlitett nyakas eseteket pálcával megbüntessük. De az elöljárók felém sem jöttek sőt még csak nem

is izentek, hogy mit akarnak.

Az Előljáróságnak ezen cselekedetét /minthogy már ezt máskor is cselekedte/ úgy vettem, mint amely által a Főtisztelendő Superdia parancsolatját föl sem veszi, a Papot pedig bolondá tenni igyekezik.

A következendő vasárnap 17 júliusában tartatott gyülésben meg nem jelentem hanem irás által értésére adtam az Előljáróságnak: 1. azt hogy a Helységet vagy a polgári ügyes-bajos dolgokat illető gyülésekben velük egy széken nem fogok ülni, mint hogy az ő maguk viselkedésével nem vagyok megelégedve; 2. hogy Illyés Ferencet és Pozsár Istvánt büntessék meg. Csak annyit tettek eleget, hogy előhivatták őket és hozzám utasitották engedelmet kérni. Én pedig által látván ebből is azt, hogy micsoda kedvetlen az előljáróság a Fő Superdia parancsolatja végrehajtásában, noha az emlitett nyakas ifjak sokszor bocsátottak már elém e-tekintetben mégis megengedtem neki és igy büntetés nélkül elmehettek." /23-24.old./

1827 július 8:

"Délután Istentisztelet alkalmatosságával a nyakasságáról esméretes Balázs Mihály is Ó-dicséreteket énekelt. Ekkor én gondolkodtam, hogy mitévő legyek most már, amidőn még maguk az Előljárók sem akarnak a Fő Tiszt.Superdia parancsolatja végrehajtásában segitségül lenni. - Hogy már a Fő Tiszt.Superdia parancsolatja valaha végbe menjen mint pedig az én amiatt való bosszankodásomnak vége legyen. Erre határoztam magamat, hogy többé nem idvezlem a Harasztiakat /mert ahol a kérés, az intés, az okossággal való oktatás és világositás nem használ semmit ott hiába minden/ hanem folyamodon a Méltóságos Urasághoz. Melyre nézve Süllyös János öreg birót előhivattam és megmondtam nekie, hogy másnapra Csepinba nekem kocsit rendeljen és Balázs Miskát is kötözve bevitesse. De ő elugorván ebből semmi sem lett, hanem én magam csak ugyan elmentem a Mél-

tóságos Uraságnál a dolgot lebeszéltem, aki igéretet is tett, hogy rövid időn belül a Tek.fiskális Urat küldi a nyakasság és engedetlenség megzabolázására. Mely meg is lett 22 júliusában.

22 júliusában tehát Tekintetes Fiskális Gyurkovics Theodorus Ur, hogy a dolog annál törvényesebben menjen gyülést tartott, amelyen oskola Rektor és Norarius Nemes Veresi János, mint Előljárók: Balázs János, Magdika Sándor, Magdika István, Istóka Miklós, Istóka János, Sülyös Miklós, Curator Sülyös János, öreg biró Magdika Miklós és még ezeknek irója /Szilágyi István, prédikátor B.J. megjegyzése/ is jelen voltak: amidőn Tek.Fiskális Ur: 1. az Előljárókat kérdette meg a felől, hogy tudva van-e előtte a Fő-tisztelendő Superdiának az a parancsolatja, hogy a régi ó-énekes könyvben lévő dicséreteket nem szabad a Templomban énekelni? Erre az Elől járók Igen issel felelvén a Tek.fiskális Ur őket dorgálta és többek között azt mondotta, hogy: ti vagytok hát itt a hibásak és a büntetésre méltók, mivel hogy a népet nem intitek az engedelmességre.

2. Balázs Mihályt a gyülés eleibe behivatta és ettől is megkérdezte: tudod-e, hogy a régi énekes könyvből nem szabad énekelni? Ez is megvallván azt hogy tudja. Erre a Tek.fiskális Ur azt mondta: nohát mint nyakas és engedetlen 12 pálcát kapsz. Balázs Miska mentette magát, hogy szép ének volt az. De erre a felelet a fiskális úrtól az volt, az nem kérdés, annak te nem lehetsz megitélője, az Ekkla igazgatója. Az Isteni tiszteletek elrendelése nem is a polgárokra van bizva, hanem a papokra és főleg a Superdiára, amit az rendel annak meg kell lenni. A 12 botot mindjárt kikapod. Ezen közben Balázs János mint báttya, Istóka Miklós mint ipa ezen nyakasért felszólaltak, holmi haszontalanságokat hoztak fel mentségül, ti, hogy Szt.Lászlón is éneklik és hogy a Fő Tisztö Superiatendeno Urunk, mikor itt járt megengedte nekik az ó-könyvből való

éneklést. In ezeket a mentségeket halván által láttam, hogy ezek arra céloznak, hogy a nyakas és engedetlen Balázs Miska büntetlen maradjon és igy hogy Balázs Jánosnak akaratja nem pedig a Fő Tisztő Superdia parancsolatja áljon meg és legyen szent. Megindultam és Balázs Jánost lefestettem... és haragomban azt is mondtam, hogy ha igy akarnak bánnia a Harasztiak mint Superdia parancsolatjával, mint a pappal, úgy nem kellenek sem pap sem rector, mert Balázs János jó lesz papnak, az ötse pedig cantornak.

Tek.Fiskális Ur az én indulatos, de valósággal igaz szavaim elvégződése után igy szólott: Hallod-e te ha többé igy feleselsz megcsapattatol, az Előljáróságból kitétetel.

Melyre Balázs János igy felelt: Köszönöm Tek.Fiskális Uram én nem is jövök többet a gyülésekbe, a templomban is a szókembe nem megyek.

Végén oda ment a dolog, hogy Balázs Mihálynak mind az én, mind a Rector Ur, mind a többi Előljárók kérésére elengedett Tek.Fiskális Ur 6 pálcát, 6-ot pedig reája üttetet az ő nyakasságáért. Ezzel elvégződött a gyülés, hanem az analfabétos Istóka Miklós mikor kifelé jött kezdett porolni és pattogni, azért ötet a Tek. fiskális úr visszahivta és mint durva embert 3 pálcára méltónak itélte, és már neki ki is adatta volna, ha én és Rektor Uram nem könyörögtünk volna érette /24, 25, 26.old./

1827 október 7:

"Értésére adtam az Előljáróknak, hogy a most házasodni akaró ifjak között sokan vagynak olyanok, akik sem oskolába nem jártak, sem vasárnaponként délután a templomban benn nem maradtak és igy sem vallás alatt nem értik, sem pedig imátkozni nem tudnak. A felsőbb rendelések szerént az ilyeneket megeskettetni nem lehet. Hogy az efféle vallástalanságoknak vége szakadjon és a szülők gyermekeiket ezek után jobban tanitsák és a felsőbb rendeléseknek is

elég tétessék Végeztetett: Ennek utánna aki illendő /egy szó olvashatatlan. B.J./ nem tudnak adni, vagy 5 ftot tartoznak az Ekkla kasszájába fizetni, vagy pedig 12 pálcát kapnak."

1827 november 11:

"Miklós Pál, mind az öreg birót Sülyös Jánost, mind pedig Curator Sülyös Miklóst becstelen szókkal illetvén, hivattatott a gyülés eleibe, de nem jött. Mind nyakas mikor a templomból kijön fogattassék meg és 6 pálcával fizettessék ki. Meg is lett." /29.old.

1828 január 13:

"Pozsár Pál kisbiró maga megvalván és kibeszélvén, azt, hogy Milos Dávidné, Izsák Katalin őtet egész kisbirósága alatt kisértette és új esztendő estvéjén valósággal tisztátalanságra reá is vitte. Mind erről, mind pedig másoknak való magaajánlásáról és szolgálatjáról az asszony meggyőződtetvén. Végeztetett: A férfiút mint kisebb bünöst 6 pálca, az asszonyt pedig mint kisértőnek 12 korbács adatott. /30.old./

1829. ESZTENDŐBEN SEMMI NEVEZETES NEM ESETT. /30.old./

1830 június 11:

"Illyés Ferenc és Pozsár Dávid mert ismét a már elhagyott régi szokásban lévő énekeket énekelték a dorgálás után 7 pálcával elbocsátottak." /31.old./

1830 július 4:

"Pozsár Dávid, Jozics Illyés, Moseni Mihály, Pozsár József és Pozsár Pál veszekedésért és káromkodásért 6-6 pálcával megbüntettetett." /31.old./

1830 július 11:

"Jóni Mihály, mivel részeg létében káromkodott és az anyját is eltaszitotta és felbuktatta 8 bottal megbüntettetett." /31.old./

1833 március 10:

"Kürtös Illyés Falu szénája lopásán kapatván 6 pálcával megintetett." /32.old./

1833 március 10:

"Krizsa János a Fonó leányoknak a törvény ellen való befogadásáért 6 pálcára itéltetett. De beteg lévén nem jött elő." /33.old./

1834 július 29:

"Jegyzés: Istóka Ádámtól és Dávidtól a templom tövében lévő vagy nagyon közel lévő házhelyektől a T.Uraság az Előljáróknak kérésére és az én sok sürgetésemre és kérésemre csakugyan elvette és ezt a 4 ölből álló fundust a Templomnak adta. Ez a 4 ölből álló fundus a prédikátor és a Rector között egyformán osztatott ugyan fel, úgy hogy a rektor kertye is szintén úgy 2 ölel bővül mint a Papé, noha a Templomhoz való fundus csak magát a prédikátort illetné igazságosan. - Idővel hát ha a Papi és Rectori házak más helyre épitődnek, előbb is a T.Prédikátornak igaza lesz vissza kivánni az emlitett 2 ölnyi fundust a Rector kertyéből." /35-36.old./

1834 szept.14:

"Sülyös József Pap Ferencnek a kezeszárát verekedés közben összve törvén az Uraság Székire v.a Törvényszékre igazitottak megbékélés és egyetértés végett. De mint hogy az idehaza való megegyezést inkább szerették, megengedődött nekiök a szabad akarat szerént való egyezés és meg is egyeztek abban, hogy Sülyös József 15 ftot fizessen Pap Ferencnek a szenvedésért és idővesztésért." /36.old./

1835 november 23:

"Dudás Julis vagy igazánbul Botos Julis hajadon lány viselősnek látván szemre hivatott, - és megvallotta, hogy már mozgó gyermek van nála. - Kivel volt? Azt állitotta, hogy Mostoha ap-

jával sokszor /mert hogy vele járt a rátz falukra hétszámra dolgozni/. De Batona Jánossal és Magdika Illyéssel is volt egyszer." /37.old./

1836 november 1:

"Özvegy Joszics Illyésné - Süllyös Katalin és Jóni Miklósné Becze Sára a templomban való veszekedésért 4-4 korbáccsal intettek meg."

1838 június 24:

"Pozsár Sofia és Izsák Susanna a kurvalkodásra célzó s a Templomban végbe vitt babonás vér öntözéséért 6-6 korbácsra ítéltettek, az első kikapta, de a második itthon nem volt." /40.old./

1839 július 6-tól más kézirással vannak bejegyezve a megfigyelések. A későbbi aláírásokból kitűnik, hogy a bejegyző Csikós József prédikátor.

1841 április 18:

"Kürtös Illyés 3 portzió szénának az ellopásában találtatván arra ítéltetett, hogy a 3 portzió szénát 45 ftot fizessen, a megsértett igazságnak pedig 8 pálca elszenvedésével tegyen eleget. /45.old./

1841 május 16-ával fejeződik be az 1811-től 1841-ig vezetett jegyzőkönyv. Az 1842 utáni bejegyzések már a "Protokolum C"-ből valók.

1842 december 27:

"Ivo Miklós csekély a maga helyén tett intésért Jóni József esküdtet ocsmány káromlással illetvén ezért az esküdti egyesület melynek tagjai: Süllyös Miklós, Pozsár Dávid, Kürtös István, Illyés István esküdtek és Csikós József helybéli prédikátor megegyezésével 12 pálcára méltónak ítélte."

1843 június 21:

"Egybegyűlvén Magdika Dávid dolgában, aki azzal vádoltatik, hogy éjszakának idején a saját felesége mellől elkelvén rokonja Magdika József feleségéhez ment a maga o l t s á g á b a n /kiemelés tőlem B.J./ ámbár a parázna cselekedetnek végbemenetelét tagadják, mindazáltal az egyházi igazgatótest a férfiút 8 pálcára, a menyecskét pedig 8 korbácsra itélte méltónak."

1845 március 2:

"Keserves szókkal panaszolván öreg Süly ös József gazda, hogy fija ugyancsak József, azért, hogy megintette, hogy ne kenyerezzen harangszó előtt hanem várja meg mig a tűznél lévő étel megkészül s egyenek együtt, vigyázatlanságból azt is hozzátette, hogy: "Olyan etű mint a piszar" - rajta ugyan akkor nem hanem estve már, gyertya világánál, teljes méreggel bosszút állott, őtet irtóztató szitkokkal és káromkodásokkal halmozta, ocsmány mutogatásokkal gyalázta az egész család előtt. Ezeket maga sem tagadta a fiú, ezért 6 pálcára itéltetik."

1847 május 2:

"Minthogy tapasztaltatott némely a közjóval keveset gondoló emberektől, hogy az eklézsiai munkákra vagy éppen nem vagy csak sok mocskolódás és utánavaló járással hajtathatnak, az előljárók abban egyeztek meg, hogy akire a sor következik és kétszeri felszólitás után is a munkára meg nem jelen, minden g y a l o g n a p s z á m é r t /kiemelés tőlem - B.J./ köteles fizetni egy forintot, minden k o c s i s vagy i g á s /kiemelés tőlem - B.J./ napszámért pedig 2-2 forintot. Ha mindezáltal természeti lehetetlenség gátolná azon esetben a büntetés elengedtetik."

A kaloda és a deres az 1866-os évek után kezd igazán eltünni Haraszti társadalmi életéből. Az első ember Nagy Szabó Sándor, aki - ahogy ez a jegyzőkönyvből kitűnik - eleve ellene van a de-

resnek. Hogy hogyan alakult a büntetés formája, azt az alábbi jegyzőkönyvi kivonatokból láthatjuk a legvilágosabban. /Folytatás a már feltüntetett "Protokolium C"-ből./

1859 január 27:

"Egyházi tanácsunk előtt jelentetvén hogy Balogh József és Matyó Maris visszás házasságban élnek, mivel Balogh József egy itteni özveggyel Antal Máriával él titkos szerelmi viszonyban. Felhivattattak a házasfelek és kérdőre vonattattak. De itt kölcsönös szemrehányás után is a két házasfél között a békét nem lehetett helyre állitani. A Presbitérium tehát megintette a férfiút, hogy ha tagadja a vétket, úgy viselje magát, hogy azután még csak gyanú sem lehessen rá."

1894 február 18:

"Karman Lajos helyettes haraszti lelkész úr előadta, hogy Jóni Mari leányzó folyó hó 11-én lelkész úrra nyilatkoztatva oly trágár kifejezést használt mely az erkölcsiség nagymérvű fogyatkozását bizonyitja és inditványozta hogy a presbitérium mint a közerkölcsiség őre az erkölcstelen leányt példásan büntessék meg, mire nézve a presbitérium szótöbbséggel a következő itéletet hozta: Jóni Mari 5 forint pénzbüntetésre itéltetik és a templomban első padból eltávozni rendeltetik. Az itélet a vétkes tudtára adatott."

1903 január 29:

"Kürtös Pál a presbitérium ellen elkövetett szóbeli sértés miatt felhivattatott és felvetődött a kérdés, hogy vajjon a világi hatóságnál jelentessék-e vagy csak egyházi fegyelmi eljárás alá vonassék...

Miután Kürtös Pál a presbitérium előtt kijelentette, hogy azt megsérteni nem akarta s ezért sajnálatát fejezi ki, a presbitérium csak az egyházi fegyelmi eljárást inditja meg ellene."

Pénzbüntetésre itélték, amit az Ekkla kasszájába kellett befizetnie.

Atyafiságos Egyegyesség!

Mi alolirtak a mi familiánknak jövendőbeli állapotjára nézve atyafiságosan ebben eggyeztünk meg:

T.i. Hogy a mi 34 év olta egygyesült gazdaságunkban, a mi halálunk után, a mi mind két részről lévő, és lehető gyermekeink, egyenlő jussal birjanak és gazdálkodjanak, ollyan formán pedig, hogy ha valami kénszeritő környülállás őket az egymástol leendő elválásra venné, az ingó és ingatlan vagyonbol mindegyik fél a maga részét egyformán, egy értékú valóságban vegye el.

Hogy ez a mi önként való atyafiságos egygyességünk, azt im ezennel a Hellység petsétje mellé tett kezünk tulajdon X vonásával erősitjük és bizonyittsuk.

t.i. mi Ferkó Illyés + és Magdika Pál +

Mi is fijak ugyan ezen atyafisággos egyességben való megegygyezésünket kezünk nevünk mellé tett tulajdon X vonásával bizonyitjuk u.m. Ferkó Illyés + és Magdika János +

Én előttem biró Balázs Mihály előtt +. és Milos István Esküdt előtt +.

8 Alól irtak bizonyittyuk, hogy nehai Kürtös István Leanykájának Katának mostani Váltó Czedulának betsi szerént 20 - husz fprintya Kürtös Sándor és Kürtös István Báttyainál lévén mint anyai Juss: itt előttünk emlitett Báttyai fogadást és igéretet tettek rólla, hogy amig az Ekklesia Gondviselése alá az Árvák Cassájába bé teszik vagy tehetik Törvényes Interest fognak érte fizetni emai naptól fogva. 23 Martz 1818.

Ami jelenlétünkben

Illyés József Biró, Toth Sándor Predikátor, Kürtös István, Magdika Illyés, Balás János, Istoka Miklós, Martsit János Esküttek

Ezen Contractust mi is ....acidáljuk Kürtös Sándor + Kürtös István +

IB. Ezen fent nevezett Árvának 20. forint Summájának felit. Ugy mint 10. forintot Kürtös Sándor Báttya Ura előttünk le fizetvén, Magdika István Curátorunk és Eskütt Társunk azon 10 forintot felvette, olly ajánlással, hogy mig nálla leszsz minden esztendőre 1. forint Kamatot fog rá fizetni. Április első napján 1818.dik Esztendőben.

Ami jelenlétünkben, Toth Sándor Predikátor, Illyés József Biró, Istoka Miklós Eskütt és a több Esküttek.

Ezen kötést meg erősitem én is Magdika István +

Még az 1815 dik Esztendőben az Ekklesia buzájából Kürtös Sándorék 2 - két kila búzát el vittek 30 forintér kilaját. Suma 60 forint. Minthogy pedig két felé váltak ezen 60 fort adosság is két felé oszlik egyenlőképen. Kürtös Sándorra is 30 fort István ottsire is 30 forint. Melynek is mennel hamarébb lejendő megfizetésére magunkat kötelezzük. 24.Janu.1819. Kürtös Sándor +, Kürtös István +

Kürtös Sándor a maga 30 fort adosságát a hid tsinálással leszolgálta és igy semmivel se tartozik. Bizonyittyuk Toth Sandor Pred. Illyés József Biró, Balás János.

Recognitio.

Mellynek erejével Ín Marcsit Péter Haraszti lakos adom tudtára mindeneknek á kiknek illik, hogy itten lakó Mosoni Illyés Fiát Jánost fel fogtam magam mellé örökül úgy mind az által, hogy ha mindenekben nékem, engedelmes lészen, tehát minden névvel nevezendő jószágomban örökössé tészem, és minden vagyonomnak felét öneki adom.

Ha pedig nem tettzene az én nállam való szolgálat, hanem magát meg keményitvén engem el hagy, akkor semmi örökséget nem kivánhat ím én sem igérek néki.

De ha én magam minden igaz ok nélkül küldöm el, akkor köteles leszek, az ő néki járandó részt, mindenből betsülettel ki adni.

Mellynek hitelesebb voltáért adtam ezen Hellység Petséttyével, és Nevem allá irásával erőssitett levelem Harasztiba D 21=a 8=ban 822. A helység pecsétje. /Megjegyzésem: piros viaszból félkörbe futó borostyánág, ennek közepén arab egyes, fölötte S.H.P./ Marcsit Péter Saját kezem + vonása. Mi előttünk Hellység Elöl Járói előtt Öreg Biró Illyés József Essküttek Magdika Sándor, Kürtös Sándor, Balázs János, Magdika István, Marcsit Mihály, Magdika Mihály, Süllyös Jónás, Magdika Illyés. Ki adta Sallai Mihály Hellység Jegyzője mpr." /ld. a fényképfelvételt./

Mi alulirtak 21-dik December 1842 egybegyülvén az Ekklesia korcsma gazdasága dolgába, úgy találtuk, hogy, mindeneket összvévén, kihagyván azokat is mellyel a faluba az embereknél passive adósság dolgába kinn vagynak, és azokról magoktól is elesmerődnek és elfogadódnak: - a Jakab korcsmáros á két fertály hátra lévő Árenda fizetésével együtt, adós még az Ekklesiának 352 forinttal és 52 krval. -

Hogy mi á Korcsmáros dolgát igy találtuk arról im ezennel bizonyságot teszünk kezunk keresztvonása mellett. u.m. Biró Süllyös Miklós, Esküdtek Milos István +, Illyés István +, Jóni János +, én előttem Csikós József a Haraszti Ref.Ekkla rend.Pred. elptt.

Egyezkedés és kötelezvény

Miután én alul is megnevezett Mozsoni József megosztozkodtam legközelebbi rokonaimtól Mozsáni Mihály ~~ék~~ családjától az ősi fundus sokkal keskenyebb lévén mint hogy azon két ház illően megférhessen kénytelen voltam más ház helyről gondoskodni; és miután Mihálytól általvettem 120 - száz húsz - forintot megegyeztem helybeli lakos Matyó Jánossal a 19.k számú ház tulajdonosával, hogy ház helyének épen felét, középben kétfelé hasitván adja nekem által, 200 - két száz - forintért.

Ín Matyó János az emlitett feltétel és ár mellett meg állván, által adom neki az egész házi fundusnak felét, de minden épület nélkül örök áron; úgy mindazonáltal, hogy az átiratási költséget ő viselje, de én is tartozom akkor ha mindjárt a magam költségén is bemenni.

E végre adjuk mind ketten saját nevünk és keresztvonásunkal megerősitett levelünket.

Kelt Harasztiban Január 31 kén 1871 Mozsoni József
Matyó János + /ld. a fényképfelvételt/.

Egyezkedés és kötelezvény.

Mi alul is megnevezett harasztí lakosok Mozsoni Mihály és fia Mihály, és a másik részről Mozsoni József ezennel adjuk tudtukra mindeneknek a kiket illet, hogy miután jobbnak láttuk a közös gazdálkodásból szélyel menni, egymásközött e következendő egyezségre léptünk önként minden külső kényszeritès nélkül:

1-ör: Mozsoni Mihály és fia fizet Mozsoni Józsefnek 120 - száz húsz forintot.

2-or: Mozsoni Mihály által adja Józsefnek az egész pajtát mely mintegy nyolc öl hosszúságú; és ugyan a szérás kertben lévő marha istálót is.

3-or: Általadja Mihály Józsefnek a háznál lévő hambárt is, mely cserép fedél alatt van; ezenkivül a kalickát vagy disznó hizlaló ólat is.

4-er: Mozsoni József pedig oda engedi Mihálynak az egész házi fundust örökre, minden rajta lévő épületekkel azon ketton kivül, melyről már volt szó, t.i. a hambáron és kalickán kivül amelyeket József a maga költségén és erején el bontani és ha lehet még ez évben elhordani is igér.

5-ör: A többi ingatlanokra vagy földekre nézve már meg volt köztük az egyezkedés, az ingó házi bútorokon és eszközökre nézve pedig még ez év folytában meg leend, de addig mig alkalmas helye leend Józsefnek a hová szálitsa addig mind maga, mind házi bútorai az eddigi helyekön maradhatnak.

Kelt Harasztiban Január 31-kén 1871

Mozsoni Mihály, Mozsoni József ín előttem Nagyszabó Sándor mb lelkész. u.i. Bélyegjegy nálunk nem találtatván utánpótlásra utasittatik az illető fél Jegyzés. az 1-sö szám alatt emlitett 120 - száz húsz - forintot a mai napon fel is vettem valósággal. Harasztiban Január 1 871 Mozsoni József. /ld.a fényképfelvételt

Egyezkedés

Ferenc Dávid és néhai Ferenc Illés örökösei közt.

Mi alul irottak meggondolván a pörlekedésnek szomorú, káros, és sokszor az atyafiúi szeretetet is leromboló következéseit, egymásközt atyafiságosan a következő egyezségre léptünk:

1-ör: a háztelek, a rajta lévő házzal és minden mellék épületekkel együtt marad a Ferenc Illés örököseinek, vagy Dudás Illésnek és Pozsár Jánosnak mint vőjeinek, valamint a dombokon lévő szőllő is /melly mintegy 40 barázdányi/ úgy azomban, hogy az úgynevezett árendális földekért járandó tartozásnak felét ők tartoznak le fizetni az ez előtti évekről.

2-or: A szántóföld pedig legyen az bár árendás vagy sessios, a szilvás, kaszáló és a Gaicson lévő szőllő is /melly mintegy 59 barázdányi/ Magdika Ferenc számára, mint Ferenc Dávid örökösére marad - de az árendális földekért járandó tartozások felét az elmúlt évekről ő is tartozik fizetni, az ezutáni évekre járandó fizetési teher pedig egészen ő reá fog szállani.

3-or: Az ingóságokról mint marha, ló stb. már az előtt tisztába jöttek, vagy ezeken megosztoztak, valamint az országos adó vagy portio a Magdika Ferenc állitása szerint ez előtti évekre le van fizetve.

Ezen egyezkedésünket önként minden kényszeritès nélkül tettük, e végre adjuk saját kezünk aláirásával megerősitett levelünket.

Harasztiban, Június 20-kán 1869.

Mi előttünk. Nagyszabó Sándor mb lelkész, Istóka János Biró, Süllyös Miklós Elöljáró, Illyés János, Magdika Pál. Dudás Illyés, Magdika Ferenc + /ld. az egyezkedés fényképfölvételét/.

Mi alól nevezendő, Haraszti Refra Szent Ekklésiának Hites Elöljárói, vagy Presbyterei, adjuk tudtokra most és következendő időkre nézve mind azoknak á kiknek illik, Hogy minekutánna néhai Martsit Miklós, Hellységünk betsületes Lakosa, ezelőtt mint egy 25. Esztendőkkel, mind gazdaságának hellyessebb folytatására, mind az Urbáriális praestátiőknak könnyebb hordozására, néhai Mosonyi Jánosnak mostoha fiát Pétert, ugy mint mostani nevezetében Martsit Pétert, először ugyan fiúl, azután pedig Vőül is, maga partiális Haeressévé, az az minden ingó és ingatlan vagy fekvő jószágában, és igy egész örökségében perfec. a adoptio szerént Feles örökössé ~~xxxxx~~ tette és magához fogadta vólna és minekutánna, mind Martsit Judith előbbi feleségének mind Martsit Miklós Ipának, vagy fogadott Attyának halálok utánn is, azon Törvényes fogadott fiúu jussában mind ekkoráig tsendessen, és minden meg háboritás nélkül, meg maradott vólna: annakutánna újjabb házasságról kezdvén gondolkozni, fennt nevezett adoptatus fiú özvegy Martsit Péter, fogadott Annyának ö. Martsit Miklósnénak meg egyezéséből annak Törvényes úttya és módja szerént, el jegyzette és el is vette magának örökös Feleségül, özvegy ..... Miklósnét Bajusz Ivát.

Nézvén pedig mind ketten a jövendő időkre s történetekre, mind két fél, az egymáshoz való tiszta szeretettől indittattván, ami Ekklésiai Gyülésünkben, egymásnak illyetén költsönös Moringot ajánlottak egyben kelésseknek alkalmatosságával.

Ugymint emlitett Martsit Péter fogadott Annyának Martsit Miklósnénak meg egyezéséből, önként ajánlya, hogyha önéki előbb történne halála /:mellyet Isten ne adjon:/ mint most eljegyzett Mátkájának Bajusz Ivának: tehát az ő fiui Rátájában, tudniillik a Háznak Földnek, Joszagnak, egy szóval minden ingó és Ingatlan Vagyonnak fele birtokában, minden meg háboritás nélkül holtig lakhasson, és meg maradhasson: még ha gyermeke nem lenne is. Ha pedig ott nem maradna,

tsak az ingó lesz feles.

Hasonlóképen Bajusz Éva kedves Jegyesének Martsit Péternek Contra-Moringúl ajánlya. Hogy ha néki történne előbb halála, Mag, vagy Maradék nélkül /:mellyet Isten ne adjon:/ tehát minden Allaturaja az az hozzá vitt és együtt szerzendő, vagy keresendő Vagyonnya Martsit Péter férjére maradjon. +

Melly Contractualis-Móringkötések a Nevezett Házas Pároknak, hogy e szerént mielöttünk ~~megerösittetett~~ meg erösittetett, és akármikor a szükség kivánná, töllünk Evictio igértetett mind a két félnek tulajdon kezünk keresztvonásával és Hellységünk szokott petsétjével bizonyittyuk, és erösittyük Harasztiban Decembernek 28 ik Napján, az 1812 ik Esztendöben

Toth Sandor mh Predikátor, Istoka Miklós Öreg Biró, Magdika Illyés Esküt, Magdika Sándor, Kürtös István, Ferentz Dávid.

Hogy ezen ~~X~~ Contractuális Móringolást mi is applaciddáljuk, adjuk ezen kezünk keresztvonását. Martsit Péter +, Bajus Éva +, Özvegy Martsit Miklósné +.

+ Hozzá értvén, hogy Martsit Péternek előbbi Feleségétől maradott neveletlen leányit Máriát és Sofiát a Közösből fogják táplálni nevelni értékekhez képest tisztességesen és annak idejében szerentséjek adodván, ki is fogják házasitani.

Egyezkedés

Alul is megnevezett Izsák Zsuzsa adom tudtukra mindeneknek a kiket illet, hogy én néhai férjem vérszerinti atyjafiától Kürtös Józseftől kivántan vólna ugyan elmaradott árva leányom Borbála számára egy borjas tehenet; de tekintve azoknak szegénységüket és az atyafiak között e miatt támadható háborúságot meg egyeztem utólagosan abban, hogy nevezett leányom Borbála azon ház tagjának tekintessék ezentúl is, és ha az isteni gondviselésnek tetszenék engem az élők sorából előbb kiszólitani - mint sem ő férjhez menne - ő azon atyai házba és jószágba vissza vitettessék; kiházasittatása alkalmával pedig, egy lazsnak vagy pokrócz takaró vétettessék néki az atyai jusból; melly lazsnakot azon esetben is tartoznak néki az atyafiak megvenni, ha az én szárnyam alól s abból a házból adatnék is férjhez mellyben én most jelenleg férjnél vagyok.

Én pedig Kürtös József e fenn kitett pontokban egészen meg nyugodván ajánlom magamat isten segedelmével mind ezeknek teljesitésére.

Kelt Harasztiban Augusztus 18 kán 830.

Izsák Zsuzsa +, Kürtös József +

Ezen egyezkedés történt mi előttünk Nagy Szabó Sándor mh helybeli Pap. Izsák István Biró, Illés István esküttt +, Posár Dávid +, Kürttös Istvany +, Ballás Mihálly +.

Házassági Egyesség

Én alább is megnevezett Pozsár József, az uralkodó Cholera, v.Döghalál által, tselédeimtől megfoszttatván, néhai Kürtös Josef Özvegyével Magános Ilonával olly meghatározással léptem Másodszori Házasságra, mégpedig Pozsár Sámuel feleséges fiam meg egyezésével, hogy emlitet Magános Ilonával 12 ik esztendőben járo fiát Kürtös Józsefet is magamhoz fogadom, mint tulajdon fiamat tartom, nevelem, és minden ingó és ingatlan javaimban, Sámuel fiammal együt örökösnek teszem, s annak idejében megházasitom. Azt feltévén, hogy ő is engemet mint attyát tisztel és betsül, Sámuel fiamat pedig mint testvérjét szereti. - Ha pedig az É.Annya idő előtt megtalálna halni, és ő azén Házamtól elmenni kivánna, akkor azta 48 frtos Tehenet, mellyet az Annya Házamhoz hozott vissza adom, vagy pedig más anyit érő valamit, és még ennek felette a Törvény által meghatározando esztendőnként való szolgállatját is kifizetem. Ezen egyességünknek nagyobb erősségére adjuk Sámuel fiammal együt ezen nevünk aláirásával és kezünk + vonásával megerősitett levelünket Haraszti 28 November 836. Pozsár ~~József~~ Josef +, Pozsár Sámuel +

Mielőttünk Sebő János Pred mh. Süllyös Mihály, Süllyös István Násznagyok.

Házassági Egyesség

Mi alább is meg nevezett M.Rétfalusi lakos özv. Bakó Ferencz, és Haraszti lakos öz.Matyó Íva ezenkövetkezendő feltételek alatt léptünk házassági életre és egyességre:

1; Én özv.Bako Ferencz olly igérettel és Magam meghatározásával veszem magamnak özv.Matyo Ívát feleségül, hogy ha tsak harmadnapig élnék is Övele, Ötet minden ingo ingatlan javaimba és jószágimba örökösnek esmerem és hagyom. Oly moddal mindazon által, hogy Ő, halálom után az én jószágombol és vagyonombol semmi részt más férfihoz nem vihet, és abbol nem osztozhatik; hanem az én fiam Ifju Bako Ferencz tartozik Ötet, mint tulajdon Annyát mind holtáig fiúi modon tisztelni, táplálni, ruházni, és akkor illendő modon eltakaritatni. - /:Amint ennek tellyesitésére ő is Magát tulajdon Neve és keze keresztt vonásával kötelezi:/ -

Ha pedig az én hirtelen eshető halálom után, ismét harmadszor is férjhez menne fent emlitett Matyo Íva feleségem, abban az esetben, az én fiam, a Törvény igasságos határozása szerént, készpénzben tartozik Ötet kielégiteni.

2; Énis ~~Ők~~ öz.Matyo Íva, ennek következéseben, olly Magam meghatározásával kelek össze, emlitett öz.Bako Ferenczel, hogy nem tsak Ötet, mint férjemet szeretem, tisztelem és betsülöm, hanem még az Ő fiát, annak feleségét, sőtt azoknak gyermekeiket is, mint tulajdon magam gyermekeit szeretni, s illendő tekintetben tartani fogom, és vélek együtt a köz jót és boldogságot alehető szorgalmatossággal és hűséggel munkálkodom. - Ennekfelette, ha össze kelésünk után, mindjárt harmadnapra megtalálnék is halni, én is minden némű ruháimat férjemnek és annak gyermekeinek ajánlom és hagyom, ugy hogy azoktol, tsak leg kissebb darabot, vagy tsak egy Tütt is, semmiféle

Atyámfiai és Véreim, sem az Atyafiság, s.pedig a törvény utján soha vissza nem kivánhatnak és kérhetnek. Ezen házasság egyességünknek nagyobb bizonyságára és erősségére adjuk ezen tulajdon Neveink és kezeink aláirásával és kereszt vonásával meg erősitett levelünket Haraszti 24. Octob 1832 Esztendőben.

Üreg. Bakó Ferencz. maga keze kereszt vonása +. Matyo Éva. maga keze kereszt vonása +. Ifjú Bakó Ferentz magam keze + Vohyása.

Mi előttünk mint Násznagyok előtt: Antal István +, Matyo János + és én előttem Helybéli rendes Prédikátor Sebő Sándor előtt m.h.

Házassági Egyezkedés

Özvegy Kürtös Illés és néhai Jóni István elmaradott özvegye Gajnok Juliánna házassági életre lépvén - e következő feltételek alatt egyességet kötöttek:

1-ör Minthogy az özvegy asszonynak Gajnok Juliánnának előbbi férjéről maradt annyi szántóföldje, - amennyi - illő mivelés mellett - táplálttatásukra elégséges gabonát teremhet - kiványa mind az ő, mind pedig néhai férjének édes atyja öreg Jóni Jónásk hogy a férfi, tuniillik Kürtös Illés menjen az ő házukhoz; s ott vegye fel a ház gondját és terhét az ő földeinek mivelését épületeinek igazgattatását

2-or Kürtös Illés kötelezi magát hogy ő a Jóniféle házhoz menvén, ott - a mint csak tőle telik - annak a háznak jóllétére, vagyonainak gyarapitására törekszik; az öreg Jóni Jónást atyai tiszteletben tartja, erőtlenségeit eltűri, mindent a mi csak törvényes és tisztességes az ő kivánságára zugolódás nélkül tesz; az özvegy asszonynak előbbi férjéről maradt gyermekeit - mint ha tulajdon vagy saját gyermekei vólnának szereti táplálja óltalmazza leendő hitvesével együtt ruházza és illően neveltetí

3-or Gajnok Juliánna is kötelezi magát hogy - a mennyire tőle telik - mind édes anyai gyöngédségével mind - ha ez nem használna - egész komolyságával s fenyitékével is oda igyekszik munkálni, hogy előbbi férjéről maradt gyermekei most leendő férjét Kürtös Illést mint édes atyjukat ugy tekintsék azt tiszteletben tartsák, szavát megfogadják és illetlen szóval ne illessék.

4-er Minthogy pedig Kürtös Illésnek is van előbbi hitvesétől egy férfi gyermeke, erre nézve abban egyeztek meg, hogy most ugyan ezt is a Jóni házhoz viszik, és mint a többi gyermeket ezt is

ugy táplálják és ruházzák; azomban ha a gyermek a nagy koruságot eléri vissza menjen az édes atyja örökségébe a Kürtös házhoz. E végre Kürtös Illés minden őt illető ingó és ingatlan vagyonait a Kürtös féle háznál hagyta, kivévén az idei termésből az élelemneméket. Kürtös János is t.i. osztályos testvére, itt az előljárók előtt abban meg egyezett hogy azon gyermeket - ha ő még akkor élne - felnevelkedett korában magához fogadja.

5-ör Történhetnék azomban hogy a férfi Kürtös Illés előbb meg hal mint az asszony vagy ennek gyermekei, ez esetben ezek őt tisztességesen eltakarittatják; és a Kürtös féle házból semmi járandóságot a magok részére nem kivánnak. Ha pedig az asszony hal meg előbb, ekkor kétféle eset jöhet elő; t.i. vagy elérték a Jóni gyermekek a teljes koruságot a 24 évet vagy nem;. Ha nem érték el tartozik ő annál a háznál maradni, annak javait őrizni megtartani és gyarapitani is, - semmit nem hallgatván az éretlen elméjű gyermekeknek ne talán történhető elhajtására vagy kiigazitására; sőt mint édes atya tartozik a gyermekeket illő fenyitők alatt tartani, azokat a munkára szoktatni és tanittatni. Ha pedig elérték a gyermekek a teljes koruságot igen jó volna ha szép egyetértésben lehetnének néhai gondviselőjökkel t.i. Kürtös Illéssel; de ha nem egyezhetnének, és erővel akarnák őtet házukból elhajtani: Kürtös Illésnek joga lehet minden ingó és ingatlan vagyonnak egy harmad részét elvinni; és ennek kiadására a fiak az ő édes anyjuknak és Üreg anyjuknak rendelése szerint köteleztetnek is.

Ezeknek bizonyságára adjuk ezen kezünk keresztvonásával megerősitett levelünket

Harasztiban December 26 kán 1853

Kürtös Illés +, Gajnok Juliánna +

Mi előttünk Nagy Szabó Sándor Pap, Istóka János Biró, Kürtös Péter gondviselő, Illés István eskütt, Kürtös István eskütt, Pozsár Dávid eskütt.

Tekintetes Prefectus Ur!

Kegyes Pártfogó Urunk

Teljes bizodalommal folyamodunk a Tekintetes Urhoz mint szeretve tisztelt pártfogó Urunkhoz, méltóztassék vagy atyai tanácsadásával, vagy hathatós föllépésével rajtunk segiteni

Midőn jelenlegi korcsmárosunk Király György az el mult évben az Ekklésia borát mérte, a Kurátor és a Biró többszöri sürgetésére is a kimért borok árrát rendesen nem fizetvén az év végeztivel adós maradt árenda pénzzel 46 frttal és 40 krral, bor árával pedig 238 forinttal. - Most már ez ő az árenda pénz tartozását ugyan elismeri de a 238 forintot elismerni nem akarja. Minthogy pedig hallottuk, hogy másnak is adós, azomban annyit érő vagyona nincs sietünk folyamodni a Tekintetes Prefectus Ur atyáskodásához, méltóztassék a nevezett korcsmárosnak ingó vagyonait részünkre letartóztattatni - a mi abból ki nem telnék talán a faluban kin lévő bor árából kiszoritható.

Melly alázatos kérelmünket g ujitva gunkat továbbra is tisztelt pártfogásába

Egy Tényei ember kedden mult egy hete nádast vivén a faluból egy nagy fejszét a kocsijáról, leejtett, mellyet ide való haraszti g találván felvett, a ki hát g találta tartsa keresztyéni kötelességének a paplakba fel hozni h az illető tulajdonosának via szolgáltassék.

Császári és királyi viceispán úr

Kegyes Pártfogó Urunk

Ez előtt a legrégibb időktől olta - olly távol esett a haraszti helységtől a temető kertje, hogy gyalog menve szinte egy óra telt el csak az oda menetelbe is. Midőn pedig az árvizek tavasszal megérkeztek, száraz lábbal teljességgel lehetetlen volt hozzá jutni.

Illy körülmények között kértem a volt földesuraságot egy új temető kertnek adására s folyamodtan e végett az akkori cs.k. Vicispán Krájcsevics úrhoz is, kinek eszközlésére csakugyan kijelölt az Uradalmi mérnök a helység közelében egy alkalmas helyet. Sőt olly kegyes volt földesurunk, Adámovics úr, hogy akinek urbarális földjük esett a temető kert térségébe, azoknak kárukat tüstént recompensalta, az árendális földüket iratván úrbéri földé, az árendális föld helyett pedig oda utasitotta a helység biráját, hogy a szorosabban úgy nevezett uraségi földekből mérjen ki nekik annyit, mennyi árendális volt és ezt az uradalmi mérnök meg is tette, a funduális könyvükbe is úgy irta be. Ezen helyett sok ideig vonakodtak a lakosok körül keriteni mig nem a mult években csakugyan be keritették.

Most már az a kérdés keletkezett, hogy a temető kert azon részét, mely sirhalmokra még mostanában nem szükséges ki fogja használni? A helység lakosai közül sokan azt vitatták, hogy az a lelkészt nem illeti, hanem a helységet, vagy eklézsiát mivel úgymond ez a föld a conventioban nincs, ők pedig többet nem akarnak adni mint ami a conventioban van.

Ugy de ezen ellenvetésre én ezt feleltem: 1-ör: Ők úgy sem adnak többet mert hiszen az ő káruk a nagyságos földesuraságtól által egészen kipótoltatott.

2-ször. Nálunk protestánsoknál szokásban van az, hogy a temető kert használata mindenütt olly szorosan a lelkészeké, mint a parohiális udvar vagy kert. A honnét a vizitáló Esperes úr is igy itélt mind az egyházmegyei gyülés, ilyen végzést hozott /ami az/ mellékelt másolatból világos. Melly végzést az után a Supperintendentális gyülés is helybe hagyott - végre.

3-or. Annyival inkább illeti a kérdéses tér használata a lelkészt, mivel itt Harasztiban az idemellékelt papi conventio 13. pontja is a temető kert használatáról szól, már pedig jelenleg ez a temető kert miután ..... halott van itt eltemetve.

Ezekből méltóztatik látni cs.k. viceispán úrnak, hogy én semmi jogellenességet nem tettem midőn a múlt hetekben egy részét trágyával meghordattam, a mult napokban pedig ekéket akartam küldeni felszántás végett /mivel az idén még egyszer sem volt fel szántva/ azonban némely szájaskodó hősök által az ekék a szántásra nem bocsátattak. Botrányt okozni nem akarva Én pediglen hallgattam mig cs.k. viceispán Ur itéletét is meg nem hallgattam, hogy a jog és igazság Ki részén áll, melly itéletet ha ellenem szólana nekem kötelességem leend az egyházkerületi hatóságnál ~~gyik~~ följelenteni, hogy hanyagsággal ne vádoltassam. /ld. a levél fényképfelvételét/.

Méltóságos Főispán Ur!

Kegyelmes Urunk

E folyó év elején örömmel fogadtuk Fábián mészáros urnak s a községi előljáróknak azon ajánlatát hogy a legelő egy részének nehány hónapra átengedéséért 612 Forintot általadnak az egyháznak, meg repedt harangjainak ujra öntetésére, s az iskola épitésből fenn maradt tartozásainak törlesztésére, és más egyházi czélokra, mely összeget mi általvettünk és a nevezett czélokra elköltöttünk - és ezért zaklatják a megyei tisztviselők egyházi és községi előljáróinkat, hogy miként merészelték ezt tenni, az ő engedélyök nélkül tenni, holott nálunk eddig is szokásban volt, hogy mikor az egyház szükségben volt, a közlegelőből nehány hold földet elvetettek zabbal, és az egyház tagjai azt felmunkálván a templom és iskola javára általadták. Tehették ezt ők annyival inkább mivel a Haraszti község csak nem kivétel nélkül, protestans vagy evang reformált lakosokból állván joguk volt saját legelőjükből egy részt templomi és iskolai czélra ajánlani. Honnét is pótolhatta volna ez a szegény és megsanyart nép - melynek már tél közepén is alig volt egy falat kenyere - temploma s iskolája szükségeit, hanem ily utonmódon?

Folyamodunk hát teljes tisztelette Nagyméltóságod kegyességéhez, hogy bennünket most a büntetés alul feloldoztatni méltóztassék. És ha csak ugyan van olyan törvény, hogy a lakosoknak nem szabad a közlegelőből semmit a megyei tisztviselők engedélye nélkül más célra forditani, - mit eddig nem tudhattunk, nem lévén ezen törvény soha előttünk hirdettetve - ezen tul minden ilyes esetekben kötelességünket hiven teljesiteni igérjük, és fogjuk is

Mely velünk közlendő kegyességét hálás szivünkbe

zárva vagyunk

Harasztiban November 1. 1888

Nagyméltóságu Főispán urnak Kegyes Jó urunknak alázatos tisztelő szolgái a haraszti egyház elöljárói Nagyszabó Sándor mh lelkész

Egyesség és Utasitás

Mely kétpéldányban kiállitatván, egyik haraszti község tulajdonát képezi, a másik Mirkó Puk valpói hitesmérnök úrnak adatik, maga mihez tartás végett.

Ezen egyesség szerint, - mely Eszéken 1891 Oktober 7-ikén jött létre Haraszti község elöljárói s Mirkó Puk valpói mérnök úr közt a következő:

1. Mirkó Puk mérnök úr felveszi haraszti község határát tagositás végett. Az Eszéken kötött ideiglenes szerződéshez köteles magát tartani. A munkalat teljes elvégzéséért 1400 frtot kap. 1300 frtot a holdanként fizetendő 1 frtból a 100 frtot tek. Markus Kon földbirtokos úrtól külön.

2. Köteles a fenti mérnök úr a munka teljes bevégzésére /minden irás beli munkák, térképek s.t.b. kiállitására, a törvény szabta módon/ hogy az rögtön, minden fenakadás nélkül telekkönyvezhető legyen.

3. Haraszti község a mérés idejére kocsit s lánchúzó s karó verő embereket a hasitáshoz ekét, az eltávozandó mérnök úrnak a munkalat folyama alatt kocsit Eszékig adni köteles; ellen esetben felhatalmaztatik a fenti mérnök úr a község költségére fogadni.

Utasitás

1. Addig a mérnök úr a földkiosztáshoz nem foghat, mig minden földdel biró embertől /a kik eladták Kon úrnak attól/ a telekkönyvi kivonatát /Grundbuchi levelét/ benem kéri, s arról meg győződvén kinek mennyi s milyen földje van. Ezen régi telek levelen levő föld összeadandó s a köz legelőből rá járó legelő illeték száraz és nedves rá vezettendő, s a régivel összeadandó, hogy tudja, jóelőre

minden ember mennyit kap a méréskor. A Kon úrnak eladot telek levelére is feljegyzendő mennyit, s milyen földet adott el egyes ember neki /adhatott-e el annyit, vólt - neki, s mi marad neki/ ezen földek összeg fogja Kon úr tagositott birtokát képezni. A közlegelő teljesen felosztandó s nyiltan ki teendő mennyi száraz, s mennyi nedves föld jut egy szesziós holdra. A Blájer-é - szóval mind egyes földes gazdá-é akként számitandó ki, azért hogy tudja mindenki, hogy a nedves legelő illetékből mennyi marad neki a közösbe, mily arányban hajthat arra marhát, s köteles tőle adót fizetni.

2. Minden birtokos határvonala derék szögalatt hajolva a lehetőségig kell, hogy egyenes vonat képezzen, tekintet nélkül bárkire.

3. A község lakosai /kivévén az egytagosakat/ két darabban veszik ki szántó földjeiket, és pedig 2/3 részben a faluhoz közeleső helyen 1/3 mad részben vagy a Sipkóczon vagy Palmán, de sem Palmján két helyen földilletéküket ki nem adható, hanem egyik vagy másik helyen csak egy darabot, tehát 1/3 részt mint szántó földje kiegészitő részét. A rét vagy legelő illeték egy darabban kiadható, akár rét akár legelő darabban, de szántóföld rét képpen vagy legelő senkinek nem adható.kk

4. A Mugulniczky mérnök úr által készitett plán megmarad, illetve a táblák beosztása s útak kihasitása, de nem a bele helyezett földbirtokosok, ezek változás alá esnek a 3 ik pontban irt utasitás szerint. A szőllőkhöz vezető útak s más közlekedési útak világosan kijelölendők s eke metszéssel kihasitandók. Ugy szintén a vizi utak azok iránya mélysége a mérnök úr által jelölendők meg.

5. Szállást a Gútszegen a többi szállások vonalában, minden földdel biró ember kérhet, s kap a kinek 10 hóld földje van 1/2 hóldat, a többel birók 1 hóldat, a régi szállások változatlanul

maradnak a régi birtokosok kezén.

6. A szilvások a Bakosa oldalon valamint a szőllők, tagositásm tárgyát nem képezik, régi birtokosaik kezén marad.

7. A Malákák, névszerint a papkerti a község tulajdonát képezendi mint legelő, a komoróczi szintén mely dög térül is fog szolgálni.

8. A vuka: A hidról Ernesztin felé a temető alja a Gutszegen az új községi legelő területéhez kapcsolandó. A hidtól Laczháza felé a Szigetig szintén községi tulajdon lesz a bika számára fen-~~tartott~~ tartandó rét területtel.

9. Faiskolának a temető mellett Ernesztin felé eső rész jelöltetik ki a törvény szabta mennyiségben.

10. A község belterületéről kiszoruló Marcsit s Pikos családnak udvar nélkül a bika istalónál adatik hely, de e kedvezményben a sátoros cigányok nem részesülnek.

11. Vájog hányó helyül, Szokak alatti rész jelöltetik ki mely egyszersmind lúd legelőül is szolgáland, valamint a bitófa melletti tér is; de az senki által rakodó helyül el nem foglalható.

12. A kertek a falu alatt a mérnöki vonalban lebocsátandók s az illető földjéből levonandó; ha valakinek a kapott kerti részért nem vóna földje adandó, úgy a két szomszédnak osztatik ki az ő része; de oda máshol lakó magát be nem fúrhatja.

Az 1885 k évi püspöki látogatás tárgyaira tett feleletek

I. Haraszti ev. reform egyház fekszik Verőcze megyében Földes uraság vólt a csepini Adamovics család, de már elkülönözte birtokát a helységétől.

a/ Mikor kezdődött az egyház nem bizonyos. Ugy mondják és a protocollumokban is van némi nyoma, hogy Kápornán vagy a mai Koprivnában vólt a gyülekezet azután a régi Harasztiban telepedtek meg, hol most is meg van a régi templomhely, és a temetőhely is ennek közelében állott, s azután mintegy 1730 k év tájban jöttek a mostani helyre. Van benne jelenleg mintegy 118 ház család; de a lelkek száma jelenleg csak 602, mig az 1817 ki püspöki látogatás alkalmával 779 vólt. Minek oka főleg az, hogy az ólta két izben nagyszerü kholera járvány pusztitott u m 1836 és 1873 k években.

b/ A mostani templom toronnyal együtt épült 1795-ben égetett téglából a templom tölgyfa zsindely alatt. De 1845 k évben a fa zsindely helyett a templom cserép zsindely alá vétetett - 1846 k évben pedig a torony a tégla helyett bádoggal fedetett - 1866 ik évben a templom padlásolásola a stukater felett deszkával borittatott - 1867-ben a megszakadozott stukatirozás és torony külseje kijavittatott.

c/ Az urasztala záros almáriummal a régi, de a régi török szőnyeghelyett alul feketere festetett fél selyem kendő felyül egy zöld-sárga virágú asztal teritővel van befutva /a lelkésznė ajándéka/. A keresztelő tál rajta most is a régi, s az ón pohár is a régi ezen inscrigatióval "Haraszti Ekkla csináltatta és Mosonyi György Pred-ban - Az almáriomban tartatott /de mióta valami istentelen csavargó egy éjszaka az asztalt felforgatván valami értékesebb tárgyat

tárgyakat vagy pénzt keresvén ott/ most már a lelkész szobájában tartatnak a régibb két ón kánnán kivül egy ujabb 1829 bn készült ezen felirattal "Készült I Sebő János Prod és Süllyös Miklos Curator idejében, és a régi zöld kancsó eltörvén, egy kő kancsót ónfedéllel a lelkész maga ajándékozott. - A régi boros poháron kivül, mely 1818 ban készült van 1829 ben készült ezen felirattal "A Haraszti .... conf.valló ekkla készittette" és egy másik ezen felirattal Haraszti Ref.Ekkláé 1832." mind kettő ón anyagu - De később a lelkész fel szóllitására, a nők vagy asszony személyek ajándékoztak annyi lenmagot, hogy az árából egy diszesebb chinai ezüst pohár gravirozással vétetett Pesten 1866 k évben. Egy másik pedig egészen Batona Ábel és neje ajándéka, ki e végre 20 frtot adott által a Pestre menő lelkész kezébe. - Ezen kivül vannak az urvacsorázas alkalmával használni szokott abroszok egy 1830 ban hihető hogy I Sebő János lelkész úr ajándéka sávolos abrosz, és 2 lengébb abrosz, egyik Ferkó Istvánné /Süllyös Erzsébet/ nk ajándéka. - Azután van egy szőr szövésű szines abrosz szinte annak a ..... ábelnénak ajándéka ki az urvacsorai egyik poharat vette, s van egy fejér horgolt abrosz teritő a lelkésznő ajándéka - A betegek látogatása alkalmával használt egy ~~fnk~~ fejér sávolos asztalkendő és egy régi fakó veres selyem kendő is van A szószék boritéka is azon nőnek ajándéka ki az egyik szent poharat és az urasztalai teritő abroszt vette.

d/ A toronyban a régi 2 harangon kivül/az 1775 és 1764 ben készülteken/ kivül van most már egy nagyobb 6+1/2 mázsás mely 1853 ban öntetett Pécsett illyen interiptióval "Nagyszabó Sándor lelkész Istóka János biró és Kürtös Péter gondviselő idejökben" Ugyan ezen évben készült Eszéken egy torony óra a 4 felén számtáblát mutató czimlappal, s órát s fertályt verő készülékkel -

e/ Van a régibb 5 protocollumon kivül 1841 ben készült

"Egyházkerületi és egyházvidéki munkálatok tára feliratú és egy másik Párpénz fizetést mutató szinte 1841 ből s egy másik "Egyháztanács rendelkezéseinek tára 1842 ből 1846 k évben készült az egyházi gondnokok számadó könyve - 1857 ben pedig szükségessé vált egy esküttetket meghaltakat és Házasultakat tárgyazó anyakönyv is Ezeken kivül vannak az egyházkerületi és Egyházmegyei nyomatott jegyzőkönyvek.

f/ A régi I Parochialis szobákhoz töldatott 1863 k évben egy kis szoba de is vályogra kevés kő alapra egy éléstárral és füstülő kis konyhával. Van az egyháznak ezen szobákban egy ócska kihúzó asztala, egy fenyőfa nyoszolyája, egy fogas kék szinü a benyilóban egy könyvtartó álvány fenyőfából, egy kis láda a persely pénznek s hozzá 2 ón tányér és az egyház pénztartó ládája mely 1823 ban készült tölgyfából - Az urvacsorai kenyér osztásra egy óntányér ezen felirattal "A Haraszti reformata szent ekklésiáé 1822 esztendőben" és végre van egy fehér csontnyelü kés az urvacsorai kenyér szeléshez és egy fa tányér - A szobákon kivül van egy hosszas épület talpfára épitve, el osztva egy kamarára, egyház hambárjára, szinre, szénás pajtára és marha istállóra - Azután épittetett 1877 ben egy hambár cserép tetőre, és alatta van egy elég téres pincze téglából épitve. van még egy kocsi szin is, de csak ágasokra épitve

II. Az Egyház helybeli igazgattatása

1. Presbyterium van; most áll 12 személyből a lelkészen kivül. Templomban az egyháziközség által választattak s a templomban eskettettek fel

2/ Presbyteriális gyülések tartatnak mikor szükséges a lelkész házában, néha hétköznap is de többire vasárnap délután

3/ A czégéres bünösöket most nem levén szabad testi fenyitésekkel büntetni csak rá beszéléssel vagy szóvali fenyegetéssel igyekeznénk jobb utra tériteni

4/ A presbyterialis gyülés fontosabb rendeleteit maga a lelkész szokta eddig fel jegyezni, de az ujabb törvények szerint ezzel az iskola tanitó fog g bizatni

5/ Gondviselő most nincs. Választotta a gyülekezet Pozsár Jánost de nem akarja felvállalni és már többszöri hivatásunkra sem jelent meg Az eddigi gondviselők számadásai rendszerint az év végével a templomban felolvastattak. De a lukma beszedésére semmi gondjuk nem volt

6/ Jövedelme az egyháznak a perselyen kivül volna a halottakrai harangoztatás, ha az ingyenes harangozáson felül akarnak harangoztatni egy vers harangoztatásért tartoznak fizetni 30 krt. - Volna még az ugy nevezett lélekpénz is, minden lukma fizető tartoznék fizetni 10 krt, de ebből sok a ressantia - azomban a lukma fizetők száma is megkevesedett. Néha a helység pénzéből is pótolják az egyház szükségeit, mint 1883 k évben midőn az iskola épitésre a helység 600 Frtot felyül adott be - 1884 k évben pedig egy darab földet kiszakitván zabbal elvetették és felmunkáltak, s a 200 mérőn felyül lévő zab arrából törlesztettünk az iskola épitésre felvett kölcsönből 180 frtot és 60 frt kamatot kiadtunk. Ezen évben még nagyobb darab földet vetettek el zabbal s ha isten terméstadna az 500 fortnyi kölcsönből ismét torleszthetnénk valamit

III A charitativumok vagy Alamizsnák

/ Ez előtt az agentialére egy évben hatszor adakoztak a hivek, mikor az urvacsora kiszolgáltatott

/ Az Egyházkerület által kiszabott czélokra is hirdettettek adakozások. De miután meghatároztatott hogy a lélek számához képest adakozzanak az egyházak: az egyházi tanács ugy látta jónak h a harangozói buza szedéskor a 2 ittze buza helyett fejenként

3 ittzét szedjenek s igy ebből kitelik az iskolák szükségeire ~~meg~~ ki szabott 2+1/2 krajczár is. És az ólta csak az ekklésia közszükségei publicáltatnak. Mindazonáltal ur vacsora kiszolgáltatása alkalmával a tányér pénzt be szokták hozni s az előljárók megszámlálván a gondnokok az egyház ládájába beteszik.

IV A Lelkész

1 Mostani lelkész Nagyszabó Sándor tanult Debreczenben - magyar olvashat és ért latin könyveket némileg német görög - kevéssé héber és a horvát könyveket is olvashatja. Kórógyi káplánsága után 1846 k évben Harasztiba hozatott és igy 39 év ólta ezen gyülekezetben szolgál - Felesége van és van 2 leánya is de ezek már régen férjhez mentek

2/ Liturgiája kánonja s Josephina resolutiója

3/ Minden vasárnapon s innepekben tart predikátiót délután Katechisatiót v Biblia magyarázatot ha csak nagyon kevés a hivek száma - Hétköznap pedig imádságokat

4 Az ur asztalához először járulni akarókat maga a lelkész oktatja - Áldozó csütörtökön confirmálja s a Confirmatusokat most már be irja az anyakönyvbe

5. Egy évben hatszor szolgáltatja ki az Urvacsorát

6/ A keresztelést a templomban viszi véghez, kivévén a különös eseteket például ha éjszaka hoznak nagyon beteg kisdedet

7/ A betegeket meg látogatja valamikor hivják

8/ Az anyakönyvet viszi a kiszabott módon. A törvénytelen ágyból születteket most már külön rovatba irja. Ez előtt csak meg jegyezte hogy törvénytelen ágyból.

9/ A Házasulandókat 3 egymás után következett vasárnapon ki hirdeti a szószékből, és mind beirja

10/ A Felsőbb rendeletek nyomtatványban küldetvén meg azokat beirni most már felesleges vólna

11/ A szántóföldek mennyiségét és minőségét külön a bérlevéllel fogjuk leirni

12/ Az egyház ládájából kiadatni szokott készpénzt és egyebb deputatumot rendesen beadják de a néptől járando lukma buza kukoriczából és fából sok a restantia

13/ Illendő tiszteletben tartatott még eddig mindég a lelkész.

V Az iskolák

a/ Mostani iskolatanitó neve Bárdi Pál tanult Kecskeméten és Nagykőrösön - Itt van 12 ~~év~~ és 1/2 év ólta. az előtt szolgált ..... és ..... - Feleséges. Van egy fia /ki most Kecskeméten tanul/ és egy leánya ki itthon jár iskolába.

b/ A régi rozzant iskola helyett 1882 és 83 ban készült egy egészen téglából, Az iskola elég téres mtegy 64 méter négy nagy ablakkal. A tanitó részére 2 szoba egy konyha egy téres kamara és külön pincze és egy kis hús füstölő konyha

VI Bába van, de examinálva és felesketve nincs. Az asszonyok baján a szokott módjuk szerint segiteni tud, s ellene még panasz nem jelentetett. Egyébbiránt erre, valamint a himlő oltásra a politicai hatóság ügyel fel s a himlő oltást minden évben a megyei Chyrurgus végzi -

VII A temető most már miután a régi a helységtől nagyon messze esett közel a helységhez sőt úgy szólván benne van. Mintegy 2 hóldat adott ki az uradalom a lelkész folyamodására s az akkori vice ispán parancsolatára. Ezen temető be vólt ugyan keritve de némely rendetlen járó kelőktől minduntalan rés és út töretik által rajta A sirok mi-

dőn nincs árviz elég mélyen ásatnak de mikor tavasszal a vizek meg áradnak csekélyebb mélységre lehet ásni. A temetés idejére nézve a királyi parancsolat mg tartatik, kivéve azt, ha a test nagy mértékben rothadásnak indult. Ilyenkor egy egyházi elöljáró meg vizsgálja és a lelkésznek bejelenti

VIII Harangozó van kötelességében eljár, a lelkésznek engedelmes fizetése 4 öreg kila vagy 14 pozsonyi mérő buza, és azoktól kik pénzre is harangoztatnak minden vers húzásáért 3 új krajcár

IX Az egyháznak alamizsna nélkül szukölködő szegénye jelenleg nincs

X Nincsenek az egyháznak gravamenjei. A vallás dolgában vagy isteni tiszteletben nem háborgattatnak sem a róm katholicusok innepségeiknek meg tartására nem kényszerittetnek; sőt lakosaink a körül belől lévő mind az ó hitú mind a rom katholicusokkal jó barátságban élnek

Jegyzet Leány egyház nincs, hanem némely közeli pusztákról v helységekből is hoznak néha keresztelni való gyermeket, és néha házasulók is jelentkeznek; kivált evangélicusok v ágostai hitvallásuak kiknek itt közelében egyházuk nincs. Ezeket a lelkész ha bizonyitványaik rendben vannak össze esketteti

Szeged